

Torsdagen den 2 mars

Kl. 10.00

*Om lärarens roll
i framtidens skola*

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

§ 1 Om lärarens roll i framtidens skola

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN erhöll ordet för att besvara *Åke Gillströms* (s) den 16 februari anmälda fråga, 1977/78:301, och anförde:

Herr talman! Åke Gillström har frågat mig om jag delar den uppfattning om lärarens roll i skolan som ordföranden i statens ungdomsråd har uttalat i en tidskriftsartikel och om den uppfattningen har förankring i centerpartiet.

Frågan har ställts mot bakgrund av en artikel, som till hela sin upplägning måste betraktas som ett personligt inlägg i den pågående debatten om skolans arbetsformer. Regeringens och centerpartiets uppfattning i olika frågor tillkännages som bekant i annan ordning.

Åke Gillström återger i sin fråga bl. a. ett lösryckt citat, där det sägs att "i framtidens skola finns det inte plats för lärare". På den speciella punkten är min uppfattning att det också i framtidens skola kommer att behövas lärare som har fackkunskaper och särskild pedagogisk utbildning.

ÅKE GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Det är med en viss tillfredsställelse jag finner att statsministern själv, precis som jag önskat, ställer upp för att besvara den här frågan. Det har ju då och då hänt att frågor som legat statsministerns hjärta närmare än utbildningsfrågorna med hänvisning till regeringens arbetsfördelning besvarats av ett annat statsråd. På grund av frågans speciella karaktär förstår jag att ingen av de två utbildningsministrarna velat, eller ens kunnat, besvara frågan. Jag tänker då närmast på spörsmålet om förankringen av uppfattningen om lärarens framtida roll i centerpartiet, vilket rimligen inte kan besvaras av ett moderat eller folkpartistiskt statsråd. Jag tackar för svaret som kanske lugnat nuvarande och blivande lärare. Det var väl också nödvändigt att statsministern grep in själv, då en av hans pojkar trampat i klaveret.

Eftersom statens ungdomsråd har starka intressen att bevaka när det gäller genomförandet av SIA-skolan, är det anmärkningsvärt att rådets nyvalde ordförande – tillika en av dem som verkar som rådgivare åt landets statsminister – utdelar en så rejäl smocka mot lärarkåren. Därmed lägger han också grunden till en förtroendekris inom den viktigaste personalgruppen i skolan. Hur skall den kunna samarbeta med statens ungdomsråd när dess ordförande kort och utan omskrivning konstaterar att "i framtidens skola finns inte plats för lärare"?

Jag vill ingalunda lägga mig i de borgerliga partiernas nomineringsarbete,

---

*Om medel till
viaduktbygge i
Hölö*

men jag börjar förstå att kritikerna hade fog för sina negativa synpunkter, när inför valet av ny ordförande i statens ungdomsråd den som svarar för den här underliga artikeln lanserades. Men det ingick naturligtvis i strategin att plocka bort ungdomsrådets socialdemokratiska ordförande, som skött sitt arbete bra. Jag beklagar bara att man i centerpartiet inte hade någon med bättre omdöme att sätta in.

Ett av våra socialdemokratiska statsråd med gott internationellt renommé kritiserades en gång för att hon vid ett tillfälle sade att en bättre skola inte kan bli verklighet förrän den nuvarande lärargenerationen dött ut. Inom centerpartiet är man för ovanlighetens skull radikalare än så: där skrotar man bara lärarna och når snabbare resultat.

Däremot har vi inte sett särskilt mycket av andra satsningar från regeringens sida för att ge SIA-skolan en god start. Inte ens de frivilliga aktiviteterna får de 25 milj. kr. som utlovats i SIA-beslutet och som alldeles särskilt borde intressera statens ungdomsråd. Och har man inte lärare på lektionstid och inga frivilliga aktiviteter på lektionsfri tid, lär det bli en märklig SIA-skola.

Även om statsministern i talarstolen gör allt för att nedtona inte bara uttalandets innebörd utan också dess betydelse och dessutom på centerpartiets vägnar tar avstånd från synpunkterna, tycker jag att regeringens handlande i utbildningsfrågor går stick i stäv mot det sagda. Snarare tycks man ha börjat följa sin unge rådgivare. Regeringen föreslår nu t. ex. att försöks- och demonstrationsskolorna skall försvinna. Man tar bort de nyss nämnda 25 miljonerna, och man lyckas inte pressa fram ett arbetstidsavtal för lärarna, trots att statsrådet Mundebo på en fråga från mig den 2 december svarade: "Jag utgår från att parterna fullföljer förhandlingarna i sedvanlig ordning." Man kan i dag konstatera att det är precis tre månader sedan.

Lägger jag till detta att det i regeringsdeklarationen talas om "små skolenheter och mindre klasser" utan att ett enda förslag lagts fram för ett förverkligande av detta, förstår var och en regeringens starka engagemang för skolan. Man undviker att skapa en bättre arbetsmiljö i skolan, vilket får till följd att allt färre anmäler sig till exempelvis ämneslärarutbildning. När allt kommer omkring kan kanske det här uttalandet från en av Fälldins pojkar förverkligas snart nog.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om medel till viaduktbygge i Hölö

Arbetsmarknadsministern PER AHLMARK erhöll ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 16 februari anmälda fråga, 1977/78:304, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om jag är beredd att medverka till att medel kan ställas till förfogande för att SJ:s viaduktbygge i Hölö snarast kan påbörjas.

Pär Granstedts fråga är berättigad. Det gäller en farlig järnvägs korsning, som bör ersättas av en viadukt. Den förra regeringen lovade i mars 1975 att detta och vissa liknande projekt på andra håll skulle utföras med förtur som beredskapsarbeten. Men de medel som då anvisades för ändamålet användes på andra håll och räckte inte för viaduktbygget i Hölö.

Sysselsättningsläget i Södertäljeområdet har hittills inte varit sådant att det här arbetet har kunnat ges hög prioritet från rent arbetsmarknadspolitiska utgångspunkter. Men nu finns ett hundratal arbetslösa byggnadsarbetare i Södertälje. AMS har därför den 28 februari 1978 beslutat att viaduktbygget i Hölö skall utföras inom kort.

*Om bibehållande
av kriminalvårds-
anstalten Ljusta-
dalen*

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern så mycket för svaret på min fråga – och det tacket är inte en vanlig formalitet, eftersom svaret ju är mycket positivt, vilket jag ser som mycket glädjande.

Det konstateras i både frågan och svaret att vi har en betydande byggarbetslöshet i Södertälje. Det projekt som här är aktuellt är mycket angeläget, och därför är det glädjande att det nu kan komma till stånd.

Den nuvarande regeringen har ju gjort sig känd för kraftfulla ingripanden när det gäller att rädda sysselsättningen på många håll i landet. Det är roligt att den också kan se till att det görs något även åt sådana här jämfört med många andra kanske litet mindre problem, som emellertid också kräver insatser. Jag hoppas och tror att den nuvarande regeringens löfte kommer att visa sig hållbarare än den gamla regeringens och att vi alltså snart får se viaduktbygget i Hölö komma i gång.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om bibehållande av kriminalvårdsanstalten Ljustadalen

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Håkan Winbergs* (m) den 7 februari anmälda fråga, 1977/78:281, och anförde:

Herr talman! *Håkan Winberg* har frågat mig om jag anser att dagens situation beträffande beläggningen på kriminalvårdsanstalterna ger anledning till omprövning av beslutet att lägga ned kriminalvårdsanstalten Ljustadalen senast den 30 juni 1978.

I 1978 års budgetproposition har jag närmare redovisat de ändringar i beläggningen på kriminalvårdsanstalterna som har inträtt under år 1977. Jag har därvid pekat på att antalet intagna med långa strafftider har ökat, vilket har medfört behov av ytterligare slutna anstaltsplatser. Regeringen prövar f. n. en framställning från kriminalvårdsstyrelsen om att få ta i anspråk avdelningar, som tidigare har stängts, vid de slutna riksanstalterna Kumla, Tidaholm och Härnösand.

Beläggningen har i år ökat även på de öppna anstalterna. Enligt kriminalvårdsstyrelsens månadsstatistik var sålunda antalet intagna på öppen anstalt

Torsdagen den
2 mars 1978

*Om bibehållande
av kriminalvårds-
anstalten Ljusta-
dalen*

den 1 februari i år 1 685, fördelade på 1 828 platser, medan motsvarande siffra den 1 oktober 1977 var 1 256 på 1 830 platser. Ökningen beror främst på att ett stort antal personer som har dömts till korta frihetsstraff har inställt sig för verkställighet. I stort sett stämmer detta överens med vad som har varit fallet under tidigare år, då man har kunnat konstatera att den högsta beläggningen på anstalterna inträder under februari och mars månad. Ökningen torde alltså väsentligen vara säsongbetonad.

Både justitiedepartementet och kriminalvårdsstyrelsen följer fortlöpande beläggningsutvecklingen på de olika kategorierna av anstalter. Jag anser inte att dagens situation ger anledning att ompröva beslutet att lägga ned den öppna anstalten Ljustadalen.

HÅKAN WINBERG (m):

Herr talman! Jag ber att först få tacka justitieministern för det utförliga svaret på min fråga.

Det är naturligtvis ostridigt att kriminalvården inte skall ha fler anstaltsplatser än som erfordras för att den skall fylla sin uppgift att ta hand om dem som dömts till frihetsberövande påföljder. Å andra sidan bör kapaciteten vara så stor att den som är frihetsberövad skall kunna få den kriminalvård som gällande författningar föreskriver.

I förra årets budgetproposition anfördes att den sjunkande beläggningen på kriminalvårdsanstalterna gjorde det nödvändigt med en fortsatt reduktion av anstaltsbeståndet. Mot den bakgrunden får man väl se regeringens beslut att lägga ned den öppna lokalanstalten Ljustadalen i Sundsvall, vilket ju riksdagen också godtog, även om det kanske förekom viss tvekan under riksdagsbehandlingen med hänsyn till att Ljustadalen är en modern anstalt av begränsad storlek som väl fyller de krav som uppställdes i 1974 års kriminalvårdsreform.

I årets budgetproposition uttalas att beläggningen på kriminalvårdsanstalterna har stigit under 1977, och det verifieras också av justitieministerns svar. Det sägs också i budgetpropositionen att anstaltsbeståndet bara kan minskas i begränsad omfattning och att den minskningen bör begränsas till de öppna rixanstalterna.

Efter det att budgetpropositionen lades fram har det förekommit uppgifter som pekar på att det i början av året varit svårt för kriminalvården att bereda alla som har dömts platser. Eftersom det också anfördes att problemen varit speciellt stora i Härnösandsregionen, fanns det enligt min mening anledning att ställa den här frågan om det verkligen är rimligt att lägga ned Ljustadalen vid den tidpunkt som nu avses, nämligen den 31 mars.

Här är kanske inte rätta platsen att argumentera för Ljustadalen nu. Jag bara påpekar att det är en anstalt som har fungerat väl. Jag har en uppgift att av 250 permissioner är det bara 3 som har misslyckats.

Jag kan också erinra om den interpellationsdebatt som justitieministern hade i måndags när det gällde frågan om kvinnliga interner. Det är ju bara Hinseberg som tar emot kvinnor. Jag tror att många anser att Ljustadalen skulle kunna vara ett utmärkt supplement till Hinseberg och kunna ta emot

ett antal kvinnor. Ibland har faktiskt hälften av de intagna i Ljustadalen varit kvinnor. Det är många skäl som talar för att behålla Ljustadalen.

Jag skall inte i och för sig kritisera justitieministerns ställningstagande när han menar att ökningen av antalet interner på de öppna anstalterna är säsongbetonad. Men trenden på litet sikt pekar väl ändå på ett ökat behov av öppna lokalanstalter, oavsett den här säsongmässiga variationen.

Min sammanfattning är ändå att jag inte tror att det är så lyckligt för den svenska kriminalvården att man har tvingats lägga ned Ljustadalen.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Det är riktigt, som Håkan Winberg påpekar, att utvecklingen har gått till ett ökat behov av platser. Men ökningen ligger, som framgår av mitt svar, väsentligen på de slutna anstalterna.

Om man särskilt ser på Ljustadalen så kan den anstalten inte användas som slutna anstalt. Den har också vissa begränsningar i användning, eftersom man inte kan bereda de intagna sysselsättning där utan måste försöka få dem till frigång. Nedskrivningen av antalet intagna på Ljustadalen har gått så långt att för dagen finns på 19 tillgängliga platser en beläggning med 7 personer, därav 1 kvinna. Om man däremot ser på Härnösandsregionen i övrigt så finns det ett överskott på platser. Någon nödsituation föreligger sålunda inte inom denna region.

HÅKAN WINBERG (m):

Herr talman! Bara ett par ord om beläggningen när det gäller kvinnor. Under året har faktiskt inemot hälften av de intagna på Ljustadalen varit kvinnor. Jag vill inte påstå att det någon gång varit fullbelagt på de 20 platser som finns, men det har varit en stor andel kvinnor.

Jag tror att det för regionens del kommer att bli besvärligare att placera de kvinnor som dömts till frihetsberövande åtgärder, just med hänsyn till det långa avståndet till Hinseberg.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om polisens förhållande till allmänheten

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Tommy Franzéns* (vpk) den 27 februari anmälda fråga, 1977/78:312, och anförde:

Herr talman! Herr Franzén har frågat mig om jag anser att det är rätt att poliser kan kastas in i hundratal för att "skingra t. ex. en bostadssockupation" och om detta är förenligt med den uttalade målsättningen för polisens förhållande till allmänheten.

Enligt 2 § polisinstruktionen skall polisen upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Det åligger härvid polisen att bl. a. vidta de åtgärder som behövs när den allmänna ordningen och säkerheten har kränkts. Polisen har också i vissa fall skyldighet att biträda olika myndigheter med deras uppgifter. Om

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

---

*Om polisens för-
hållande till all-
mänheten*

Torsdagen den
2 mars 1978

---

*Om polisens för-
hållande till all-
mänheten*

exempelvis en kronofogdemyndighet inte kan verkställa en exekutiv åtgärd äger den enligt kronofogdeinstruktionen påkalla biträde av polismyndighet.

Det är den polischef som är ansvarig för ett ingripande som avgör hur åtgärden skall genomföras, bl. a. hur många poliser som skall användas. Det rör sig här många gånger om svåra överväganden, där bl. a. både rättssäkerhets- och arbetarskyddssynpunkter måste beaktas. Erfarenheten visar att möjligheten att åtgärden skall kunna genomföras utan eller i varje fall med minsta möjliga våld ökar om tillräckligt många poliser är närvarande.

Det är nödvändigt att gällande lagar inte bringas ur funktion genom att olagliga medel tillgrips av grupper eller enskilda. Det är polisens uppgift att hindra att så sker. Denna uppgift är ofta, särskilt i sådana sammanhang som Tommy Franzén åsyftar, svår och otacksam. Det är angeläget att alla goda krafter samverkar till att upplysa allmänheten om att polisen i dessa sammanhang endast fullgör vad riksdag och regering har ålagt den. Om så sker tror jag inte att i ett längre perspektiv åtgärder av aktuellt slag återverkar negativt på polisens förhållande till allmänheten.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Det är återigen aktuellt att poliser i hundratal skall kastas in för att skingra demonstranter.

År 1971 gällde det de välkända almarna i Kungsträdgården, där poliser på hästar chockade och i vissa fall slog vilt omkring sig.

I mitten av 1960-talet var det vanligt med dessa metoder mot dem som protesterade mot USA-imperialisternas mördande i Vietnam.

För ungefär ett år sedan gick polisen till attack mot protesterande barn och vuxna i Ålidshem i Umeå, därför att de ansåg att skogsdungen där skulle stå kvar.

Nu kräver ansvarspersoner att poliser i hundratal skall storma kvarteret Mullvaden i Stockholm och där kasta ut barn och vuxna, små och stora bostadsockupanter. Någon åtskillnad på dem som har och dem som inte har kontrakt låter sig väl inte göras vid en tänkt polisattack. Det har också sagts att när den kommer – om den kommer – skall den gå till på samma sätt som i den s. k. terroristaffären i Trollbäcken. Attacken skall alltså komma som en blixtnedslag från en klar himmel. Men gör här jämförelser mellan terroristaffären och bostadsockupationen och försöker jämföra dem på något juridiskt sätt.

Polisen har nu å sin sida rest kravet att politikerna skall ta ansvaret och inte låta polisen "klä skott" för ingripanden av det här slaget.

Oron växer alltså, inte bara hos demonstranterna över en tänkt stormning, utan också, och i än högre grad, hos polisen som tvingas agera politikernas hantlangare.

Svaret från justitieministern är till största delen en kopia av det svar som gavs förra året till Eva Hjelmström beträffande polisinstruktionen. Den gången ville justitieministern däremot inte gå in på polisingripandenas berättigande, eftersom frågan om Ålidshem var under utredning hos JO. Vad jag har frågat är om justitieministern anser det tillrådligt med de här

polischockerna mot så pass fredliga demonstrationer som när det gäller Mullvaden och Tomtebogatan. Dessa demonstrationer är inte under utredning hos JO, eftersom de ännu inte har ägt rum.

Vi behöver i och för sig inte gå in på orsakerna till att de här situationerna har uppkommit; det medger inte heller tiden. Men menar justitieministern i svaret att vi skall göra polisens chockmetoder med kravallutrustning och lösösläppta hundar till någonting fint? Då måste jag fråga: Vore det inte bättre att råda bot på de villkor som gäller, så att sådana demonstrationer inte skall behöva uppstå?

Jag måste återigen ställa frågan: Anser justitieministern det tillrådligt och riktigt att göra polischocker av detta slag i sådana här situationer?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag har redan svarat att det är polisens skyldighet att, när det påkallas av myndigheterna, biträda för att få igenom den åtgärd som myndigheterna har beslutat. Den fråga som Tommy Franzén hade ställt gällde alltså om det är meningen att man skall ta till så stort polisuppåd som här har förekommit, och det är den frågan som jag har svarat på. Det kan ofta vara så – och det inte bara *kan* vara så, utan i regel är det så – att om det är ett större polisuppåd kan det bli mindre behov av att tillgripa våld för att lösa problemet. Och det är inte fråga om något chockingripande eller kravallingripande, utan det är fråga om det skydd som poliserna måste ha ur ren arbetarskyddssynpunkt.

Men jag vill betona att polisens förhållande till allmänheten inte bör kunna skadas i detta sammanhang, utan polisen följer endast sin plikt.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Frågan kan naturligtvis te sig en smula underlig. De s. k. bostadssockupanterna släpas inför rätta och riskerar två års fängelse. Detta står i litet underlig kontrast till fastighetsspekulanternas och kapitalets – de verkliga bovarnas – sätt att suga ut nästan vad som helst ur fastigheterna och låta dem förfalla, så att människor knappt kan bo kvar. Dessa fastighetsspekulanter är enligt lagen inte brottslingar.

Men när polisen gör chock och – som i Ålidshem – med nära 300 polismän går till attack mot både barn och vuxna, måste jag ändå fråga: Är det enligt justitieministerns uppfattning att biträda lagen och biträda myndigheterna och alltså ett riktigt sätt att agera? Likadant anser tydligen justitieministern att man skall kunna göra när det gäller Mullvaden och Tomtebogatan eller andra tänkta situationer i framtiden – att man skall kunna biträda, vara politikernas hantlangare och gå in och bära sig åt nära nog hur som helst mot människorna i stället för att lösa frågan på ett annat sätt, medelst förhandlingar, och komma till tals så att inte människor blir utsatta för sådana här attacker. Det måste väl ändå vara ett bättre sätt, för både polisen och dem som demonstrerar, att man löser frågan under mera anständiga former än genom att ta till metoder som påminner om metoderna i 1930-talets Tyskland.

Torsdagen den
2 mars 1978

---

*Om subventionen
av Gotlandsflyget*

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag är övertygad om att polisen gärna skulle se att man kunde lösa frågan på ett bättre sätt än genom att göra ett ingripande i stor skala. Det är inte något intresse från polisens sida att tillgripa mer våld än som krävs. Men det ankommer inte på polisen att ifrågasätta myndigheternas och de politiska organens beslut och sätta sig över dem och säga att detta kan inte verkställas.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Får jag då tolka justitieministerns senaste inlägg så att man inte skall använda de metoder som man använt i Ålidshem och när det gällde almarna, i de situationer som jag nu har talat om?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Det har jag inte sagt. Det är tvärtom så att det framgår av mitt svar att polisen måste göra vad som behövs när det påkallas av myndigheterna. Men det är klart att polisen skall göra det på det bästa möjliga sättet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om subventionen av Gotlandsflyget

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att besvara *Lars Schöotts* (m) den 8 februari anmälda fråga. 1977/78:284, och anförde:

Herr talman! Lars Schött har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att 1975 års riksdagsbeslut om subvention av Gotlandsflyget inte skall urholkas.

Luftfartsverket godkände den 27 december i fjol nya priser att gälla i inrikesflyget fr. o. m. den 12 januari i år.

Över luftfartsverkets beslut har länsstyrelsen i Gotlands län och Gotlands kommun anfört besvär hos regeringen. Luftfartsverket har den 25 januari avgivit yttrande i ärendet. Länsstyrelsen och kommunen har därefter med anledning av luftfartsverkets yttrande inkommit med ytterligare synpunkter.

Ärendet bereds f. n. i departementet. Jag kan därför inte nu närmare kommentera frågan om rabatter vid flygtrafik på Gotland.

LARS SCHÖTT (m):

Herr talman! Gotland befinner sig genom sitt läge i en alldeles unik situation. Denna innebär att flyget för Gotland har en helt annan betydelse än för landet i övrigt. Detta har också statsmakterna tagit hänsyn till. Gotlandsflyget har erhållit särskilt stöd i form av subventioner, vilka genom beslut här i riksdagen den 16 april 1975 gäller alla trafikanter på Gotlandslinjerna året runt.

Sedan januari 1976 har emellertid inträffat åtskilliga prishöjningar på flyget – tre höjningar på ett och ett halvt år. Härigenom har man kommit att alltmer fjärma sig från den målsättning som länsstyrelsen i Gotlands län angivit i 1974 års regionala trafikplanering, där det mot bakgrund av den särställning som flyget intar för kontaktmöjligheterna mellan Gotland och fastlandet föreslås en taxesättning som motsvarar SJ:s förstaklasstaxa på fastlandet. Hur långt man är från den målsättningen framgår av det faktum att det rabatterade biljettpris som man efter senaste prishöjning har att erlagga tur och retur Visby–Stockholm – en sträcka på ca 20 mil – är 345 kr., medan motsvarande pris för 20 mil på SJ första klass är 174 kr.

Prishöjningarna har inneburit att subventionerna på Gotlandsflyget, som tidigare uppgått till 43 %, sjunkit till 37 %, vilket innebär en avsevärd försämring. Tidigare subventionsbeslut har därför urholkats. Detta är djupt olyckligt.

Gotlands kommun har gentemot luftfartsverket hävdad att av såväl regionalpolitiska som sociala skäl taxesättningen för Gotlandstrafiken måste anpassas till SJ:s förstaklasstaxa, detta beroende på det unika förhållandet att alternativa rese-möjligheter på landsvägar och järnvägar saknas.

Svaret som jag här har fått, herr talman, är naturligtvis fullt korrekt. Men situationen är den att luftfartsverket avstyrkt besvären från Gotlands kommun och länsstyrelsen. Regeringen har nu att pröva besvären. Jag vill vädja till statsrådet att oavsett utgången av det nu aktuella ärendet ta upp frågan om Gotlandsflyget och ägna den en särskild utredning.

Vi känner alla till statsrådets intresse för flygfrågor. Vi är tacksamma inte minst för vad som har hänt när det gäller Bromma. Den tacksamheten är särskilt stor på Gotland. Jag upprepar till slut min vädjan till statsrådet att se till att Gotlandsflyget blir föremål för en särskild utredning. Frågan är av så stor betydelse.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Orsaken till att den procentuella andel av biljettpriset som rabatten utgör har sjunkit är att Linjeflyg vid de två senaste prishöjningstillfällena har arbetat med krontalspålägg i stället för som förut med procentuella pålägg på de tidigare biljettpriserna. Det har lett till, som Lars Schött sade, att rabattens procentuella andel av priset har sjunkit.

Det finns ingen av riksdagen fastställd princip för hur stor subventionsgraden skall vara, men vi har naturligtvis anledning att överväga det i samband med att vi i första hand prövar besvären från länsstyrelsen på Gotland och Gotlands kommun. Det är tänkbart att man skall arbeta med en fast procent i stället för med den metod som nu har lett till en urgröpning. Man måste emellertid hela tiden, som i alla andra dylika sammanhang, väga detta mot kostnaderna. Jag vill erinra om att det statliga bidraget till Gotlandsflyget under den period det har utgått har ökat från 2,4 milj. kr. till 11,4 milj. kr. Det är givetvis en faktor som man också måste lägga in i bilden. Men jag kan lova Lars Schött att vi skall pröva även principen huruvida rabatten skall utgöra en procentuell andel av priset.

Torsdagen den
2 mars 1978

---

*Om skyldigheten
att medföra nöd-
sändare på flygplan*

LARS SCHÖTT (m):

Herr talman! Först ber jag om ursäkt för att jag glömde att i mitt första inlägg tacka för svaret på mina frågor. Samtidigt tackar jag för det tillägg som statsrådet här gjorde. Jag tycker emellertid inte att vi nu skall uppehålla oss vid detaljer om procentsatser etc., utan jag tar fasta på att här finns förutsättningar för att Gotlandsflyget blir föremål för en särskild utredning. Jag vill understryka att det är utomordentligt angeläget att så sker, detta mot bakgrunden av Gotlands unika situation och de stora problem som näringslivet på Gotland har.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om skyldigheten att medföra nödsändare på flygplan

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att besvara *Rolf Dahlbergs* (m) den 15 februari anmälda fråga, 1977/78:299, och anförde:

Herr talman! Rolf Dahlberg har frågat mig om jag vill redogöra för de bestämmelser som gäller för beviljande av dispens från skyldigheten att medföra nödsändare på flygplan.

Säkerhetsbestämmelserna för den civila luftfarten fastställs av luftfartsinspektionen. Det ankommer även på luftfartsinspektionen att ta ställning till ansökningar om dispenser.

Frågan om nödsändare har mot bakgrund av svårigheten att finna försvunna och havererade flygplan diskuterats under de senaste åren inom den internationella civila luftfartsorganisationen – ICAO. ICAO-arbetet resulterade i en rekommendation att automatiska nödsändare skulle medföras vid internationellt allmänflyg i de flygplan och på de flygningar som vederbörande myndighet bestämde.

Luftfartsverket har emellertid gått längre genom att kräva automatiska nödsändare i alla svenske registrerade luftfartyg, dvs. även transportplan av den storlek SAS och LIN använder.

Kraven som först aviserades i slutet av 1973 fastställdes slutligen att gälla från den 1 juli 1976.

Utvecklingen av nödsändare har skett mycket snabbt, varför vissa tekniska problem har uppstått. I höstas konstaterade således luftfartsinspektionen att vissa nödsändare med en särskild batterityp kunde medföra allvarliga risker för passagerare, besättning och flygplan. Eftersom den utrustning som skall vara till hjälp i en nödsituation självfallet inte kan tillåtas att öka riskerna för ett haveri, beslöt luftfartsinspektionen att den aktuella nödsändaren skulle tas ur drift fr. o. m. den 15 december 1977.

Den förbjudna typen av nödsändare anses i vissa betydelsefulla avseenden överlägsen andra sändartyper. Med hänsyn bl. a. till att de upptäckta problemen med nödsändarna bedömdes kunna lösas under det närmaste halvåret gav luftfartsinspektionen sex månaders dispens för berörda flygplan att flyga utan nödsändare.

ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Flygolyckan utanför Gävle för några veckor sedan visar att det fortfarande finns stora risker i säkerhetsutrustningen på vårt flyg. Det är märkligt att vi med vårt stora tekniska kunnande inte lyckats åstadkomma en sådan detalj som en fungerande nödsändare.

Det är orimligt och oacceptabelt att det skall ta över ett halvt dygn att återfinna ett flygplan som störtat under själva inflygningen till en av landets flygplatser med reguljärt flyg. Vid Gävleolyckan hittades planet först efter 13 timmar, endast några kilometer från landningsbanan. Utöver den person som räddades levde ytterligare två passagerare i flera timmar efter det att planet störtat. Dessa hade kanske kunnat räddats om planet återfunnits tidigare. Nu är det troligt att de frös ihjäl i det mycket kalla och blåsiga vinterväder som rådde vid olyckstillfället. En fungerande nödsändare hade kunnat rädda liv vid Gävleolyckan.

Den räddningsorganisation som vi har vid dylika olyckor har kritiserats från olika håll. Det finns all anledning att se över denna organisation, och då speciellt beakta att vi i Sverige har ett hårt klimat som kräver särskilda åtgärder för att snabbt kunna lokalisera ett försvunnet flygplan.

För några år sedan störtade ett spanskt plan strax efter starten från Arlanda. Det riktades då stark kritik mot att det tog så lång tid att återfinna planet och bistå de överlevande. Efter Gävleolyckan kan man fråga sig om vi verkligen gjort några framsteg under dessa år i arbetet på att få till stånd en effektiv räddningsorganisation vid dylika olyckor. Jag vill därför fråga kommunikationsministern om det planeras någon översyn av organisationen av räddningsarbetet vid flygolyckor.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Jag delar naturligtvis Rolf Dahlbergs uppfattning att en fungerande nödsändare hade kunnat rädda liv vid den här olyckan.

De speciella batterier som åtminstone hittills varit nödvändiga för att dessa nödsändare skall fungera, batterier som är av typ litium-svaveldioxid, har medfört risker under flygningen på grund av att läckage i vissa fall inte kunnat undvikas. Det har bl. a. påverkat förarnas ögon. En helikopterpilot tvingades t. ex. nödlanda när kabinen fylldes med gas.

När man vet detta är det klart att man försöker undvika sådana incidenter i avvaktan på att en ny batterityp kommer fram. Eftersom man inte på en gång kunde montera in nya nödsändare i 400 flygplan var det såvitt jag kan bedöma knappast möjligt att vidta någon annan åtgärd än att ge dispens att flyga utan nödsändare. Jag tror därför inte att man kan rikta någon kritik mot luftfartsinspektionens åtgärd att dispensera. Men man måste naturligtvis allvarligt beklaga den olycka som inträffade och som måhända hade fått ett mindre tragiskt slut om det hade funnits en fungerande nödsändare i flygplanet.

Räddningsorganisationen byggdes ut väsentligt efter den s. k. Spantax-

*Om vissa charter-
flygningar till Syd-
amerika*

olyckan på Arlanda som Rolf Dahlberg talade om. Om det finns anledning att se över den får resultatet av den nu fungerande haverikommissionens verksamhet avgöra.

ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Man kan naturligtvis diskutera hur mycket resurser man skall sätta in i räddningsarbetet vid dessa flygolyckor. Vi måste därvid ta hänsyn till den vädersituation som råder vid olyckstillfället. När olyckan utanför Gävle inträffade var det mycket kallt och snöstorm. Under de första viktigaste timmarna hade man då endast en helikopter till hjälp. Senare fick man fram ytterligare helikoptrar och flygplan. Däremot använde man sig inte av tillgänglig militär, vilket man också har blivit kritiserad för från olika håll.

Mot bakgrund av vad jag nu har sagt tycker jag det finns anledning att se över hur mycket både materiella och personliga resurser man har möjlighet att snabbt sätta in vid denna typ av olyckor. Därför tolkar jag kommunikationsministerns senaste svar så att möjligheten att göra en översyn av räddningsarbetets organisation vid dessa olyckor kommer att övervägas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om vissa charterflygningar till Sydamerika

Statsrådet OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Wiggo Komstedts* (m) den 16 februari anmälda fråga. 1977/78:300, och anförde:

Herr talman! Wiggo Komstedt har frågat mig om jag känner till vissa charterresor till Sydamerika i samband med julhelgen 1977, om det bland passagerarna fanns personer som vistas i Sverige som politiska flyktingar samt om jag – om så har varit fallet – inför riksdagen vill redovisa min syn på detta.

Under hösten 1977 förekom erbjudanden till latinamerikaner i Sverige om resor till vissa länder i Sydamerika i samband med julhelgen. Enligt vad invandrarverket har inhämtat hos den aktuella reserbyrån var emellertid intresset hos latinamerikanerna så svalt att man inte kunde genomföra några charterresor. Jag har alltså inte kunnat finna belägg för påståendena om att latinamerikanska flyktingar skulle ha företagit sådana resor till sina hemländer.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på frågan.

Oroligheter på olika ställen i världen som har lett till förföljelse av oliktankande har gjort att många har sökt sig till vårt land som politiska flyktingar. Vi har generöst tagit emot dem och i de flesta fall beviljat dem politisk asyl. Detta har vi i stort sett varit eniga om. Men om beteckningen politisk flykting används som ett slags täckmantel för annan anledning att

---

*Om vissa charter-
flygningar till Syd-
amerika*

komma till vårt land, är vi ganska många som inte ställer oss bakom denna invandrapolitik. Den minister i regeringen som är ansvarig för dessa frågor borde inte vara ovetande om att det finns en stor och växande opinion mot den generösa politik som vi har bedrivit.

När man tvingas flytta från sitt hemland på grund av en politisk uppfattning är det ganska svårt att återvända dit under samma politiska regim. Uppgifterna om att politiska flyktingar gör charterresor kan ytterligare undergräva svenskarnas negativa syn på invandringen. Det har jag också uttryckt i min fråga. Uppgifterna om att charterresor skulle ha förekommit har cirkulerat i massmedia. Några bekräftelser på detta har inte gått att få vare sig från invandrarverket eller från polisen. Jag har låtit riksdagens upplysningstjänst forska i detta för att få ett objektiva underlag till denna debatt.

Nu säger statsrådet i sitt svar att han inte kunnat finna något belägg för påståendena att de här resorna har skett. Jag har ingen anledning att inte tro på den uppgiften. Men jag tycker att det är anmärkningsvärt att riksdagsledamöter inte har möjligheter att få svar på dessa frågor av dem som sitter inne med uppgifterna. Därför anser jag att det är nödvändigt att statsrådet redovisar sin syn på dylika händelser och inte bara hänvisar till att han inte kunnat finna att dessa uppgifter är riktiga.

Det finns också uppgifter om att flyktingar i Sverige, som har uppgivit att de utsatts för politisk förföljelse i sitt hemland, har kommit hit på biljetter utfärdade av statliga resebyråer i sina hemländer och att de gör månatliga avbetalningar på dessa resor. Det tycker jag också är anmärkningsvärt, och det borde föranleda kontroll av den här verksamheten. Därför anser jag att det är nödvändigt och värdefullt om statsrådet inför riksdagen kan redovisa sin syn på dessa uppgifter och även gå ut med en information, eftersom sådan inte står att få ens för riksdagsledamöter. Det vore därför bra om statsrådet gav en bred information, så att dessa uppgifter slipper cirkulera, om de inte är riktiga.

Statsrådet OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det ligger mycket i det Wiggo Komstedt säger att man först bör kolla uppgifter innan man använder dem för olika slags politiska syften. Dessa uppgifter hade det varit mycket lätt också för Wiggo Komstedt att kontrollera, t. ex. genom att ta kontakt med de resebyråer som sades anordna sådana här charterresor. Det var på det sättet att man utannonserade resor av det här slaget, men det fanns inget intresse för dem och därför ställdes resorna helt enkelt in. Det gällde resor till Chile. Då gjorde man i stället ett försök att anordna resor till Peru. Inte heller för dessa resor fanns det något större intresse, utan den resebyrå det gällde nöjde sig med att anvisa några platser på reguljärt flyg.

Jag tror inte att det i Sverige finns ett växande missnöje mot den generösa flyktingpolitiken. Jag är glad för att det förhåller sig på det sättet. Därför blir jag litet bestört när en ledamot av riksdagen på så väldigt dåligt underlag försöker ge ytterligare spridning åt rykten av det här slaget. De människor det

*Om vissa charter-
flygningar till Syd-
amerika*

här gäller har det svårt nog ändå utan att behöva bli beskyllda för att ha uppgett falska skäl för att få politisk asyl i Sverige.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Det statsrådet nu säger är faktiskt ganska bra. Eftersom invandrarverket ligger under statsrådets domäner, måste det vara statsrådet som skall ge direktiv till invandrarverket att lämna en korrekt och riktig information.

Jag har via riksdagens upplysningstjänst fått veta att statens invandrarverk i slutet av 1977 underrättades om att ett antal sydamerikaner som vistades i Sverige planerade att genomföra charterflygningar. I det svar jag fått från upplysningstjänsten sägs vidare att invandrarverket varken kan bekräfta eller dementera om några personer som vistats här som politiska flyktingar följde med det aktuella planet. Man har bett passpolisen att undersöka den saken. Då är det anmärkningsvärt att statsrådet säger att jag i detta fall skulle ha en annan målsättning och försöka åstadkomma en politisk förföljelse av dessa människor. Det är högst anmärkningsvärt att det verk som skall handha dessa frågor inte kan lämna de uppgifter som efterlysts.

Det står också i det svar jag fått från upplysningstjänsten att uppgifterna, förmodligen på grund av sekretessbestämmelser, inte kan lämnas av resebyråerna. Statsrådet har väl då litet dåligt på fötterna när han uppmanar mig att ta kontakt med resebyråerna. Dessa kan alltså av sekretesskäl inte lämna ut de här uppgifterna.

Vilken uppgift, herr statsråd, är nu den korrekta? Är det den uppgift som statsrådet lämnar här i dag, eller är det den uppgift jag fått via upplysningstjänsten? Det är ytterst intressant att få veta vad som gäller i ena och andra fallet.

Statsrådet säger att människorna inte alls har den av mig påstådda inställningen till politiska flyktingar. Ja, låser man in sig i departementet kanske man får den uppfattningen, men är man en vanlig riksdagsman och står på gator och torg eller möter människor i samlingslokaler på politiska möten kanske man får en annan uppfattning om hur det verkligen är. Jag vågar påstå att det rakt igenom de politiska linjerna i detta samhälle råder en ganska negativ syn på denna företeelse. Vi måste göra allt som står i vår makt för att förändra det hela så att vi inte får dessa stämplor. Men vi skall också ha klart för oss att Sverige i dag i mycket är en lekstuga för internationell brottslighet och terrorism. Därför bör vi skärpa kontrollen i detta avseende.

Statsrådet OLA ULLSTEN:

Herr talman! Uppgifterna om huruvida det ordnas charterresor eller inte av privata resebyråer är på inget sätt hemliga. Det hade gått mycket lätt att ta reda på att den charterresa som var utannonserad blev inställd, eftersom det inte fanns något intresse för den. Däremot är det helt korrekt att invandrarverket inte har rätt att lämna ut uppgifter om enskilda personer, som reser ut ur eller in i Sverige.

Passpolisen har ändå på invandrarverkets uppdrag gjort en stickprovskontroll av personer som möjligen kan tillhöra den kategori som herr Komstedt talar om. Det visade sig då att det handlade om två barn till flyktingar som finns i Sverige, om en person från Chile, som sökt uppehållstillstånd i Sverige men inte fått det, och om en flykting från Ecuador. De övriga som kontrollen gällde var gäststuderande, stipendiater och anhöriga till personer som nu bor i Sverige.

Men dessutom, herr Komstedt: en flykting som får politisk asyl i Sverige blir för den skull inte satt under några restriktioner här. Vederbörande får röra sig fritt, yttra sig om vad vederbörande vill och även resa. Man kan t. o. m. under vissa omständigheter få resa hem till sitt eget land utan att förlora flyktingskapet. En annan politik vore ganska inhuman. Menar herr Komstedt att man skulle på något sätt genom lag förbjuda en person att obemärkt återvända till ett land varifrån han flytt, t. ex. för att ta hand om en sjuk anhörig eller av andra personliga skäl?

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag har här den handling som jag har åberopat. Där står att invandrarverket har begärt hos passpolisen att närmare få kontrollera dessa uppgifter. Men det står också: "Det är dessutom oklart i vilken omfattning innehållet i rapporten kommer att bli offentligt, eftersom det rör sig om enskilda personers förhållanden." Då är det inte så lätt, herr statsråd, för den enskilde att gå till någon resebyrå och kontrollera vilka som har rest ut och in. Det vore väldigt bra att få veta om statsrådet anser att det i detta fall skall råda offentlighet.

Statsrådet sade i sitt svar att ett antal personer valt att flyga med reguljärt flyg. Fanns det bland dem s. k. politiska flyktingar? Nu säger statsrådet att det är anmärkningsvärt om en flykting inte skall kunna få komma tillbaka till sitt land. Självklart, men det är också mycket anmärkningsvärt om man, när man uppehåller sig i ett land såsom politisk flykting och har flytt från en regim som man är förföljd av och som drivit ut en ur landet, kan resa fram och tillbaka utan hinder. Då vägrar jag att tro att man är politisk flykting. Jag är sannserligen inte ensam om den uppfattningen. För vår flyktingpolitikens skull vore det bra om vi klagjorde dessa begrepp. Det vore väsentligt för den framtida synen på invandringen.

Statsrådet OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är riktigt att man inte kan gå till resebyråer, till invandrarverket eller någon annanstans och få reda på exakt vilka personer som har rest in i och ut ur Sverige och vart de tagit vägen. Det är väldigt bra att man inte kan ägna sig åt den sortens snokande. Det är bra både för politiska flyktingar och för andra som anlitar resebyråer.

Vad sedan gäller huvudfrågan finns det inga som helst belägg för att vi här i landet skulle ha massor av flyktingar som egentligen inte är flyktingar utan som skulle kunna åka fram och tillbaka mellan Sverige och det land de har flytt ifrån. De flyktingar som finns här är människor som levt under mycket

*Om vissa charter-
flygningar till Syd-
amerika*

svåra förhållanden i sina länder. Innan de har fått politisk asyl har deras fall granskats mycket noggrant av invandrarverket och ibland även av regeringen.

Vi för en ganska generös flyktingpolitik i Sverige. Jag tycker att vi skall fortsätta att göra det, och om jag i fortsättningen också kan räkna med Wiggo Komstedts stöd för den generösa flyktingpolitiken skulle jag givetvis vara mycket tacksam.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Min ambition i det här fallet är att vi skall kunna få människorna att se mera positivt på vår flyktingpolitik än vad de gör i dag. Det är anledningen till min fråga.

Men det är anmärkningsvärt att den tuffhet som statsrådet visar i sitt inledande svar nu har försvunnit. Han säger först att jag skulle vara ute i ogjort väder och att jag borde kunna kontrollera vad som helst. Nu erkänner statsrådet att det inte går att få uppgifterna från resebyråerna. Hur skall jag då få dem, om inte genom att ställa frågan till det ansvariga statsrådet?

Jag är väl inte så förfärligt illa ute i alla fall. Statsrådet erkänner nu att det inte går att få belägg för om en person är politisk flykting eller inte. Jag har inga andra möjligheter än det frågeinstitut som vi har i riksdagen.

Statsrådet OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag är ledsen att behöva tjata, men Wiggo Komstedt har frågat om det har ordnats charterresor för att i stor skala frakta latinamerikanska flyktingar från Sverige tillbaka till deras hemländer. Jag har svarat för det första att det har icke ordnats några sådana resor och att Wiggo Komstedt själv hade kunnat ta reda på det genom att kontakta vederbörande resebyrå. För det andra har jag sagt att man inte kan och inte bör kunna ringa resebyråer och kolla vilka enskilda personer som reser åt det ena eller andra hållet. Och jag sade för det tredje att det finns ingen som helst grund för påståendet att de som har fått asyl i Sverige som politiska flyktingar inte också skulle vara det.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Statsrådet säger att han har svarat på min fråga att jag själv borde ha kunnat kontrollera uppgifterna. I nästa andetag säger han att det bör inte vara så att man skall kunna få de uppgifterna hos en resebyrå. Jag konstaterar att svaret blev ja så.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1977/78:108 till jordbruksutskottet

§ 9 Föredrogs och hänvisades
Motioner
1977/78:1757 och 1758 till trafikutskottet

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

§ 10 Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställningar 1977/78:136 och 137

Finansdebatt

§ 11 **Finansdebatt** (forts.)

Fortsattes överläggningen om finansutskottets betänkande 1977/78:15 samt skatteutskottets betänkanden 1977/78:24 och 25.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag brukar inte i övermått berömma regeringen. Jag kommer nog inte att göra det i dag heller, men jag vill begagna det här tillfället att helt instämma i det som herr Ullsten nyss har sagt i sina svar vid frågestunden. Det kan ju inte vara rimligt att statsråd skall stå i kammaren och ta ställning till obekräftade rykten som om de vore sanna, när de inte är det. Jag tycker att det är utomordentligt viktigt att vi slår vakt om en generös flyktingpolitik mot alla dem som försöker sprida misstro kring den.

Herr talman! Om man skulle söka ett nyckelord för de borgerliga prestationerna i denna talarstol under gårdagen, skulle det förmodligen vara belåtenhet, i varje fall med sig själva. Allting är i själva verket ganska bra i landet, sade man, och det blir allt bättre. Regeringen för en ytterligt framsynt politik på alla områden – försiktigtvis nämnde man dock inte uttryckligen energipolitiken.

Hur kan detta vara möjligt, med hänsyn till den faktiska situationen i landet? Psykologiskt kanske det är möjligt, om man bara ser sig själv i spegeln. "Spegel, spegel på väggen där", ropar Bohman och blickar oföränderligt mot den oföränderligt leende Bohman. Mundebo ser Mundebo, Åsling ser Åsling, osv.

Det är naturligtvis också möjligt, om man därmed menar att takten i försämringen har minskat något. Man talar med välbehag om att underskottet i handelsbalansen är mindre än i fjol och att prisstegringarna måhända är något lägre. Därmed söker man dölja att underskottet i utrikeshandeln, särskilt om man lägger till underskottet i transfereringarna, är alldeles för högt och leder till en stor utlandsupplåning, och att prisstegringarna är bland de högsta i Europa. Enligt Veckans Affärers nummer i går hade vi de senaste tolv månaderna de högsta prisstegringarna i Europa näst Italien. För de tre senaste månaderna hade vi de högsta prisstegringarna i Europa näst Danmark. Så dåligt har vi aldrig tidigare legat, såvitt jag vet, i den s. k. prisstegringsligan.

Så kunde jag fortsätta på punkt efter punkt.

1977 var den ekonomiska utvecklingen i Sverige såvitt vi kan bedöma sämre än i något annat jämförbart land. Skulle den takten av försämringar fortsätta skulle det leda till något av en nationell katastrof. Något mindre

dåligt måste det nästan bli. Något måste den internationella konjunkturen hjälpa. Det hoppas vi alla innerligt. Men regeringen drar den felaktiga slutsatsen därav att allting egentligen är ganska bra.

Om en tvåmetersshoppare i höjdhopp går ner till 1 meter i årsbästa, kan han naturligtvis ropa hurra om han mäktar klara 1,05. Men det är inte mycket att skräppa över. Och jag hoppas verkligen att regeringen klarar 1,10.

Men låt oss från regeringens självbespeglning gå ut till det som den ekonomiska politiken egentligen handlar om, nämligen människornas vardagsupplevelser. Då blir det helt andra speglar. Ty det är för väldigt många mycket dystra upplevelser. I butiker och varuhus kostar varorna i dag 13–14 % mer än för ett år sedan. För dagligvarorna är prisstegringarna i genomsnitt 16–17 %. Den kasse varor som för ett år sedan kostade 200 kr. kostar nu över 230 kr.

När löntagarna i dag får sina löner och jämför med de prishöjningar som skett, finner de att pengarnas köpkraft, reallönerna har minskat. För många lågavlönade, för många med stor försörjningsbörda betyder detta att den ekonomiska situationen har blivit betydligt svårare.

På sina arbetsplatser finner många människor att produktionen har minskat, att viktiga produktionsresurser inte används. De ser att investeringsplaner läggs undan och att investeringarna minskar kraftigt. Samtidigt känner de att hotet om arbetslöshet rycker allt närmare. För många unga människor är redan arbetslösheten en hård verklighet. Därifrån är steget tyvärr kort till en känsla av hopplöshet och därmed uppgivenhet. I många familjer är oron för barnens framtid en gnagande realitet.

Till det mest skakande i gårdagens debatt hörde de borgerliga talarnas nästan totala brist på engagemang i dessa människors vardag såsom den faktiskt är i dag. Allting är egentligen ganska bra, får de höra. Arbetsmarknadssituationen är god. Då tänker man inte på de tiotusentals unga, på byggnadsarbetarna, på norrbottningarna och på de tusentals andra som i dag känner djup oro för sitt arbete. De som klagat får höra tillmälet kverulanter, som industriminister Åsling lär ha riktat till oroliga jämtlänningar inför nedläggning av fabriken i Hissmofors.

I den vackra bild som regeringen ser i sin egen spegel finns mycket liten plats för människornas liv i vardagen. Och det är den ena trista slutsatsen av gårdagens debatt.

Den andra slutsatsen som måste dras av gårdagens debatt är på sätt och vis ännu allvarigare, nämligen denna: Regeringen står tomhänt, splittrad och rätt så orkeslös inför framtidens problem och möjligheter. Ty det vi gör i dag är ju bestämmande för hur 1980-talets utveckling skall te sig. Om vi begär uppoffringar av människorna i dag, så måste det ju vara någon mening i det – att vi därmed lägger grunden för framtiden. Jag skall ta några exempel.

Energipolitiken undviker regeringen till varje pris att tala om, i varje fall i denna kammare. Utanför kammaren talar man desto mera. I sak råder ju ett totalt virrvarr i energipolitiken. Jordbruksministern kräver att kärnkraftsindustrin skall skrotas. Statsministern och energiministern talar om folkomröstning. Ekonomiministern talar mot folkomröstning. I månader myglar

man om formerna för att snigla med Forsmark 3. I energikommissionen går man på kollisionskurs.

Regeringens splittring och handlingsförlamning i energipolitiken är förödande för framtidstron i det svenska samhället. Den håller snabbt på att få ödesdigra konsekvenser för den svenska ekonomin.

Industriinvesteringarna rasar med 15 % andra året i rad – det har aldrig hänt förut. Det är ju med dagens investeringar som vi skall bygga upp 1980-talets produktionsapparat, med dem som vi skall konkurrera ute på världsmarknaden. Där halkar vi nu efter, där fortsätter utförsbacken – regeringen ser passivt på.

Upplåningen i utlandet är nu uppe i 50 miljarder kronor. Den kommer att öka kraftigt även i år. För dessa lån skall vi på 1980-talet betala ränta, och de skall amorteras i sinom tid. Men enligt regeringen ser allting egentligen ganska bra ut.

Budgetunderskottet redovisas till 33 miljarder kronor. Det speglar en nästan katastrofal försvagning av finanspolitiken. Varje borgerlig talare i går klagade över att vi socialdemokrater ville öka statsinkomsterna, bl. a. för att förstärka budgeten. Sådana bekymmer hyste ni aldrig medan ni var i opposition. Då var det ständiga temat att å ena sidan kräva minskade skatter, minskade inkomster, och å andra sidan kräva ökade utgifter, dvs. en svagare budget.

På något märkligt sätt fortsätter ni med detta slags oppositionspolitik även sedan ni kommit i regeringsställning. Resultatet kan avläsas i ett budgetunderskott på, som jag nyss nämnde, 33 miljarder kronor. Räntan på statsbudgeten är nu den snabbast ökande posten i statsbudgeten – den är större än kostnaderna för hela familjepolitiken. Vad tänker ni göra åt detta? Inga besked.

Det är därför regeringen flyr från framtidsdiskussionen till ett ganska ofruktbart råskäll på socialdemokraterna. Men det har mina kamrater besvarat.

Låt mig emellertid, herr talman, slå fast följande: Det finns i dag en växande känsla av otrygghet i det svenska samhället. Den hämtar sin näring ur en misslyckad ekonomisk politik, som påtagligt har förändrat människornas villkor i dag och deras förhoppningar inför framtiden.

Den hämtar sin näring ur en ökad insikt om att kapitalismen och de partier som i vårt land företräder detta ekonomiska system saknar lösningar på framtidsproblemen. Dagens starka borgerliga maktkoncentration – i politiken, i ekonomin och i pressen – är maktlös när det gäller det väsentliga: att skapa den trygghet som förutsätter framtidstro och tillförsikt.

De oroliga frågor människorna ställer sig är vardagliga och jordnära. Vad händer med vårt land, om den ekonomiska försvagningen fortsätter, om investeringarna rasar, om sparandet går ned kraftigt? Vad händer när utlandskonkurrensen skärps genom en brutal samverkan mellan de multinationella företagens kapital och tekniska kunnande å ena sidan och hårt exploaterad och djupt fattig arbetskraft å den andra? Vad betyder allt detta för jobben? Vad betyder det för vår frihet? Vad betyder det för den sociala

tryggheten? Vad betyder det för våra barns möjligheter?

Svaren på dessa frågor finns inte i några självläkande krafter, i en skärpt maktkoncentration utanför demokratisk kontroll eller i ökade klyftor med den sociala oro detta leder till. Svaret måste finnas i gemensamma och solidariska ansträngningar i demokratiska former.

Vi har, och det tillhör det allra allvarligaste, f. n. en utomordentligt kraftig nedgång av det samlade sparandet i landet, från 25 % till 15 % av vår samlade produktion. Det avspeglar sig i samhällsekonomisk obalans, hög utlandsupplåning och minskning av investeringarna. Det är ett allvarligt hot mot vår framtid.

Det är därför som det för oss socialdemokrater har varit viktigt och helt centralt att försöka vända den nedåtgående utvecklingen på investeringsområdet och på nytt få i gång en kapitalbildning i vårt land. Det är viktigt för att vi skall kunna få bort bristen på balans i vår utrikeshandel och på sikt minska det stora upplåningsbehovet, och det är viktigt för att vi skall kunna trygga jobben åt de anställda inom industrin och skapa de nya arbetstillfällena som måste till för att Sverige skall kunna vidmakthålla sin position som en högt utvecklad industrination. Och det är nödvändigt för att vi skall kunna fortsätta att bygga ut den sociala tryggheten. För att denna vändning skall kunna komma till stånd måste vi öka vårt totala sparande. Det är detta som har varit en av utgångspunkterna för arbetet inom den arbetsgrupp inom Landsorganisationen och socialdemokratiska partiet som i förra veckan lade fram ett förslag om löntagarfonder och kapitalbildning.

Den kapitalbildning vi eftersträvar kan endast komma till stånd genom löntagarnas aktiva medverkan, men då är det för oss också självklart att denna medverkan skall innebära ett vidgat inflytande för löntagarna och delaktighet i den förmögenhetstillväxt som denna kapitalbildning skapar. Detta är det centrala i debatten om löntagarfonderna.

Detta inflytande är inte ett inflytande för dess egen skull. Ibland förefaller det som om det är något väldigt fint att människor t. ex. kan ärva större förmögenheter och stor makt, medan det är ytterst suspekt att erfarna löntagare får inflytande i företagen och att ansvarsfulla fackföreningar ges möjlighet att påverka den ekonomiska utvecklingen.

Löntagarnas vilja att ta ett ökat ansvar är framför allt ett uttryck för en vilja att värna framtidens trygghet, att skapa framtida jobb, att medverka till att skapa en slagkraftig och effektiv ekonomi. Löntagarfonderna är en stor trygghetsreform. Oron i vardagen, viljan till trygga jobb, känslan av att vi måste satsa gemensamt för en bättre framtid, det är drivkraften bakom kraven från arbetare och tjänstemän på medverkan och medansvar i kapitalbildningen.

Ansvar för kapitalbildningen har traditionellt ansetts medföra rätt till inflytande över hur kapitalet används. Detta samband har alltid varit kapitalismens länk mellan ägandet och makten. Det är också detta samband som lett till en allt markantare koncentration av privata förmögenheter och som också inneburit en allt starkare koncentration av privat makt inom näringslivet.

Arbetarrörelsen har mött denna privata maktkoncentration genom en omfattande reformering av arbetslivet med den nya medbestämmandelagen som den viktigaste reformen. I sin egenskap av anställd, därför att han eller hon satsar sitt arbete, sitt produktiva liv, skall löntagaren ha rätt till inflytande över sin arbetsplats och sitt företags utveckling. På samma sätt måste ett medägande också innebära att löntagarna får rätt till medbestämmande över hur kapitalet används. Det måste vara positivt att på dessa vägar den privata maktkoncentrationen i vår ekonomi bryts.

Löntagarnas demokratiska medverkan kommer att vara positiv för den ekonomiska utvecklingen. Det innebär möjligheter till en större långsiktighet och ett värn mot riskerna att beslut som berör svenska företag och löntagare i allt högre grad flyttas till utländska ekonomiska maktgrupper.

Många borgerliga företrädare i denna debatt förefaller helt fixerade vid maktaspekten. Det som oroar dem är allting som kan förändra den nu rådande maktstrukturen i vår ekonomi. Herr Bohman förfasade sig över att det, om de anställda får större bestämmande, blir stora olikheter i makt och inflytande, men hade inte ett ord att säga om den nuvarande internationellt sett utomordentligt starka privata maktkoncentrationen inom det svenska näringslivet. Om i första hand de lokalt anställda arbetarna och tjänstemännen får ett ökat inflytande i de företag där de arbetar, måste detta innebära en utjämning, en breddning, en demokratisering och centralisering i jämförelse med nuläget.

Herr Bohman var upprörd över tanken att arbetare och tjänstemän skulle få mer att bestämma om. Det var ojämlikhet, sade han, men han var inte ett dugg upprörd över att det nu så ofta är en handfull människor som har det verkliga bestämmandet över stora delar av näringslivet. Det är över huvud märkligt att man på dessa borgerliga håll har så svårt att se någonting värdefullt i att arbetare och tjänstemän vill engagera sig i ett för oss alla avgörande samhällsproblem, att man har så svårt att se någonting positivt i att arbetare och tjänstemän får ett ökat bestämmande i de företag de arbetar i och i näringslivet i stort.

Människors engagemang, deras vilja att påverka sin arbetsplats, sin gemensamma framtid och trygga sitt jobb – det är strävanden som står i samklang med självklara krav i ett utvecklat industrisamhälle. Det innebär i sig en frigörelse. Men dessa argument tycks sakna värde när de samtidigt innefattar en förändring av den rådande maktkoncentrationen och maktstrukturen i vår ekonomi.

I frågan om grundlinjerna för löntagarfonder finns stora principiella överensstämmelser mellan de båda stora löntagarorganisationerna, LO och TCO, och socialdemokratin. Men det återstår ännu mycket arbete innan vi kommer fram till ett slutligt förslag. Det förestår en omfattande debatt inom den samlade arbetarrörelsen. Samtidigt pågår det viktiga arbetet inom den Mehrska utredningen. Det arbetet har mycket stor betydelse. Det finns viktiga frågor när det gäller framtidens löntagarfonder som måste tas upp till ingående behandling i denna utredning. Vi griper oss sålunda an frågorna om löntagarfonder på ett beprövat reformistiskt sätt i en bred debatt och ett

ingående utredningsarbete. Det betyder självfallet också att vi är beredda att lyssna till sakligt underbyggda synpunkter från annat håll. Arbetet får ta den tid som är nödvändig för att utforma och förankra de slutliga förslagen.

Det är mot denna bakgrund, herr talman, något överraskande att flera talare ur regeringen omedelbart känt sig kallade att gå ut i tvärsäkra och delvis mycket hätska och oförsonliga uttalanden i denna debatt. Det gäller i betydande utsträckning herr Åsling. Han har de senaste dagarna strött glåpord om krokaner och annat omkring sig. Han har genom konservativt värdeladdade uttryck sökt låsa sig och sitt parti i harnesk till arbetarrörelsen. Han har fått det beröm som han väl eftersträvade i den moderata pressen. Åsling sluter upp bakom Bohman, heter det. Men i sanningens namn skall det dock sägas att Nils Åsling i jämförelse med Gösta Bohman varit modest.

Det är framför allt på två punkter som jag måste säga att jag inte förstår herr Åslings anförande i går. Den första punkten handlar om motsättningen mellan samhällsstyrda fonder – i herr Åslings exempel AP-fonderna – och LO-SAP-rapportens korporativa fonder, som herr Åsling kallar dem.

Nu är det emellertid så att i styrelsen för den största AP-fonden med tillgångar på 60 miljarder kronor finns en mycket stor majoritet av vad herr Åsling menar vara korporativa företrädare. Det är alltså en jättelik korporativ fond enligt herr Åslings eget språkbruk. Detsamma gäller de två andra fonderna.

Den självklara frågan blir då: Hur tänker Nils Åsling göra för att undanröja denna korporativt styrda fond, som han samtidigt berömmar?

Den andra punkten handlar om följande utomordentligt intressanta Åslingska tanke. Jag ber att få citera ordagrant vad herr Åsling sade: "Politiskt valda samhällsorgan skall inte träda tillbaka för partsintressen, när det gäller de viktiga frågorna om näringslivets framtida uppbyggnad och strukturering."

Det är, som jag har nämnt, en väldigt intressant tanke, kanske en ny Åslingdoktrin. Såvitt jag förstår innebär det att Nils Åsling helt underkänner att det i dag är de privata partsintressena som fullkomligt dominerar i de stora företagens bolagsstämmor och bolagsstyrelser. När herr Åsling samtidigt underkänner tanken på att löntagarna skall ges ett vidgat decentraliserat inflytande över företagen, måste slutsatsen bli att herr Åsling förordar att de nuvarande partsintressena skall träda tillbaka för statliga eller kommunala representanter i bolagsstyrelserna. Detta skulle i så fall vara en konsekvent fortsättning av alla de förstatliganden som genomförts under herr Åslings karriär som industriminister.

Nu misstänker jag att det inte är så herr Åsling egentligen menar. Han bara far runt efter argument när han inte öppet vill säga vad han menar: Löntagarna skall inte ha det vidgade inflytande i decentraliserade former som LO, TCO och socialdemokratin eftersträvar. Men i denna rundgång efter argument hamnar herr Åsling bra nära totalt förstatligande av den större industrin.

Betydligt mer uppseendeväckande var emellertid herr Bohmans anfö-

rande – inte bara därför att det var fasligt reaktionärt och formade sig till ett våldsamt ideologiskt påhopp på arbetare och tjänstemän i deras organisationer, utan också därför att herr Bohman helt frankt förklarade att det var hela regeringens åsikter som han gav uttryck för. Om detta skulle vara riktigt, ger det dess värre en särskild tyngd åt hans uttjutelser.

Herr Bohman sade att han händelsevis var ekonomiminister. Det kanske var en händelse. Vi har ju i dag den ekonomiska debatten, ekonomiministerns stora dag i riksdagen. Men herr Bohman syns inte i sin bänk. Om det beror på att han mera "händelsevis" är ekonomiminister eller om det beror på att hans kolleger har satt honom i karantän med hänsyn till hans prestationer i går saknar jag möjlighet att överblicka. Jag bara konstaterar att han på sin stora dag inte är närvarande i sin bänk.

Men jag vill trots detta rätta till några av de halsbrytande resonemang som herr Bohman förde i den här frågan. Det var inte utan att man hörde ekot från högerens förlorade strider. Det var en hel del damm som rördes upp från högerens inte särskilt ärorika förflutna.

Socialdemokratin vill, säger Gösta Bohman, förändra ett ekonomiskt system som lagt grunden för Sveriges välstånd. Detta är på sitt sätt ett ganska fantastiskt uttalande. I facklig-politisk samverkan har socialdemokratin undan för undan genom en bred reformverksamhet förändrat det ekonomiska systemet, demokratiserat det, skapat en rättvisare fördelning, utformat en riktig sysselsättningspolitik, genomfört lösningar av kapitalbildningsproblemen – AP-fonderna, Investeringsbanken osv. Och hela tiden, i varje skede av denna fredliga samhällsordning, har vi haft Bohmans parti som en hätsk motståndare, som angripit snart sagt varje förslag och ofta gjort det med enligt vår mening rätt tarvliga och torftiga argument.

Arbetsmarknadspolitikerna skulle leda till ofrihet och undergräva vårt ekonomiska system, sade högern på sin tid. Nu är denna arbetsmarknadspolitik ett av de få ting som den borgerliga regeringen kan skryta med. Där har också jag uttalat en del vänliga omdömen om herr Ahlmarks verksamhet.

Den offentliga sektorns utbyggnad var ofrihet och hotade vårt ekonomiska system. Men vi klarade utbyggnaden av skolan och sjukvården och bostäderna. Det skryter Bohman nu med, i varje fall när han är utomlands.

ATP var ofrihet och innebar en förändring av vårt ekonomiska system, sades det, men vi vann striden över högerens och borgerlighetens slagord. Utan ATP hade vi emellertid inte klarat tryggheten för de gamla och för familjerna. Då hade vi icke heller klarat kapitalbildningen under 1960-talets gyllene år, som man nu säger.

Investeringsbanken var ofrihet, den skulle förändra vårt ekonomiska system och bekämpades därför med frensi av högern. I dag anslår den borgerliga regeringen hundratals miljoner kronor till denna bank.

Den fjärde AP-fonden skildrades som den största socialiseringsaktionen i modern tid. I dag accepterar ni den.

Allt detta, som nu är genomfört och allmänt accepterat, har ni skildrat som socialism – gärna för mig, det fattar vi som lovord. Naturligtvis har allt detta

inneburit en gradvis förändring av vårt ekonomiska system, men – och detta är det väsentliga – det har *icke* lett till ofrihet. Alla dessa reformer har i stället på olika sätt bidragit till en ökad frihet i samhället. Det kommer i sinom tid att bli på samma sätt med löntagarfonderna.

Men de konservativa har intet lärt. De griper omedelbart efter de nötta slagorden från den politiska historiens skräpkammare. Talade herr Bohman verkligen på hela regeringens vägnar?

Socialdemokratin bör, säger Bohman vidare, redovisa konsekvenserna för löntagarnas standard. Det gör vi, och det kommer vi att fortsätta med. Men när tänker Gösta Bohman redovisa hur han skall lösa problemen och vilka konsekvenser hans eventuella politik får för löntagarnas standard och inflytande? Det är sant att det tillgängliga löneutrymmet är begränsat. Inte minst har detta blivit resultatet av den borgerliga regeringens ekonomiska politik. Men det är bl. a. för att bryta denna borgerliga nedgång som vi vill stärka kapitalbildningen, öka resurserna, skapa ett slagkraftigare näringsliv. Det är en politik för att öka tryggheten och sysselsättningen och även det ekonomiska utrymmet. Gösta Bohman har inget annat att komma med än att upprepa samma gamla argument som ni använde under ATP-kampen. Då skulle det inte bli utrymme för löneökningar på många år – tio år tror jag Bertil Ohlin sade. Nu säger Gösta Bohman samma sak. Och han får väl hålla på. Ty nu vet människorna att det inte var ATP som sänkte reallönerna för människorna. ATP innebar i stället en förstärkning av ekonomin. Det var först när Gösta Bohman blev ekonomiminister som reallönerna i Sverige sänktes. Det kan vi slå vad om.

Vad är då Gösta Bohmans alternativ? Han kräver ständigt återhållsamhet med lönerna. Han gjorde det senast i går. Den fackliga rörelsen, för vilken herr Bohman i detta sammanhang inte har annat än glåpord, manar han i nästa andetag till ansvar för att hålla nere sina löner. Dessutom skall arbetare och tjänstemän öka sitt sparande. Och jag tycker själv att det är utomordentligt om det enskilda sparandet ökar. Men när Gösta Bohman ena dagen sänker arbetarnas och tjänstemännens reallöner och i nästa ögonblick, omgiven av havskryssare, uppmanar dem att spara till en båt, så förefaller det mig något malplacerat, för att uttrycka sig försiktigt.

Vad herr Bohman avser är helt enkelt att löntagarna genom återhållsamhet med sina lönekrav skall möjliggöra kraftiga vinstökningar i näringslivet. De skall inte få någon del av denna förmögenhetsökning, de skall medverka till en ytterligare skärpning av den privata maktkoncentrationen. De skall helt enkelt lägga sig på rygg och stillatigande acceptera denna sakernas gång. Jag kan försäkra herr Bohman – och jag hoppas att hans medarbetare framför det till honom – att detta kommer arbetarna och tjänstemännen aldrig att acceptera. Om högern försöker driva igenom denna tanke, så bäddar ni bara för hårda sociala strider i vårt land.

Men herr Bohman har ytterligare en komplettering. Den uttrycker han på följande sätt: "Vi måste med kraft angripa de stora och växande utgifterna i den offentliga sektorn." Det låter kraftfullt och beslutsamt. Men vad handlar det om? Är det pensionärerna han tänker på? Eller är det barnfamiljerna? Är

det ytterligare reformer som skall skjutas på framtiden eller urholkas? Är det SIA? Är det daghemsutbyggnaden?

Jag skulle gärna vilja ha ett klart svar. Ekonomiministern ställer sig med ett höjt slagsvärd över den gemensamma sektorn och därigenom över många människor vars trygghet är beroende av en stark gemensam sektor. Men då skall ni också säga vad det gäller. Om stora besparingar är möjliga, varför har den borgerliga regeringen inte redan genomfört dem? Budgetunderskottet i dag är sannerligen stort nog.

I förslaget till moderata samlingspartiets nya principprogram står att historien visar att det är de egendomslösa massorna som alltid hotat demokratin och friheten. Vi arbetar nu med ett förslag som ger arbetare och tjänstemän medägande i näringslivet. Omedelbart tycks för moderaterna friheten vara i fara. Egentligen är det ologiskt. Herr Bohman borde ju vara glad över att alla dessa arbetare och tjänstemän får medägande. Men felet är naturligtvis att det inte sker på den gamla maktstrukturens, den gamla kapitalismens villkor.

I sitt anförande framhöll herr Bohman att det i fondstyrelsernas Sverige inte räcker med att vara myndig och röstberättigad medborgare. Man måste också vara löntagare. Och för säkerhets skull omgav herr Bohman ordet löntagare med citationstecken i sitt manuskript. För att nå därhän måste herr Bohman göra våld på sanningen. I LO-SAP-rapporten slår man fast att samhället måste ha ett starkt och direkt inflytande över denna kapitalbildning. Styrelserna för de regionala fonderna bör utses av länets politiska instanser osv. I sitt trängda läge fann sig tydligen herr Bohman nödsakad att dra till med en ren osanning.

Visst menar vi att människor som är löntagare skall ha ett ökat inflytande i företagen och ekonomin i dess helhet. Men herr Bohman vet att vi utförligt i vårt parti också diskuterar hur en ekonomisk demokrati i vid mening skall omfatta hela folket. I hela folkets händer, som det står i vårt partiprogram. Skillnaden mellan Bohmans parti och oss är ju att vi vill vidga den ekonomiska demokratin till alla grupper. Men i Bohmans Sverige räcker det inte att vara myndig och röstberättigad medborgare och löntagare. Myndig blir du först när du föds till eller själv skapar en stor förmögenhet som ger ekonomiskt inflytande och makt. Vi menar, och jag använder Per Albin Hanssons ordval, att om alla medborgare skall bli fullmyndiga medborgare, då krävs också ekonomisk demokrati och att vi bryter fåtalets diktatur på det ekonomiska området.

Herr Bohman säger sig ha talat på hela regeringens vägnar. Det är därför jag så utförligt bemött honom. Det vore djupt sorgligt om det vore sant att han talade för regeringen. Vi kanske får det bekräftat i debatten. Jag tror att de som följer hans linje gör ett stort misstag ur sin egen synpunkt, ty de söker i oförsonlighet rida spärr mot en reform som ändå med nödvändighet kommer att bryta fram i stället för att söka diskutera reformens praktiska utformning.

Det ligger nog mycket i det som jag läste i en liberal tidning, Västerbottens-Kuriren, där man säger: "Om något decennium är säkerligen sådana fonder

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

Finansdebatt

lika självklara som ATP och sjukförsäkring är i dag. Svenskt näringsliv kommer inte att klara sig i framtiden utan dylika fonder.”

Visserligen skapar den Bohmanska uppläggningsen, där han påstod sig tala för regeringen, hårda och klara skiljelinjer i politiken, men å andra sidan, herr talman, tror jag att vi skulle ha behov av en förnuftig och avspänd diskussion om en stor samhällsfråga som måste få en konstruktiv lösning som förenar ekonomisk slagkraft för vår nation och en fördjupad demokrati i vårt samhälle.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Olof Palme inledde sitt anförande med att uttrycka förvåning över att människor som ställer sig framför en spegel ser sig själva i den spegeln. Jag har suttit och funderat på vem det möjligen kan vara som Olof Palme ser när han ställer sig framför en spegel. Vi kanske kan få litet ljus över den frågeställningen.

Några kommentarer med anledning av Olof Palmes tal: Här står Olof Palme för jag vet inte vilken gång i ordningen och säger att det var brist på engagemang från statsrådets sida när man i går gick igenom den ekonomiska politiken, gjorda insatser osv. Det fanns inget engagemang för de människor som är arbetslösa eller riskerar att bli arbetslösa. Och detta påstående anser sig Olof Palme kunna upprepa fast han vet att sanningen är att ingen regering har satsat mer på att klara sysselsättningen än den nu sittande. Det är sanningen. Det går inte att motsäga.

Får jag också påminna Olof Palme om att devalveringsåtgärderna och den nya politiken när det gäller arbetsgivaravgifterna har inneburit att företagen får större möjligheter att få bukt med sina ekonomiska problem och sina lönsamhetsproblem och efter hand börjar närma sig den situation där de vågar satsa offensivt.

Det går inte, Olof Palme, att beskylla regeringen för att göra för litet och samtidigt klaga på budgetunderskottets storlek. Det är definitivt ingen lösning av de här problemen att lägga ökade bördor på det näringsliv som måste öka sina investeringar. Vi är helt eniga om att investeringarna måste öka för att vi skall gå en trygg framtid till mötes. Men gör inte gällande att ökade bördor på näringslivet skulle underlätta dess framtidsinvesteringar!

Jag är helt ense med Olof Palme när han pekar på nödvändigheten av ett ökat sparande, ett sparande där alla i landet måste delta. Det måste då utformas sådana sparmöjligheter att också de många människorna känner och upplever att de har utbyte av sitt sparande, att de blir delaktiga i den faktiska förmögenhetstillväxten i samhället.

Men det här rymmer ett problem som jag tycker att Olof Palme gick förbi. Om den totala tillväxten i samhället under ett antal år inte kommer att bli så hög som vi var vana vid under 1960-talet kan vi inte räkna med att samtidigt öka sparandet och konsumtionen lika snabbt som vi gjorde då. Ett viktigt inslag i detta sparande måste förvisso vara att förse företagen med riskvilligt kapital. Det är nödvändigt, helt enkelt. Nu som tidigare bör de principer gälla för ett system där de anställda får del av företagets kapitalbildning, företagets

förmögenhet och vinster, som vi från centerns sida redovisade 1975 och 1976.

Ett sådant sparsystem skall hålla sig inom de ramar som den sociala marknadsekonomi lägger fast. Det skall befordra en decentralistisk näringspolitik. Det skall skapa förutsättningar för en rättvisare förmögenhetsfördelning. Det skall underlätta en solidarisk lönepolitik och samordnas med företagsbeskattning efter bärkraftsprincipen. Det skall ge de anställda ökat inflytande och ansvarstagande. Och det skall ha en individuell anknytning.

Det är på denna grund som arbetet bör drivas vidare. Precis som Olof Palme sade återstår ännu mycket arbete innan vi är färdiga att här i kammaren ta ställning till formerna.

Olof Palme hänvisade till den Mehrska utredningen. Den har vid ett sammanträde i dag på förmiddagen lagt fast ett arbetsprogram. Man siktar på att en teknisk rapport, med redovisning av olika tekniska alternativ, skall kunna framläggas vid årsskiftet 1978-1979, och man väntar sig att man skall kunna komma med en rapport med en fördjupad analys och eventuella rekommendationer 1980.

Jag tror att det är utomordentligt bra att socialdemokraterna har skickat ut ett studiematerial. Vi har samma arbete på gång inom centerpartiet. Vi har goda erfarenheter av att skicka ut stora frågor till grundliga studier i avdelningsorganisationerna.

Nu frågar Olof Palme om Gösta Bohman talade å hela regeringens vägnar när han kommenterade det socialdemokratiska förslaget. Låt mig då säga att det socialdemokratiska studiematerialet självfallet inte har varit uppe till behandling inom regeringen. Därför kan ingen – vare sig jag eller någon annan – å regeringens vägnar sätta betyg på detta studiematerial.

Jag tror att det är bra om det på alla håll och händer bedrivs studiearbete i denna fråga, som är viktig. Jag har för min del försökt ange de principer som vägleder arbetet i centern. Men någon definitiv lösning finns inte från vår sida. Dock går det icke att undanskyla det faktum att det finns en viktig skiljelinje mellan socialdemokraternas förslag som jag har uppfattat det och vårt, nämligen den att man i socialdemokraternas förslag inte vill medge någon individuell anknytning för löntagaren-medborgaren till dessa resurser, som innebär en förstärkning av näringslivets riskvilliga kapital, under det att vi anser detta vara en mycket viktig bit i uppbyggandet av dessa resurser. Det förefaller som om detta vore en vattendelare.

Arbetsmarknadsministern PER AHLMARK:

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå upp i den här debatten, eftersom andra har tagit upp de frågor som behandlas i finansplanen, i budgetupplägningen och i finansutskottets betänkande. Men nu har det ställts en fråga om var de politiska partierna står när det gäller problemen kring löntagarfonder. Löntagarfonderna har i och för sig inte behandlats i några av de dokument som ligger till grund för den här debatten, men jag skall ändå besvara den fråga som Olof Palme har ställt.

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

Finansdebatt

Det är fem punkter jag skulle vilja trycka på.

1. Löntagarfondsfrågan berör en rad viktiga problem, om kapitalbildning, näringslivets framtid, marknadsekonomin och maktkoncentrationen i vårt ekonomiska liv. Därför finns det skäl att med stort allvar och under lång tid noga gå igenom olika förslag och tankegångar.

2. I riksdagens allmänpolitiska debatt den 1 februari tog jag upp de principer som enligt folkpartiets mening bör ligga till grund för en lösning. Samma inställning som jag då uttryckte kan jag självfallet upprepa i dag; principerna bygger på enhälliga beslut av folkpartiets landsmöte.

3. Vi har en ställig utredning som jobbar med dessa frågor. Dess avsikt är, som Thorbjörn Fälldin sade, att lägga fram modeller, analyser och förslag till ett löntagarfondssystem. De får sedan diskuteras ingående i den allmänna debatten och av olika remissinstanser.

4. Inom flera partier jobbar man nu intensivt med studiematerial som medlemmarna har att ta ställning till. Folkpartiet går nu ut med ett omfattande samråd som bygger på de liberala principer, som antogs på vårt landsmöte, om motstånd mot maktkoncentration och skydd för marknadsekonomin. Detta samrådsmaterial skall nu diskuteras av partiet. Avsikten är sedan att vårt ordinarie landsmöte i november i år skall ta ställning till flera av de frågor som ställs i samrådet.

5. Regeringen har självfallet inte, vilket statsministern har understrukt, haft någon anledning att som regering hittills ta ställning till olika konstruktioner av löntagarfonder. Här pågår en utredning och en omfattande demokratisk diskussion inom bl. a. de politiska partierna. Det är viktigt att tusentals medlemmar i partierna deltar i det arbetet. Däremot slår vi självfallet gemensamt vakt om marknadsekonomin och motsätter oss varje konstruktion av fonder som skulle innebära någon form av socialisering.

Beträffande socialdemokraternas och LO:s nya skiss gjorde jag i förra veckan på folkpartiets vägnar en kommentar. Jag har ingenting att ändra i den kommentaren.

Socialdemokraterna och LO betonar nu mer än tidigare behovet av kapitalbildning, vilket är bra. Samtidigt är det osäkert hur skissen verkar i förhållande till ett annat krav som är oeftergivligt för folkpartiet: ett system för löntagarfonder skall förstärka marknadsekonomin och motverka *alla* slag av maktkoncentration. Förslaget verkar också krångligt i överkant. Och det är beklagligt om socialdemokratin fortfarande säger nej till en individuell anknytning för ett system med löntagarfonder.

Folkpartiet kommer alltså nu att som en grund för vårt samråd presentera ett diskussionsmaterial som bygger på de krav som formulerades av fjolårets landsmöte och som också i huvudsak fanns med i den partimotion som vi väckte 1974.

Löntagarfonderna skall syfta till att säkerställa en tillfredsställande kapitalbildning i näringslivet. Sparandet måste öka om vi skall kunna tillgodose behovet av investeringar och återställa balansen i utrikesbetalningarna.

Ett system för löntagarfonder skall befästa och förstärka marknadsekonomin och motverka alla slag av maktkoncentration. Därför måste det bl. a.

anpassas till en fungerande kapital- och aktiemarknad.

Löntagarfonder bör utformas så att de stöder allmänt accepterade löne- och stabiliseringspolitiska strävanden.

Löntagarfonder bör främja en fortsatt demokratisering av arbetslivet.

Löntagarfonder med individuell anknytning är att föredra framför fonder utan individuell anknytning.

Vi kommer nu och längre fram att noga studera de förslag som andra lägger fram för att se i vilken utsträckning de överensstämmer med folkpartiets krav.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! I en tid när svensk glasindustri har stora problem är ju det här resonemanget om speglar i och för sig ganska intressant – envar sin egen lilla spegel, höll jag på att säga. Jag har en alldeles egen teori beträffande Olof Palme, och jag får den bestyrkt när jag lyssnar till honom i dag. När han står framför spegeln i sin kammare är nog den fråga han ställer denna: Spegel, spegel på väggen där, säg vem som klokast i världen är!

Det är ett intressant konstaterande att Olof Palme säger sig sakna ett engagemang hos den nuvarande regeringen när det gäller arbetskraftsfrågorna. Jag tror att Olof Palme därmed gjort sig skyldig till det kanske mest anmärkningsvärda yttrandet under den här debatten. Det är väl ändå så – och det har statsministern här påpekat – att det aldrig här i landet har satsats så mycket på näringspolitiska, industripolitiska och arbetsmarknadspolitiska insatser som under den nuvarande regeringens ansvarsperiod. Det tyder verkligen inte på brist på engagemang för den enskilda människans situation. Med denna massiva satsning har det följt ekonomiska problem, som vi också har måst ta. Jag mötte i debatten i går socialdemokrater som anklagade oss för att ha satsat för mycket. Men när jag frågade inom vilka branscher man har velat dra ned insatserna, så uteblev svaret. Jag tolkar det så att socialdemokratin inte har något egentligt alternativ att komma med till den nuvarande industri- och näringspolitiken.

Olof Palme sade att jag varit starkt kritisk till socialdemokratiens löntagarfondsförslag. Ja, det är riktigt. Jag har också noterat de positiva inslagen i förslaget, och jag har noterat att socialdemokratin tänkt om, att man är på reträtt i denna fråga och att man tagit reson med anledning av kritiken. Jag upphör inte att hoppas att man också kommer att ta intryck också av den kritik som vi fortsättningsvis förbehåller oss rätten att framföra.

Det finns ingen motsättning mellan AP-fonden och de centrala fonderna i den socialdemokratiska tappningen, säger Olof Palme och undrar hur jag kunnat ställa de två fondkonstruktionerna mot varandra. Men AP-fondssystemet är ju inordnat i det politiska regelsystem vi har här i landet. Styrelsen utses av ansvariga politiska instanser, och AP-fonderna regleras över huvud taget av de politiska beslut som har fattats av denna kammare. När det gäller de nya centrala fonder som socialdemokraterna föreslår är detta oklart. Det vore intressant om vi nu skulle få en närmare analys av hur man tänker sig relationerna mellan de centrala fonderna och de politiska instanserna.

När det gäller strukturfonden – ett annat inslag i den socialdemokratiska näringspolitiken – har man valt att lägga den helt vid sidan av de politiska instanserna. Därmed har man lämnat fältet fritt. Man har splittrat upp resurserna för näringspolitiken, och det kan inte innebära annat än en försvagning av näringslivspolitikerna i samhället. Det är just där kritiken mot dessa förslag verkligen måste skjuta in sig. Vi kan självfallet inte genom att skapa nya fonder och nya konstruktioner – vad man än vill kalla dessa – öka de totala resurserna för att utveckla näringslivet och trygga sysselsättningen. Vi har ju ändå samma produktionsresultat att arbeta med – konstruktionen är från den synpunkten av underordnad betydelse.

Jag tycker att socialdemokratin genom det här förslaget på ett beklagligt sätt vänt ryggen åt AP-fonden som en betydande institution när det gäller att bygga upp kapitalbildningen i samhället.

Som statsministern sagt vill vi från centerpartiets sida stärka den enskildes engagemang i produktionslivet. Det är därför vi har vidtagit de åtgärder vi gjort när det gäller de mindre företagen, och vi tänker gå vidare på den vägen även när det gäller att bygga upp löntagarfondssystem. Det är genom beslut i denna kammare vi skall dra upp ramarna för företagen och näringslivet. Näringspolitiken skall inte styras genom beslut i organisationer eller organ som inte står under inflytande av ansvariga politiska instanser.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Olof Palme har rätt på en punkt. Då jag tittar i spegeln ser jag mig själv. Skulle jag se något annat, skulle jag nog avgå.

När jag ser på det svenska samhället är jag emellertid ingalunda så nöjd och belåten som Olof Palme säger att jag och övriga i regeringen är. Jag är kanske inte heller fullt så missnöjd som Olof Palme är. Självbelåtenheten får nog Olof Palme själv stå för. Vi kan se den just i det betänkande från finansutskottet som vi nu debatterar. Jag nämnde i går ett exempel på just denna självbelåtenhet. Från socialdemokratiskt håll har anförts: "Genom den socialdemokratiska politiken har vi uppnått en hög nivå i fråga om t. ex. utbildning, kommunikationer, energiförsörjning och bostadsförsörjning, och inte minst viktig är väl barnomsorgen."

Ja, vi har en hög nivå på många områden jämfört med flera andra länder, men det beror inte bara på socialdemokratiens politik, som det sägs i den citerade meningen. Det är ett resultat av många människors, löntagares och företagares, insatser under årtionden. Det har rått en stark samstämmighet mellan partierna på många punkter i reformarbetet på dessa områden. På flera punkter är det ingalunda enbart socialdemokratiens initiativ som har fört utvecklingen framåt. Det har rått delade meningar i vissa fall, men det har skett ett reformarbete i samverkan mellan flera politiska partier. Det är inte bara ett enda parti som har uppnått detta.

Vi är inte nöjda med resultaten på just de områden som nämnts. Vi tycker att mycket är ogjort, t. ex. när det gäller att ge barn och ungdom en bättre utbildning. Mycket finns kvar att göra på barnomsorgens område. Vi arbetar på att förbättra och på att flytta fram positionerna. Under en tid då Sverige har

större ekonomiska problem än på mycket länge kan ett reformarbete ändå fortsätta, fullföljas och utvidgas.

De problem som vi har att arbeta med i vår ekonomi har många orsaker. Det är ingalunda så enkelt att de – som Olof Palme och även finansutskottets reservanter vill göra gällande – hänger samman med ett regeringsskifte hösten 1976. Orsakerna är många och ingen av oss kan springa ifrån ansvaret.

Vi har ett starkt engagemang när det gäller att förbättra detta samhälle. Det råder ingalunda en "nästan total brist på engagemang", som Olof Palme uttryckte sig. Vi satsar på att värna om sysselsättningen och skapa nya jobb. Vi säger inte som Olof Palme nyss att arbetsmarknaden är bra.

Jag sade i går, och jag skall citera det alldeles ordagrant: "En ljuspunkt är att sysselsättningen ligger på en hög nivå. Men även här finns det några mörka inslag: antalet arbetslösa samt anställda i beredskapsarbeten har ökat." Detta är en korrekt bild av svensk arbetsmarknad. Sysselsättningen är på en hög nivå i detta land, men det är i dag flera arbetslösa och anställda i beredskapsarbeten än vad det var exempelvis för ett år sedan. Olof Palme kan emellertid se av arbetslöshetsstatistik t. ex. från början av 1970-talet att det också vid tidigare och ganska aktuella tillfällen har funnits en betydande arbetslöshet.

Vi satsar med starkt engagemang på att värna sysselsättningen och skapa nya jobb. Det finns en oro hos människorna i dag, naturlig i en värld där många länder har besvärliga problem att jobba med, där många människor är utan arbete och funderar över sin livsmiljö och världens framtid. Det är just därför som vi med så starkt engagemang arbetar på att förbättra människors villkor, och det är just därför som vi redovisar ett så omfattande budgetförslag som vi har gjort.

Nu har vi noterat mycken kritik från socialdemokratin. Vi har fått höra att vi är tomhänta, splittrade, orkeslösa osv. Det har vi blivit vana vid att höra. Men vi har också kunnat notera att oppositionen har lagt fram ganska få konkreta alternativ till vårt budgetförslag. Det finns några uppslag, och dem kommer vi att fundera över, men det är icke något väsentligt annat budgetsaldo som oppositionen kan prestera.

På en betydelsefull punkt har vi delade meningar, och det är när det gäller hur många och hur stora skattechöjningar som skall ske under de här åren. Socialdemokraterna har lagt fram en rad förslag om nya och höjda skatter och avgifter, och vi tror inte att man kan gå så långt på den vägen som oppositionen gör. Vi tror inte att man kan skapa några nya jobb ute i arbetslivet genom att ytterligare försämra det svenska näringslivets konkurrenskraft.

Det finns i budgetförslaget ett par meningar som jag till sist vill citera, för de ger regeringens allmänna syn på det fortsatta samhällsarbetet, regeringens syn på aktuell politik och på framtidspolitik: "Självfallet måste ett reformarbete ständigt äga rum i ett föränderligt samhälle. – – Det är dock viktigt att slå fast att grunden för ett framgångsrikt reformarbete är en stark samhälls-ekonomi och att målet att uppnå balans och tillväxt i ekonomin därför är av

avgörande betydelse. --- Utrymme för fortsatta reformer måste skapas genom ekonomisk tillväxt, genom hushållning och effektivare utnyttjande av tillgängliga resurser samt genom omprioriteringar inom pågående verksamheter. Det är självklart att tryggheten för alla generationer och grupper står i centrum för regeringens politik och att arbetet hela tiden är inriktat på att förbättra denna trygghet."

Detta, Olof Palme, är regeringens politik. Vi arbetar i en besvärlig situation, men vi kommer att arbeta med engagemang och inlevelse, med tro på människorna i det här landet och med tro på det här landets framtid. Vi tror också att vår politik kommer att ge resultat.

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag gör på intet sätt anspråk på att vara någon retad Vasason, men efter denna långa rad av tiominutersanförenden vill jag i all blygsamhet påpeka att jag har bara sex minuter. På dessa kan jag icke göra alla talarna rättvisa.

Några kommentarer – den första inte så allvarlig.

Herr talman! Det står alldeles klart att centerpartister inte bör skämta om speglar. Då blir det som när Bertil Ohlin på sin tid försökte dra kvadratroten ur humorn.

Folkpartister är bättre i den speciella branschen. Om jag såg herr Mundebo i spegeln skulle också jag avgå.

Men poängen är ju den att ni i så hög grad det går ägnar er åt att spegla er egen förträfflighet och belåtenhet med situationen, att det för mig stod som ett exempel på ett bristande engagemang i hur folk verkligen har det – att ni inte känner till hur människorna upplever vardagen.

När Nils Åsling talar om sitt engagemang vill jag ställa en direkt fråga till honom: Kommer Karlsborgsverken att få ett rejält anslag så att de kan genomföra sin planerade investering? Har herr Åsling det engagemanget?

Det var intressant att statsministern deltog i debatten. Han sade ingenting om energipolitiken. Men, herr talman, det vore naturligtvis roligt att höra statsministern ropa "Toppen, toppen!", när nu energikommissionen – detta som det hetat viktiga led i centerns energipolitik – brutit målnöret. Men det får vi inte höra. Det var inte före för grön valla i det loppet, utan det tycks vara väldigt bakhalt för centern i energipolitiken. Dessutom gick skidorna isär.

Men jag vill ändå rikta en fråga till herr Fälldin, och den är mycket allvarlig: Kan statsministern garantera att vi före den 1 juli i år har besked om Ringhals 3 får startas eller icke? Villkorslagen är bestämd på den punkten.

Det var dock inte detta som var det remarkabla i de fyra inlägg som här hörts. Om dessa inlägg skulle sammanfattas i tre ord skulle jag vilja göra det så här: Bohman i papperskorgen. För i går hörde vi Gösta Bohman hårt, hästskt och oförsonligt angripa löntagarfonder, och vi hörde honom frankt förklara att i detta avseende talade han på hela regeringens vägnar. I dag får vi höra först Thorbjörn Fälldin säga att det här har inte diskuterats i regeringen, som inte sätter betyg på denna rapport. Sedan får vi höra Per Ahlmark säga precis detsamma. I vanliga fall brukar ju Thorbjörn Fälldin gripa telefonen och

korrigerade sin ekonomiministers uttalanden redan under pågående sändning i Rapport. Så var det i förrgår. Det var synd att detta inte skedde också i går. Då hade vi sluppit de kalamiteter som utspelat sig under senaste dygnet, då pressen trott att herr Bohman representerade regeringen.

Jag vill ändå hälsa detta med stor tillfredsställelse. Det är bra att moderata samlingspartiet så entydigt blev satt på plats – att moderaterna icke kunde provocera hela borgerligheten att redan i startskedet inta denna helt oförsonliga hållning till löntagarfonderna. Det hälsar jag som sagt med stor tillfredsställelse; det är det värdefulla som dagens debatt givit.

Sedan skall jag inte närmare kommentera de olika saker som tagits upp. Låt mig bara nämna ett par ting.

Herr Fälldin sade att här finns ingen individuell anknytning. Men på s. 61 i rapporten talas faktiskt om anknytning. Det heter att här finns en möjlighet att skapa något av det som kallas individuell anknytning till löntagarfondssystemet. Ekonomiministern fördömer alltså en rapport som statsministern tydligen inte har läst. Men det senare är ju en brist som kan repareras inom en nära framtid.

Till herr Åsling vill jag säga: Skälet till att vi inte har valt ATP-systemet är naturligtvis att detta är avsett för stora och också starkt riskbärande investeringar, som rapportförfattarna inte tyckte skulle rymmas inom ramen för de krav man måste ställa på AP-fonderna. Men ändå är det att notera – och det är viktigt – att herr Åsling här befann sig på utomordentligt snabb och stor reträtt, för i går var det tal om korporativism och allt möjligt. Jag vill i det sammanhanget påminna herr Åsling om två saker.

När herr Åsling nu mjukt och lent talar om ATP-systemet, så var ändå hans parti en oerhört stark motståndare till detta system, och när han beskyller oss för att inte vilja utnyttja systemet låter det ganska falskt. Det är klart att vi vill utnyttja systemet.

Och när herr Åsling vidare beskyller löntagarna för korporativism skall han vara försiktig, för det finns väl få mer korporativistiska sammanslutningar än jordbrukarnas och skogsägarnas sammanslutningar, som herr Åsling står så nära. Om herr Åsling här försöker rikta ett hugg mot löntagarna, så träffar han ju den rörelse till vilken han själv har så nära anknytning. Var med om att diskutera hur löntagarna skall få del av ägandet i näringslivet eller säg att det inte är önskvärt! Fall annars i herr Bohmans öppna armar och säg klart ut att löntagarna är något slags andra rangens medborgare, för vilka inte samma regler får gälla som för markägare, skogsägare och kapitalägare. Men jag menar att även på den punkten är herr Åsling på god väg att kasta herr Bohmans krav i papperskorgen.

Och allra sist: Herr Mundebo höll ett varmhjärtat anförande om reformpolitiken. Det fanns där ingenting av herr Bohmans krav att vi skulle angripa den offentliga sektorns utgifter. Jag noterar med tacksamhet att man också i det fallet använt papperskorgen.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Vi skall kanske inte förlänga dispyten om speglarna. Men det är dock en fråga som vi inte har lyckats klara ut, och det är: Vem såg Olof Palme i spegeln, innan han frånträdde regeringsansvaret? Det skulle i klarhetens intresse vara av värde att få veta det.

Olof Palme frågar om mitt engagemang för sysselsättningen räcker till att främja utvecklingen i Karlsborg. Karlsborg är alltså den ASSI-industri som f. n. är föremål för beredning i regeringskansliet. Jag har redan på regeringens uppdrag haft möjligheter att säga att våra ambitioner är att klara sysselsättningen. Vad beträffar frågan om hur investeringarna i detalj skall utformas får man på vanligt sätt avvakta beredningen och diskussionerna med ASSI innan man går ut och redogör för detta. Jag är inställd på att lämna en sådan redogörelse när regeringen är klar med sin beredning.

Det är, Olof Palme, inte jag som är på reträtt, utan det är socialdemokratin som är på reträtt. Olof Palme har inte under hela sitt anförande här sagt ett enda ord om Meidnerfonderna, och det är väl ett belägg så gott som något för att socialdemokratin på något sätt skäms för det första utkastet, som man ändå gjorde en stor affär av, och att man nu är på reträtt. Det är i och för sig ett hedersamt inslag i den politiska utvecklingen att man tänker om när man upptäcker att man varit ute på hal is. Jag angriper heller inte socialdemokratin för detta, utan jag bara noterar sakförhållandet.

Sedan, Olof Palme, vill jag ta upp påståendet om att AP-systemet inte skulle vara riskbärande. Det är ju ett helt nytt inslag i debatten. Men hur var det när vi skapade fjärde AP-fonden? Gjordes inte detta för att AP-fonden skulle gå in med riskkapital i det svenska näringslivet?

Varför överger socialdemokratin nu den linjen? Varför vänder man AP-systemet ryggen? De resurser som rimligen måste anslås till de nya fonderna tar ju i anspråk en del av den totala ramen, som annars skulle kunna användas för att trygga kapitalbildningen via ATP-systemet eller andra källor.

Så till frågan om de korporativa församlingarna. Jag är självfallt angelägen om att den enskilda människans, löntagarens, engagemang och inflytande i näringslivet ökar. Men vi får väl ändå hålla på de demokratiska spelregler vi har i vårt samhälle, att vi har av folket valda beslutande församlingar. Vill man såsom vi få största möjliga effekt av näringspolitiken för att slå vakt om den enskildes sysselsättning, då kan man rimligen inte splittra upp ansvarsfördelningen, då kan man inte dra undan ansvaret från av svenska folket valda församlingar. Och löntagarna, som är den övervägande majoriteten av svenska folket, är ju också valmanskår i de församlingar som bör ha beslutanderätten över näringspolitiken och dess vidare utveckling.

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åsling har fastnat i det här med speglarna. Om jag ser mig i spegeln ser jag dess värre mig själv, herr Åsling. Så är det, och därför försöker jag låta bli detta med undantag för den stund på morgonen när jag försöker få ordning på mina hårtestar. I stället försöker jag efter fattig förmåga se hur människor har det i Sverige. Jag försöker se hur de arbetslösa har det,

hur barnfamiljerna har det, osv. Därtill försöker jag använda mina ögon och till ytterlighet minimera det inslag i det avseendet till vilket herr Åsling är så knuten.

Jag ställde en fråga om ASSI och fick svaret: Vi skall klara sysselsättningen vid ASSI. Men, herr Åsling, svara i stället på frågan: Får ASSI pengar eller inte? – Det är fråga om 500 miljoner.

Jag ställde också frågan: Kan ni garantera besked när det gäller starten av Ringhals 3 före den 1 juli i år?

Med de besked jag i övrigt har fått skall jag inte fördjupa den här diskussionen. Men jag vill ändå under min sista minut här understryka att diskussionen om löntagarfonder och om kapitalbildningen är ett inslag i socialdemokratins liksom i arbetarnas och tjänstemännens krav på en vidgad ekonomisk demokrati och en stark ekonomi. Det hämtar styrka i verkligheten på arbetsplatserna. Jag rekommenderar er att läsa ett reportage som i dag finns i Dagens Nyheter. Där står bl. a.:

”Många har redan mist jobbet och tusentals arbetare går med gnagande oro: 'Får jag bli kvar, får jag bli kvar?' – – – Oron för framtiden. Otillfredsställelsen med att gå arbetslös på jobbet. Omplaceringar som ofta betyder sämre förtjänst och otrygghet när man förlorar arbetskamrater. Högre och högre arbetstempo. Ett ökat tryck som ger människor psykiska problem i större utsträckning än tidigare.”

Till detta kan läggas utslagningen och dess sociala problem, ungdomarnas känsla av hopplöshet, missbruken och för många en undergång i förnedring – det är en del av bakgrunden. Fortfarande är det så att många sociala problem i vid mening har sin rot i arbetslivet. Löntagarna vill icke acceptera detta. Genom en bred diskussion och ansvariga fackföreningar vill de ta ett aktivt ansvar för den ekonomiska utvecklingen i samhället i stort och i sina företag. De erbjuder positiv medverkan och kräver möjligheter att påverka, att vara med och bestämma i frågor som är avgörande för dem som löntagare.

Detta kommer vi att hålla fast vid. Det ligger bakom strävandena till medbestämmandelag, skyddsombudslag och förtroendemannalag. Det ligger bakom strävan att genomföra löntagarfonder. Framtiden, herr talman, för det svenska industrisamhället hör den ekonomiska demokratin till.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Olof Palme upprepar frågan om Karlsborg till mig, och jag måste då upprepa mitt svar.

ASSI skall få nödvändiga resurser för att klara sysselsättningen. Hur investeringarna i Karlsborg närmare skall utformas är föremål för beredning och förhandlingar mellan ASSI, Statsföretag och regeringen. Olof Palme kan rimligen inte begära att jag skall föregripa den traditionella handläggningen av ett sådant här ärende. Man får ändå lov att hålla på vissa regler i det parlamentariska arbetet och i regeringens arbete.

Jag vill till sist säga att jag delar den oro för framtiden och för den enskilda människans trygghet i arbetslivet som Olof Palme här gav uttryck för. Jag vet också att jag har stöd inom regeringen för den värdering jag gjort av den

situation vi befinner oss i. Det är därför som regeringen inte har sparat någon möda för att inom de ramar vi har främja sysselsättningen. För budgetsituationen, som direkt avspeglar våra ambitioner i det avseendet, möter vi nu kritik här i kammaren från socialdemokratin. Den dubbelroll som socialdemokratin därvid spelar förtar på något sätt denna kritik, därför att om man verkligen vill slå vakt om den enskildes möjligheter att ha arbete får man också betala vad det kostar. Det är Olof Palme väl medveten om.

Jag är liksom Olof Palme medveten om att det inom svensk arbetarrörelse finns en beredvillighet att hjälpa till i det här hårda arbetet. Jag kan också vitsorda att jag själv har mött detta från svensk fackföreningsrörelse. Det är mycket därför som problemen med de hårda strukturförändringar som nu går fram över svenskt näringsliv har kunnat lösas på ett trots allt positivt sätt. Jag räknar med detta goda samarbete också i framtiden, och jag är för min del som industriminister beredd att medverka till att denna goda anda kan bibehållas, för här gäller det enskilda människors trygghet i arbetslivet. Detta är så allvarliga ting att de borde stå över politiska trätör, de borde mana till en samlad insats över partigränserna.

RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Olof Palme citerade en enda lösryckt mening ur moderata samlingspartiets förslag till idépolitiskt program. Han sade: "Historien visar, hur massan av egendomslösa alltid hotat demokratin och friheten."

Vad Olof Palme inte gjorde var att läsa vidare och sätta den lösryckta meningen i sitt rätta sammanhang. Texten lyder sålunda:

"Därför måste vi alltid värna om människans rätt till egendom, och ge allt fler människor möjlighet att i allt större utsträckning få del av det oberoende och det ansvar som ägande ger. Ett spritt ägande är en god garant för ett fritt samhälle.

Det finns ett intimt samband mellan ett samhälles politiska och ekonomiska liv. Där den ekonomiska friheten avskaffats har aldrig den politiska friheten överlevt, därför att ett samhälle aldrig kan vara till hälften fritt och till hälften ofritt. Tar staten, eller någon annan makt i samarbete med denna, över det ekonomiska livet i samhället så rycks grunden undan för den mångfald som är frihetens värn. Därför är den personliga äganderätten, det fria näringslivet och marknadsekonomin inte bara en fråga om materiell effektivitet, utan främst en fråga om samhällslivets och demokratis grunder."

Jag tycker att Olof Palme borde ha citerat hela det avsnittet. Kanske är Olof Palme den höjdhoppare som själv bara kan hoppa 1 m när han i verkligheten borde hoppa 2.

En jämförelse med förra årets finansdebatt kan ha sitt intresse att göra. Jag konstaterar att rollerna än en gång är helt ombytta.

I fjol anklagades regeringen för svartmålning av oppositionen som inte såg några allvarliga problem i den svenska ekonomin, och de problem som fanns hade orsakats av den nya regeringen. Något eget ansvar för den då rådande situationen tycktes inte socialdemokraterna ha känt. Jag sade då:

”Å andra sidan har oppositionens argumentering varit att läget i själva verket inte är speciellt besvärligt, att Sveriges inte har förlorat några marknadsandelar, samt att vårt kostnadsläge inte alls är särskilt oroande.

Trots vad utskottet anfört om den lågsamma konjunkturuppgången hävdar socialdemokraterna att konjunkturen redan är strålände och naturligtvis att våra svenska företag går bra. Detta är förvirrande för alla som läser tidningar med dagliga exempel på svårigheter för svenska företag, på företagsnedläggningar, permitteringar m. m. och med tanke på den dröjande konjunkturuppgången.”

Jag sade också att jag trodde ”att den ekonomiska debatten kommer att bli mer sammanhängande när oppositionen inte har detta starka behov att frigöra sig från sitt förflutna”.

Under ett år hinner mycket hända, och oppositionen tycks ha kommit in i sin roll att opponera och inte bara skälla, som i fjolårets debatt, eller att se hägringar som man gjorde beträffande konjunkturbilden.

Nu är uppfattningarna om landets svåra ekonomiska läge relativt samstämmiga. Socialdemokraterna erkänner att de naturligtvis har en del av ansvaret för den ekonomiska utvecklingen, och man säger också att den nuvarande regeringen inte kan ha orsakat hela lågkonjunkturen.

Efter herr Palmes inlägg kom det riktigt svarta perspektivet fram, och här saknades varje antydning till bakgrundstreckning och förståelse för situationens komplexitet. I stället kom en anekdot om en höjdhoppare som till den grad försämrats formen att han bara kunde hoppa 1 m. Och nu glädde sig regeringen, sade Olof Palme, över en förbättring av resultatet med 5 cm. Ja, har man inte anledning att glädja sig åt varje förbättring, och borde inte socialdemokraterna också göra det, allra helst som de bidragit till höjdhopparens rekordartade formförsämring?

Vad händer nu för den enskilda människan om vi i stället för en borgerlig politik för en socialdemokratisk, frågar man. Det svar som ges känns inte övertygande. Vad skulle socialdemokraternas förslag innebära för t. ex. SKF, som på grund av den svaga internationella efterfrågan på sina produkter tvingas till tre veckors permitteringar? Företaget har lager för ett år och önskar nedbringa det till hälften – en inte särskilt avundsvärd situation. Om socialdemokraternas förslag genomförs, blir då SKF hjälpt? Knappast. Företaget konkurrerar med bl. a. Japan på den internationella marknaden. Socialdemokraterna ville inte devalvera och därmed kostnadsanpassa den svenska ekonomin till den internationella bilden. Man kräver också högre arbetsgivaravgifter för fonder till investeringar. Men problemet är ju inte behov av ökat kapital utan en kostnadsanpassning till världsmarknadsläget som devalveringarna har avhjälpit, och framför allt är det en generellt svag efterfrågan på SKF:s produkter på den internationella marknaden.

Det är klart att vi inte med vårt starka utlandsberoende helt kan hoppa över konjunktursvackorna. Resultatet av den politik som försökt göra detta får vi nu alla vara med och betala, och nu måste alla krafter inriktas på att få den svenska ekonomin på fötter. Regeringens åtgärder som har inriktats på främst tre områden har också visat sig ge resultat. Jag skall visa på tre saker.

För det första har man genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder berett sysselsättning åt personer som i annat fall skulle varit arbetslösa.

För det andra har statsmakterna gått in med stödåtgärder i företag i en akut krissituation men med långsiktiga överlevnadsmöjligheter. Detta bibehållande av produktionskapacitet måste kombineras med en ökad benägenhet att ändra vårt näringslivs inriktning, bort från branscher med dåliga framtidsutsikter till branscher med bättre framtidsutsikter. Detta måste ske med hjälp av generella åtgärder. Selektiva åtgärder som socialdemokraterna förespråkar gynnar företag i kris som kan konkurrera ihjäl bärkraftiga företag. Problemen flyttas från ett företag till ett annat, men därigenom löser man inga problem. Nej, i stället måste regeringens satsningar för att stärka näringslivet fortsätta.

Det tredje exemplet på satsningar som regeringen har gjort är småföretagarpaketet. Men aldrig så viktiga och riktiga nationella satsningar kan upphäva en internationell påverkan under någon längre tid.

Regeringens och finansutskottets optimism har visst fog för sig. I dagarna har OECD:s ekonomiska kommitté haft ett möte i Paris. Där sägs att uppgifterna att dra i gång ekonomierna i industriländerna inte bara kan läggas på dem som har överskott. De bör delas av samtliga länder. Sedan en tid har överskottsländerna, framför allt Västtyskland och Japan, utsatts för stark press att sätta bättre fart på sina inhemska ekonomier till hjälp för andra länder som då skulle kunna sälja mer på export. Västtyskland har hävdad att allt som kan göras redan har gjorts där.

Nu tycks de västtyska protesterna mot kraven på landets ekonomi ha gjort intryck på övriga medlemsländer inom OECD. En samordnad aktion för ökad tillväxt också i andra länder verkar nu bli den närmaste handlingslinjen för OECD. OECD-sekretariatet anser att det behövs en genomsnittlig ekonomisk tillväxt i medlemsländerna på 4,5 % om man skall komma till rätta med den höga arbetslösheten.

Jag hyser den förhoppningen att det ligger i överskottsländernas eget intresse att se till att tillväxten inom OECD-området inte blir så svag att länder med svag bytesbalansställning ser sig tvingade att tillgripa allt kraftigare protektionistiska åtgärder – vilket annars hotar. Det skulle allvarligt skada även överskottsländerna och därmed deras näringsliv. Detta förhållande talar för att en omläggning i dessa länder i en mer expansiv riktning kommer att ske.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag skall inte gå in i debatten om den ekonomiska kris som hela den kapitalistiska världen befinner sig i – vårt land inte undantaget. Jag vill begränsa mitt inlägg till den ekonomiska kris som de svenska hushållen befinner sig i och som blir allt svårare att bemästra för allt större grupper i vårt samhälle. Beklagligt är att detta problem inte ägnats så stort intresse från ansvarigt håll i den här debatten.

Det krävs i dag en ganska hög årsinkomst för att klara alla utgifter som är nödvändiga för livets upphålle. Många familjer tvingas, trots full arbets-

vecka på 40 timmar, anlita socialhjälp, då lönen inte ens räcker till vad vi kallar livets nödtröft. Ingen ser heller någon lösning på problemet – inflationen fortsätter, och med den stiger priserna på olika varor och tjänster från dag till dag.

Enligt statens pris- och kartellnämnd steg den allmänna prisnivån under 1977 med 13 %. Men dagligvarorna, som hör till de nödvändiga inköpen, steg under samma tid med ca 17 %. Även för de subventionerade baslivsmedlen, som mjölk, ost, kött, fläsk och charkuterivaror, steg priset mer än den allmänna prishöjningen anger. Under 1977 steg dessa varor i pris med inte mindre än 14,5 %.

Men det är inte slut med detta – prishöjningarna fortsätter med oförminskad kraft. Under januari månad 1978 har priserna på livsmedel stigit med i genomsnitt 3 %. Under samma tid har de subventionerade baslivsmedlen stigit med 6,2 %. Av denna höjning beror 4,5 procentenheter på det nya jordbruksavtalet, resten på leverantörprishöjningar och höjda handelsmarginaler, allt enligt SPK. Prishöjningarna för vad vi kallar baslivsmedel varierar för olika varor. Mjölkspriset steg mest, med 11 % eller 20 öre per liter. Nötköttet steg med 5,8 % och fläsket med 4,3 %. Brödet blev 4 till 5 % dyrare, och konserver och barnmat har stigit mellan 3 och 5 %.

Det allvarliga i denna prisutveckling är att de största höjningarna drabbar våra baslivsmedel. Därmed drabbas ju i ännu större utsträckning alla låginkomsttagare, som redan förut har en låg levnadsstandard.

Sparbankerna har anställda budgetexperter som har till uppgift att hjälpa till med hushållsbudgeten, hur vi skall få ut det mesta och det bästa för de alltmer begränsade hushållspengarna. Senast gjordes en redovisning i pressen i september 1977. Vid det tillfället beräknades en normalfamiljs månadskostnader för inköp av enbart livsmedel till ca 1 700 kr. beroende på barnens ålderssammansättning. För den summan garanterades alla i familjen att bli mätta och få tillräckligt med näring. För en vuxen man beräknades månadskostnaden till 480 kr. Det gör 16 kr. om dagen. Av den summan beräknades ca en tredjedel åtgå till den s. k. basmaten, som ger mer näring för mindre pengar. I basmaten ingår som vi vet mjölk, bröd, potatis, mjöl och gryn, ost samt matfett i begränsade mängder. De återstående 11 kronorna skulle då räcka till övriga inköp av exempelvis kött, fisk, frukt och grönsaker. Alla borde vid det här laget veta vad man kan köpa av dessa varor för en dryg tia om dagen – det är inte särskilt stora kvantiteter.

Man kan inte öka på basmaten hur mycket som helst på bekostnad av övriga matvaror om man skall få sitt näringsbehov tillgodosett. Har man tonåringar som behöver mycket mat, får man också räkna med högre kostnader.

Den här kostnadsberäkningen eller hushållsbudgeten är naturligtvis inte tillförlitlig i dag, eftersom vi sedan september förra året har haft ytterligare kraftiga prishöjningar på livsmedel som ökat utgifterna. Samma budgetexpert hos sparbankerna har f. ö. räknat ut att prishöjningarna på livsmedel enbart under januari månad i år betyder en ökad matkostnad för samma familj på 4 kr. om dagen. Det kanske inte tycks vara en så stor summa, men på en månad

blir det 120 kr., en summa som många familjer inte har tillgänglig. Och om, som nu sker, prishöjningarna på livsmedel till större delen drabbar våra baslivsmedel, då krymper utrymmet för inköp av övriga livsmedel och det blir allt svårare att på den summan hålla en näringsriktig kost. Förhandlingar pågår om ett nytt jordbruksavtal. Om regeringen fortsätter med sin politik att låta hela uppgörelsen slå igenom i prishöjningar på i första hand baslivsmedel, då blir situationen ännu svårare.

Det fanns på sin tid en känd riksdagsledamot som påstod sig kunna leva gott på 5 kr. om dagen. Men i dag behöver man åtskilligt mer, kanske minst tio gånger det beloppet om man skall leva riktigt gott.

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har konsekvent under många år ställt kravet på slopande av mervärdeskatten på livsmedel. På samma sätt har vi krävt ett utvidgat och effektivt prisstopp på alla dagligvaror. Detta har vpk gjort i syfte att begränsa verkningarna av de allt snabbare prishöjningarna på nödvändighetsvaror för dem som drabbas hårdast av dessa höjningar, dvs. de som har små inkomster, barnfamiljer och pensionärer, som obestriddligen måste använda större delen av sina inkomster till inköp av livsmedel och andra dagligvaror.

Alla är vi medvetna om att vad som bekymrar människor i dag utöver sysselsättningsfrågan är de mer och mer okontrollerade prishöjningar som sker på dagligvarusortimentet. Men vad gör då den borgerliga regeringen i detta läge? Jo, den låter överenskommelsen om jordbruksavtalet helt slå igenom på priserna på baslivsmedel, med de konsekvenser som jag har beskrivit. Den slopar det allmänna prisstoppet, som trots sina brister ändå hade en återhållande effekt på prishöjningarna. Den lämnar nu fältet fritt för oreglerade prissättningar. Handelsministern har visserligen utlovat en utökad prisövervakning från pris- och kartellnämnden, men han har inte utökat nämndens resurser för en effektiviserad prisövervakning.

Samtidigt är regeringen, tillsammans med Svenska arbetsgivareföreningen, snabb att slå fast att något utrymme för lönehöjningar inte finns i årets löneförhandlingar. En viktig fråga enligt vår mening borde vara att i stället bevara köpkraften hos de lågavlönade. För att bevara den räcker det inte med lönekomensation för den allmänna prishöjningen. Det måste till komensation för den prishöjning som drabbat dagligvarorna, som ligger åtskilligt högre än den allmänna prishöjningen anger. De grupper i samhället som har allt svårare att få debet och kredit att gå ihop till det allra nödvändigaste tillhör ju inte dem som har för stor köpkraft, som det ofta talas om. De behöver sannerligen inte dra åt svångremmen. Det är redan gjort – det visar de minskade försäljningssiffrorna inom bl. a. livsmedelshandeln.

Trots detta är det den sedan länge av båda parter accepterade låglöneprincipen som SAF nu i avtalsrörelsen vill komma åt. Regeringen har också sett till att låginkomsttagarna missgynnats vid den statliga skattesänkningen. Att de samtidigt höjda kommunal- och landstingsskatterna hårdare drabbar samma kategori är ett känt faktum. Det är därför en dålig lösning att flytta över skatt från stat till kommun.

Jag har mycket uppehållit mig vid livsmedelspriserna och deras inverkan

på låginkomsttagarnas levnadsstandard. Det är därför att vi tycker att det är en viktig fråga. Men tyvärr så är det inte bara livsmedelspriserna som rusar i höjden. Det gör också hyror och avgifter för el, telefon, daghem, sjukvård, läkemedel och andra tjänster – uppräknigen kan bli nästan hur lång som helst.

Hyrn är en nödvändig utgift som är betungande. Man måste ha en bostad för att fungera i samhället. Vänsterpartiet kommunisterna har alltid hävdad att en bra bostad borde vara en social rättighet och inte en vara, som gör att det är fritt fram för spekulation. Hyrorna stiger nu snabbare än någonsin under efterkrigstiden. Bostadsbristen ökar över hela landet samtidigt som tiotusentals byggnadsarbetare är arbetslösa. Planlösheten tycks vara total. Situationen på bostadsmarknaden blir mer och mer krisartad, privatiseringen och den ökade småhusbebyggelsen under senare år har medverkat till en ökning av spekulativen i bostäder.

Liksom när det gäller höjningarna av livsmedelspriserna slår höjningarna av hyrorna hårdast mot de redan ekonomiskt svaga i samhället. Hyresstegringarna har nu nått sin kulmen, och många hyresgäster klarar inte ytterligare höjningar. Som exempel kan nämnas att hyran i den lägenhet hos Svenska Bostäder där jag bor det senaste halvåret höjts med sammanlagt 20 kr. per kvadratmeter, inräknat bränslehöjning. Sammanlagt innebär detta en höjning på uppemot 200 kr. i månaden för en normal treumslägenhet. Bostadsbidragen, som skall vara en regulator för hyreskostnaderna, har inte följt med i hyresutvecklingen. De övre hyresgränserna och inkomstgränserna är alldeles för låga.

Regeringens initiativ när det gäller bostadspolitiken har gått i en helt annan riktning än bostadskonsumenternas intressen. De privata vinstintressena har fått ett ökat spelrum på bostadsmarknaden, och det är en utveckling som *måste* brytas, eftersom den innebär stora negativa sociala konsekvenser.

För att bryta den pågående utvecklingen på bostadsmarknaden har vänsterpartiet kommunisterna framlagt ett radikalt förslag: hyresstopp under ett år, detta för att ge andrum och möjlighet till en i grunden förändrad bostadspolitik. Vpk har dessutom ställt såväl kortsiktiga krav, som snabbt kan uppfyllas, som mera långsiktiga. Jag skall inte upprepa dessa krav, då de finns i motioner till årets riksdag. Vpk har utvecklat bostadspolitiska krav som angriper bostads- och hyresproblemet i alla led. För att förverkliga en social bostadspolitik måste profitmotivet bort ur alla dessa led – från markfrågan fram till förvaltningen av husen.

Men, herr talman, det är inte bara de direkta prishöjningarna som minskar köpkraften. Det blir allt svårare för konsumenterna att orientera sig när det gäller utbudet av varor, så att de kan klara ett ekonomiskt inköp. Reklam och marknadsföring styr till stor del våra inköp även då det gäller våra dagligvaror. Forskning och energi satsas mera på lockande förpackningar och beskrivningar än på innehåll, på ökat sortiment hellre än på bättre funktion. Tillverkarna fuskar medvetet med kvaliteten. Innehålls- och näringsdeklarationer är otillfredsställande och ger bristfällig information.

Även om jämförpriserna är ett gott initiativ från konsumentverket ger de

inte tillräcklig hjälp. Inga jämförpriser kan bli tillförlitliga med dagens förpackningsflora och utbud av varor, där tillverkningen är helt inriktat på vinstintresset.

Konsumentrådgivningen är otillräcklig. Det finns i dag ingen genomförd test på produkters hållbarhet. Visserligen pågår det f. n. en nordisk undersökning, och den bekräftar vad vi redan misstänkt: att reservdelar och kapitalvaror får en allt kortare livslängd.

En norsk undersökning av tvättmaskiner visar att maskiner som sålts före 1956 hade en livslängd på 16 år. Maskiner sålda mellan 1956 och 1963 hade i genomsnitt en livslängd på 12 år, medan maskiner sålda efter 1963 hade en livslängd på tio år. Man säger vidare att livslängden synes vara i fortsatt sjunkande. Samma undersökning visar att livslängden på kylskåpens kompressorer har halverats, från 16 till 8 år. Det finns säkerligen fler liknande exempel.

Man borde kunna kräva att den tekniska utvecklingen vid våra företag i stället skulle kunna garantera en ökad livslängd på tillverkade produkter. Men slit-och-släng-filosofin är ett led i den profitkonkurrens som präglar ett kapitalistiskt samhälle. Att ändra på detta kräver naturligtvis en i grunden förändrad politik med planhushållning, och det kan vi inte förvänta oss av en borgerlig regering.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Vi håller på att få allt större problem i ytterligare en bransch, och jag skulle med detta inlägg vilja markera den oro som många människor känner inom detaljhandeln. Situationen är faktiskt ganska ny för handelsfolk. Under en lång följd av år har den privata konsumtionen ökat ganska stabilt. Ökade kostnader har kunnat kompenseras genom ökad försäljning. Under 1960-talet ökade försäljningsvolymen med i genomsnitt 3,4 % per år. År 1971 skedde en nedgång och därefter en viss återhämtning.

Genomsnittligt har köpkraften försämrats under 1970-talet. De första sex till sju åren har ökningen legat på ca 1–2 %, men för de senaste månaderna pekar kurvan neråt. Den senaste julförsäljningen, som i de flesta detaljhandelsföretagen svarar för 50–60 % av hela årets överskott, uppvisade en kraftig minskning, och siffrorna för januari månad är också dystra. Försäljningen låg 5,4 % under fjolårets volym.

Av intresse i detta sammanhang är också att detaljhandeln över huvud taget tycks förlora marknadsandelar till övrig privat konsumtion. Med andra ord: konsumenten börjar alltmer avstå från oxfilé. Man skjuter upp inköpet av ny finkostym. Man sliter på de gamla möblerna. Man vill i stället kunna fortsätta göra de obligatoriska inköpen av t. ex. sprit, som har blivit mycket dyr, eller för att kunna fortsätta att göra den årliga resan till en badort i ett varmare land.

Ett annat mått på den oroande utvecklingen är antalet nedläggningar och konkurser. Andelen av det totala beståndet av t. ex. livsmedelsbutiker som årligen läggs ned ligger nu på ca 6 %. Antalet arbetstillfällen blir med andra ord allt färre. Av de drygt 350 000 anställda eller sysselsatta inom detalj- och

partihandeln var 2 %, arbetslösa under det andra halvåret 1977. Vi skall observera att arbetslösheten i denna näringsgren var större än i verkstadsindustrin.

Självfallet måste detaljhandeln anpassa sig till den nya situationen och skaffa sig handlingsberedskap för eventuell fortsatt stagnation. Det är nödvändigt att konstruktivt ägna sig åt självprövning. För en vecka sedan gjorde Köpmannaförbundets verkställande direktör Per Schierbeck detta på Handels dag, till vilken riksdagens ledamöter var inbjudna. Olyckligtvis var det få av ledamöterna som hade tillfälle att delta, eftersom riksdagen var sammanträdesfri.

Dämpa etableringslätsinnet, sade Köpmannaförbundets verkställande direktör. Inköpsställena har blivit för många och för stora, och butiksmiljöerna har blivit för påkostade, fortsatte han. Ansvar för denna utveckling vilar självfallet på handeln, men inte enbart på handeln, menade Per Schierbeck, även kommunalmännen har viss del av ansvaret när man vill etablera det ena köpcentret efter det andra.

Vidare måste detaljhandeln ytterligare studera kostnadsutvecklingen, påpekade talesmannen för köpmännen. Både arbetskrafts- och lokalkostnaderna har ökat i en takt som tillsammans med försäljningsomsättningens negativa utveckling har skapat lönsamhetsproblem. De som arbetar inom detaljhandeln vill självfallet ha samma ersättning för utfört arbete som man får i andra näringsgrenar. Jag vill personligen säga att jag vet att de som arbetar i de fackliga förbundens medlemsled – alltså inte de i den fackliga toppen – upplever situationen som mycket oroande. Man kan inte blunda för att arbetskraftskostnaderna måste vägas mot tryggheten i jobbet.

År 1974 ökade arbetskraftskostnaderna med 13–14 %. 1975 steg arbetskraftskostnaderna med ca 28 %. Jag citerar: "En sådan höjning bär lätsinnets prägel." Det var återigen ett citat ur Per Schierbecks anförande.

Jag skall naturligtvis inte polemisera mot Per Schierbeck, för han har inte replikrätt i denna kammare. Men jag kan inte låta bli att ändå som en kommentar understryka att ansvaret för denna stora höjning delas av alla. Det är inte enbart arbetstagarnas fel eller enbart arbetsgivarnas fel, utan det är två parter som har kommit överens och alltså får dela ansvaret.

Vi bör också påminna oss att 1975 års stora personalkostnadsökning på 28 % skall ses mot bakgrund av vad som hände 1974. Bl. a. tack vare vissa stimulansåtgärder och en momssänkning på 3 % mellan den 1 april och den 1 september 1974 blev både omsättningsutvecklingen och lönsamhetsutvecklingen gynnsam.

Vidare gick staten före i avtalsförhandlingarna med kraftiga lönestegringar. Låt mig få passa på och uttala förhoppningen att vad som hände på det statliga avtalsområdet 1974 måtte utgöra en engångsföreteelse. Löneutrymmet inom den offentliga sektorn måste anpassas till den ekonomiska tillväxten, till vad vi kan producera och till vad vi kan sälja på utlandsmarknaden. Vi får inte glömma bort att löntagaren i t. ex. Uddeholm eller i ett detaljhandelsföretag, som hotas av friställning och nästan dagligen är med och diskuterar rationaliseringar och besparingar, undrar litet grand över den fortsatta

expansionen inom den offentliga sektorn. Man måste förstå att löntagaren inom den enskilda sektorn, tillika skattebetalare, med irritation tar del av det påstådda slöseriet inom offentlig förvaltning – eller den mentalitet som jag själv har fått del av från ett statligt verk och som kan uttryckas med följande ord: Vad spelar det för roll vilka gardiner vi bestämmer oss för, det är ju skattebetalarna som betalar!

Jag vet inte hur utbredd den mentaliteten är – att den förekommer förklarar representanter för statliga verk.

För att återgå till personalkostnadsutvecklingen skall jag bara påminna om att kostnadsökningarna var ca 20 % under 1976 och 9–10 % under 1977. Vi vet att de i dagarna pågående avtalsförhandlingarna pekar mot en kostnadsökning på nära 10 %. Självfallet är det vid första påseendet positivt att få en lönehöjning, men vi bör vara på det klara med att allt fler löntagare på golvet förstår det samband som föreligger mellan lönehöjningar och möjligheterna att sälja exportprodukter på utlandsmarknaden, alltså att svenskt näringsliv går med vinst, dvs. att företag som går med vinst är den allra bästa garantin för tryggheten i anställningen. Att detta inte minst gäller detaljhandeln står klart.

På Handels dag pekades också på problemen med sortimentsökningarna under senare år inom detaljhandeln och på vad ett alltför rikhaltigt sortiment kostar när köpkraften minskar. Självfallet skall det här problemet inte lösas lagstiftningsvägen. Sådana signaler har ju hörts tidigare – de hördes från den förra regeringen. Nej, här måste självsanering till!

Både under den förra Handels dag, år 1977, och i år pekades på problemen med det katastrofalt höga svinnet inom handeln – 2–3 % av omsättningen. Som exempel nämndes att det i en livsmedelshall med en omsättning på 25 milj. kr. under 1976 försvann varor för 800 000 kr. ur butiken eller 2 700 kr. per dag. Allt detta var inte stölder, men man beräknar att kanske hälften var det. Detta kan belysas på ett annat sätt: för att täcka förlusten då en chokladkaka stjäls, t. ex. i varuhuset här intill, krävs det att man säljer ytterligare 19 chokladkakor.

Herr talman! Jag har inte berört alla faktorer som påverkar handels ekonomiska problem – jag går exempelvis förbi kapitalproblemen – men jag har i den ekonomiska debatten velat markera att krisen i svensk ekonomi håller på att få allvarliga konsekvenser inom handeln. Självfallet görs stora ansträngningar för att i möjligaste mån lösa problemen inom handeln och utan samhällsligt stöd. Men kammarens ledamöter är inte omedvetna om att det i förra veckan framfördes önskemål om särskilda stimulansåtgärder, exempelvis om att tillfälligt sänka momsen. Så skedde ju 1974, som vi minns. Om det kan ske även nu, och om det kan få liknande positiva effekter som då, är svårt att bedöma. Handelsministern ansåg på Handels dag i förra veckan att det var tveksamt om det skulle kunna få lika positiva effekter i dag och om det över huvud taget var nödvändigt. Jag skall begränsa mig till att vänta och se. I varje fall tror jag det är utomordenligt viktigt att vi följer utvecklingen inom detaljhandeln med stor uppmärksamhet.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

KARIN NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Alf Wennerfors sade att han känner sig oroad över den minskade konsumtionen när han här presenterade siffror för januari, som är helt riktiga. Talar då inte detta för att man måste sträva efter bevarande av köpkraften för större delen av konsumenterna?

I en tidning kunde vi i går läsa att i ett bostadsområde i Stockholm – i Tensta – hade 30 % av dem som hade arbete en årsinkomst på mindre än 30 000 kr. 30 000 kr. ger inget köpkraftsöverskott!

Det har talats mycket om arbetskraftskostnaderna såsom en orsak till den ekonomiska krisen, men detta är ju långt ifrån en regel för de olika människorna i samhället.

Alf Wennerfors talade också om den offentliga sektorn, som han sade också måste vara restriktiv i lönehänseende. Men Kommunalarbetareförbundet, som jag själv tillhör, är det förbund som har det största antalet lågavlönade. Där finns det heller inget köpkraftsöverskott. Måste man då inte i den här lönerörelsen se till att man åtminstone bevarar det köpkraftsunderlag som man förut har haft? Men det tycks inte moderaterna vara överens med oss om.

ALF WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nordlander undrar om inte situationen för konsumenterna i dag talar för att vi skulle vidta särskilda stimulansåtgärder. Som jag har sagt i mitt inlägg finns det krav på det från olika håll. Men jag har också sagt – och jag säger det nu igen – att det kanske är för tidigt att göra den bedömningen i dag. Jag slutade mitt anförande med att säga att vi i fortsättningen får se vad utvecklingen för med sig.

KARIN NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Hör det då inte samman med löneförhandlingarna? Det är ju genom lönerna som man måste få möjligheten att köpa varor.

ALF WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag ville peka på, när jag var inne på frågan om arbetskraftskostnaderna, var att vi som arbetar inom detaljhandeln upplever som positivt att vi får samma löneökningar som man får inom alla andra näringsgrenar. Men när vi märker att detta påverkar vår trygghet på både kort och lång sikt, då undrar vi om det är värt att få en stor löneförhöjning i avtalsuppörelsen.

Talmannen anmälde att Karin Nordlander anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag vill börja med att knyta an till en fråga som Olof Palme ställde till industriminister Åsling – en mycket viktig fråga för Norrbotten. Nu finns ju ingen av herrarna här i kammaren. Förmodligen sitter de och tittar i var sin spegel.

Frågan gällde: Hur blir det i Karlsborg? Får industrin de begärda 500 miljonerna? Den frågan blev ju hängande i luften, och jag tycker att det är ganska oanständigt.

Redan våren 1977 besökte herr Åslings statssekreterare Gunnar Söder Norrbotten, och han sade i Norrbottensradion att klarsignal för utbyggnad skulle komma inom kort. Det beskedet har inte kommit. De anställda hålls fortfarande på halster. ASSI säger att det handlar om industrins vara eller icke vara. Den regering som lovade att skapa 400 000 nya jobb har alltså skändligen svikit sina löften i valet. Man kan ju undra över om det i dag uteblivna beskedet om satsningen på Karlsborg är ett tecken på att Gunnar Söders löfte från våren 1977 är på väg att svikas. Ett hederligt besked till de anställda vore betydligt bättre än det här undanglidande spelet.

Denna debatt skall hålla sig kring den ekonomiska politiken, och det är sannerligen inget glädjeämne.

Vi har att debattera ett budgetförslag som slår hårt mot arbetarklassen. Där finns inget utrymme för sociala reformer – tvärtom spolar man eller försämrar redan genomförda reformer.

Den borgerliga regeringens budskap är sparsamhet och återhållsamhet, men maningarna och åtgärderna är enkelriktade. De rika och besuttna behöver inte dra in några håll i svängremmen.

När vi hör statsminister Fälldin lägga ut texten lyssnar vi i medvetande om att rösten är Fälldins, men att innehållet i budskapet har varit i Bohmans säck innan det kom i Fälldins påse. Eller för att tala med Bibelns ord: "Händerna äro Esaus, men rösten är Jakobs." Bohman är Nicolins och Wallenbergs man, och detta faktum präglar regeringspolitiken.

Från de borgerligas tribuner talas det om sparsamhet och minskad konsumtion, men de menar inte alla, och det gäller inte alla. De menar arbetarklassen. Det är arbetets kvinnor och män, barnfamiljerna och pensionärerna som skall dra in på staten.

Att hyrorna höjs och att priserna stiger – vad spelar det för roll för de rika och förmögna? De lever lika gott som förr. Men arbetarhemmens finansministrar får nu vända på varje krona. Sanningen är att man håller på att ta köttet och smöret från arbetarhemmens bord.

Om skeppsredaren si eller direktören så vill flyga till Cannes eller Paris över en helg för att roa sig, så kommer de att göra det också i fortsättningen. Men för vanligt folk blir det att ransonera utflykterna även till den egna sommarstugan, om en sådan finns.

De 15 familjernas folk kommer att investera i lyxvillor eller i lyxbåtar – som ju Bohman rekommenderar – eller i lönsamma objekt i andra länder där arbetskraften är billigare och profiten ännu högre.

För kapitalistklassen är det aldrig dåliga tider. Den s. k. konsumtionsdäm-

pande politiken drabbar dem som redan har det svårt. Verkningarna är redan uppenbara. Man ser det när man går ut och handlar. Man ser det när hyran skall betalas. Bohmans svångremspolitik får i vardagslivet sin illustration. Den politikens syfte är att krisens bördor skall bäras av arbetarklassen – inte av de skikt som har kammat hem de enorma vinsterna under efterkrigstidens goda konjunkturår.

Bär det sig inte – ja, då hotar man med att lägga ner eller också gör man det – enskilda fabriker eller hela branscher. Att tusentals arbetare varje vecka ställs utan jobb är ett problem som de kapitalägande tar med en klackspark. Nya insatser – nya vinster på annat håll. Så fungerar kapitalismen.

Det är en märklig finanspolitik som regeringen förordar.

I finansutskottets betänkande heter det att tillgängligt resursutrymme reserveras för högt prioriterade ändamål. Men det är en märklig prioritering och en underlig sparsamhet som vi finner i årets budgetförslag.

Man sparar 3 milj. kr. på att dra in de tidigare fria vitamindropparna till spädbarnen, men man föreslår att militärkostnaderna höjs med 1 678 milj. kr. till nära 14 miljarder kronor på ett enda år.

Miljarder rullar till storfinansens och det militärindustriella komplexet, men till arbetarklassen riktas beskedet: Vi måste spara på statens utgifter, ni måste dra in på er privata konsumtion.

Det är ett sorgligt och ett groteskt skådespel.

Arbetspartiet kommunisterna har i motion 284 föreslagit att riksdagen beslutar om ett totalt och effektivt prisstopp. Vi vänder oss med all kraft mot den borgerliga idén att krisen skall lösas genom åtgärder för att minska de breda massornas köpkraft. Krisen kan bara lösas genom åtgärder riktade mot kapitalets ekonomiska diktatur över landets viktiga industriresurser och naturtillgångar.

Ekonomiministern räknar med att priserna skall höjas med 9 % under året. Med den lössläpphet som nu finns på det ekonomiska området har man all anledning att befara att de verkliga prishöjningarna blir långt större. Förra året förutspåddes en prisökning på 6 %. Resultatet blev som bekant mer än det dubbla. Takten i prishöjningarna under årets första månad är också illavarslande. Av pris- och kartellnämndens rapport för januari månad framgår att den allmänna prisnivån i konsumentledet stigit med 2,1 %. Priserna på dagligvaror har stigit med i genomsnitt 2,7 % och priserna på livsmedel med 3 %. På viktiga baslivsmedel – mjölk, ost, kött, fläsk och charkuterier – steg priserna med 6,2 %. Utvecklingen på det här området är förskräckande. För den borgerliga regeringen är den däremot en glädjekälla.

Dess målsättning är att dämpa den privata köpkraften. Dvs. att pressa ner levnadsstandarden. Det har man också framgångsrikt lyckats med.

För svensk arbetarklass gäller det att slå tillbaka den borgerliga regeringens standardsänkingspolitik. En av de viktigaste åtgärderna i försvaret av arbetarklassens standard är införandet av ett totalt och effektivt prisstopp.

I motionen 284 föreslår arbetspartiet kommunisterna införandet av ett allmänt och totalt prisstopp. Utskottet hänvisar till att sådana krav tidigare

avslagits och anför:

”Utskottet kan inte se att utvecklingen på prisområdet ger anledning till en ändrad inställning i frågan.”

Det är märkligt. Jag vill fråga utskottets talesman hur stora prisökningarna måste vara innan finansutskottet anser att det är dags för prisstopp.

Lyssna på folkopinionen. Där anser man att det räcker med höjningar. Jag ber att få yrka bifall till vår motion nr 284 om införandet av allmänt och totalt prisstopp. Jag vill göra detsamma när det gäller motionen 927 om återgång till lågräntepolitiken därför att den hör till samma problemkomplex.

Jag vill också passa på att säga att vi inte kan acceptera en av de väsentliga motiveringar som används för den s. k. konsumtionsdämpande politiken, nämligen att den skulle befrämja expansion och sysselsättning. Tvärtom befrämjas arbetslösheten genom de konsumtionsdämpande åtgärderna.

Vi har i en annan motion, 1977/78:310, som behandlas i det här betänkandet, krävt att riksdagen skall uttala sig mot en statlig styrning av lönepolitiken i form av s. k. samhällskontrakt eller liknande.

Utskottets borgerliga majoritet skriver följande: ”Utskottet anser det för sin del olämpligt att riksdagen genom ett uttalande av föreslagen art fullständigt binder staten och arbetsmarknadens parter, varför motionsyrkandet avstyrks.” Detta ställningstagande från den borgerliga majoriteten är inte förvånande. Däremot tycker jag att det är mera förvånande med den överslätande attityd som kommer till uttryck i den socialdemokratiska reservationen i det stycke där vår motion behandlas. Också från det hållet vänder man sig nämligen mot ett klart uttalande från riksdagens sida och tycker att det räcker med att utskottet anser sig kunna ”utgå från att även den nuvarande regeringen iakttar de principer som hittills gällt för statens förhållande till löneförhandlingarna.”

Nu vet ju alla att det har inte varit så fritt från inblandning tidigare heller, men i dagens läge är faran för en statlig inblandning i lönepolitiken uppenbar.

Vi ger i motionen exempel därpå. Dit hör bl. a. TT:s nyårsintervju med budgetministern, där det klart framgick att hans strävan är att aktualisera en statligt reglerad inkomstpolic. I februari publicerade borgerliga ekonomer en rapport från konjunkturrådet. Den rapporten mynnade ut i förslag om ett ”samhällskontrakt” mellan stat, näringsliv och löntagare. Vid årsskiftet inbjöd industriminister Åsling i största hemlighet löntagarorganisationerna till överläggningar om en samordning av löner, priser och skatter för att ”förbättra industrins konkurrenskraft”.

De stora löntagarorganisationerna LO och TCO tackade nej och LO-chefen kommenterade Åslings inbjudan på följande sätt i en intervju som cirkulerade i flera s-tidningar:

”Det är uppenbart av inbjudan att industriministern ville få till stånd inkomstpoliciska överläggningar. Men vi har ju från LO-håll redan tidigare visat oss kallsinniga till sådana diskussioner när Bohman och Mundebo kom med sina uttalanden.”

Mot den bakgrunden tycker jag det är märkligt att de socialdemokratiska

reservanterna inte yrkade bifall till vår motion. Det hade rimmat bättre med LO-chefens avvisande hållning.

Det står helt klart att den borgerliga regeringen, trots finansplanens brasklappar, eftersträvar en statligt reglerad inkomstpolic. Lika klart är att en sådan politik är rena rama giftet för svensk arbetarklass. Jag ber alltså att få yrka bifall till motionen 310.

Jag kan slutligen, herr talman, inte underlåta att göra några reflexioner med anledning av den borgerliga belåtenheten med sysselsättningen. I utskottets betänkande (s. 35) heter det: "Sverige har genom att utnyttja den rikhaltiga arsenal av arbetsmarknadspolitiska medel som under åren utvecklats i vårt land hittills lyckats med att hålla uppe sysselsättningen samt hålla nere arbetslösheten på en internationellt sett låg nivå."

"Lyckats hålla uppe sysselsättningen"! Det låter som ett blodigt hån för den som kommer från ett län där 20 % av arbetskraften nu är ställd utanför den normala arbetsmarknaden. Och tänk vilken glädje för alla arbetslösa att det finns kapitalistiska länder där arbetslösheten är högre!

Vi har i dagens läge, trots alla typer av konstgjord andning, 110 000 officiellt registrerade som arbetslösa. Räkna man i dag ihop de registrerade arbetslösa med dem som går i beredskapsjobb och omskolning och andra därutöver som vill ha ett arbete men inte kan få det, så uppgår det verkliga antalet till minst 400 000.

Arbetslösheten är i stor utsträckning en följd av att de kapitalägande företrar att investera utomlands. LO-tidningen presenterade nyligen en tabell som visar att utlandsinvesteringarna har ökat från 1,5 miljarder 1971 till 3,5 miljarder 1976.

Ut ur landet flödar nu det kapital som skulle behövas för att skapa sysselsättning i Norrbotten, i Göteborg och andra krisdrabbade delar av vårt land. Det är en utmanande och allvarlig utveckling vi bevitnar.

I Sverige gör regeringen och massmedia allt för att framställa den kapitalistiska krisen med dess arbetslöshet, prisstegringar och inflation som något ödesbundet, som en allomfattande företeelse som man inte kan göra något åt, som vi människor bara har att snällt finna oss i – i väntan på bättre tider. Men de vet bättre. Prominenta företrädare för den borgerliga regeringen, både Staffan Burenstam Linder och industriminister Åsling, har besökt delar av den värld som inte har drabbats av samma kris – de socialistiska länderna. Där garanteras människorna den mänskliga rättigheten att ha ett arbete, där är prisnivån stabil, där grasserar inte inflationen.

De problem som nu plågar svensk arbetarklass är framkallade av det kapitalistiska systemet. Det ger en enorm makt åt en handfull mycket rika människor att bestämma över produktionen, om företag skall leva eller dö, om folk skall ha jobb eller gå arbetslösa, om svenska pengar skall investeras här eller i Brasilien. Det handlar alltså om makten och ägandet.

Olof Palme kritiserade Gösta Bohman för att han inte var i kammaren. Nyss lämnade Olof Palme en intressant redogörelse för löntagarfonderna. Det hade naturligtvis varit bra om Olof Palme funnits i kammaren för att lyssna

inte bara på den borgerliga regeringens synpunkter utan också på andras. Jag vill anknyta till den debatten.

Rudolf Meidner sade i en intervju i tidningen Fackföreningsrörelsen för tre år sedan följande om sitt fondförslag:

”Vi vill beröva de gamla kapitalägarna deras makt, som de utövar just i kraft av sitt ägande. All erfarenhet visar att det inte räcker med inflytande och kontroll. Ägandet spelar en avgörande roll. Jag vill hänvisa till Marx och Wigforss: vi kan i grunden inte förändra samhället utan att också ändra på ägandet.”

Olof Palme inskränkte sig i sitt tal här till att tala om ökat inflytande för de anställda. Nöjer man sig nu alltså med ökat inflytande i stället för samhällets och löntagarnas makt och ägande?

Det är en intressant fråga att ställa, om den arbetsgrupp som framlagt det här förslaget under det senaste året har samlat andra erfarenheter än de som Meidner byggde sitt förslag på. Man kan också fråga: I vilket avseende är det här förslaget bättre för arbetarklassen än det förslag om löntagarfonder som LO-kongressen antog?

För allt fler människor står det klart att de problem som alstras av kapitalismen inte kan lösas av kapitalismen. Ingen, inte ens den borgerliga regeringens företrädare eller varmaste supportrar, kan tala om hur man inom detta systems ramar skall kunna göra slut på arbetslösheten, stoppa inflationen och åstadkomma trygghet och utveckling.

Den framlagda finansplanen är en studie i kapitalistisk cynism för att trygga de kapitalägandes intressen, men den uttrycker också stor hjälplöshet när det gäller lösandet av samhällets problem på sikt.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Finansutskottets betänkande är ingen uppbygglig läsning. Det kanske allvarligaste – och det har, tycker jag, alltför litet uppmärksamhets – står att läsa på s. 36, där utskottet som sin uppfattning slår fast att man måste ”räkna med minskad sysselsättning inom industrin under år 1978”.

Tyvärr går inte utskottet – och för den delen inte heller reservanterna – in på någon djupare analys av den problematik som döljs bakom denna korta mening. Hos bådadera tycks det saknas ett klart näringspolitiskt perspektiv på den ekonomiska politiken.

Varför finns det då ännu ingen klar näringspolitik i Sverige? Det första svaret är uppenbart: därför att det aldrig funnits någon. Socialdemokratiens upphaussade näringspolitiska offensiv i slutet av 1960-talet födde inte mycket mer än en råtta. Sverige har under 44 års ”socialistiskt” välde fört en ”medvetet ’kapitalistisk’ näringspolitik”, skriver t. ex. K. H. Pettersson, verksam i industridepartementet under den socialdemokratiska tiden, i en artikel i Affärsvärlden. Han har naturligtvis helt rätt. Då är det inte särskilt konstigt att den första icke-socialistiska regeringen i modern tid tvekar och hissnar inför de uppenbara krav på ökad samordning av näringslivet som helhet som verkligheten varje dag ställer.

En annan förklaring till den obefinliga näringspolitiken kan vara bristande

verklighetsanalys. Fortfarande genomsyras såväl majoritet som minoritet i finansutskottet av antydningar om att krisen är en tillfällighet, en ovanligt segsliten konjunkturkris.

På många andra håll är det numera en ganska allmän insikt att det som pågår inte är en tillfällighet utan en strukturkris. När Pehr Gyllenhammar talade inför inbjudna riksdagsledamöter i oktober 1977 sade han bl. a.:

”Vi har vant oss vid högkonjunkturer då allt och alla sköljs med. Då lager töms och då även produkter utan någon större lyskraft kan avsättas. Jag tror att framtidens högkonjunkturer blir selektiva. Dvs. att de starkaste finner ökad avsättning för sin produktion medan de svagare aldrig märker konjunkturuppgången.”

En annan formulering av en i sak likartad uppfattning gör lundaekonomen Sven Rydenfelt i sin senaste bok *Det sjuka 70-talet*:

”För mig ter sig året 1970 som en strukturgräns mellan det friska och lyckliga kvartseklens högkonjunktur och 'det sjuka sjuttioalet', en vattendelare mellan ett opsamhälle med optimistiska företagare och ett näringsliv på helfart och ett deksamhälle med deprimerade företagare och ett näringsliv på halvfart.”

Vad är det då som har förändrats? Som jag ser det är det främst tre grundläggande förhållanden:

1. Utlandskonkurrensen har blivit av en helt ny karaktär. Nya länder kan göra samma saker som vi lika bra, lika snabbt. Men fortfarande släpar de sociala systemen där efter. Därför blir konkurrensläget snett, de dyra svenska produkterna har svårt att hävda sig. Samtidigt har vårt eget utlandsberoende ökat. Vår utrikeshandel ökar, allt fler svenska produkter blir alltmer beroende av utländska insatsvaror. Sammanlänkningen av världsproduktionen fortskrider, eller med andra ord: Den svenska frihandelspolitiken börjar ge resultat. Vore man elak kunde man säga: Frihandelspolitiken har öppnat dörrarna för våra konkurrenter, biståndspolitikerna har gett dem medel att slå ihjäl oss. Sverige är naturligtvis bara en liten marginell kugge i hela denna utveckling. Den skulle ha skett också oss förutan. Men det är onekligen ett problem att vårt utlandsberoende ökar samtidigt som utlandskonkurrensen skärps.

2. Industriell expansion är inte längre sysselsättningskapande. Kulmen nåddes 1965 med 1 089 000 sysselsatta i industrin, dvs. 29,3 % av den totala sysselsättningen. 1977 var motsvarande siffror 1 005 000 eller 24,3 %. Trenden är klart nedåtgående oberoende av konjunktursvängningar. Det är nog ingen som på allvar vågar hävda i dag att en högkonjunktur varaktigt skulle kunna ändra på detta mönster. Från olika håll kommer i stället rapporter som förutspår fortsatt nedgång i industrissysselsättningen – t. ex. från statens industriverk som tror på en minskning med 85 000 industrijobb fram till 1982 – också i branscher där man förutsätter en ökning av produktionen. Ett exempel är trävarubranschen, som beräknas öka produktionen med 4,2 % per år men tappa 8 500 anställda av totalt 76 000. Ett annat exempel är massa- och pappersindustrin som förutsätts öka produktionen med 2,5 % per år men tappa 1 500 anställda av 60 000. Orsakerna till

utvecklingen är inte svåra att finna. Rationalisering, effektivisering och liknande begrepp har i stor utsträckning sedan länge varit liktydiga med minskning av antalet människor i arbete per produktionsenhet. Historiskt har ökning av den materiella standarden länge åstadkommits genom minskning av antalet arbetande inom befintlig produktion, varigenom överskottet av arbetskraft kunnat överföras i nya produktionsgrenar, t. ex. övergången från jordbruks- till industrisamhälle.

Många politiker skissar en lösning på de akuta problemen efter samma klassiska modell: Genom ökad produktivitet inom industrin skapas ett överskott som kan slussas till den offentliga sektorn, som därigenom kan anställa överskottsarbetskraften. I och för sig har vi haft just den utvecklingen. Men frågan är: Kan den fortsätta?

Jag tvivlar. Teoretiskt är det delvis en tilltalande kalkyl. Den offentliga sektorns personalbehov är ju så gott som oändligt, t. ex. för att klara kraven på åldringsvård och barn tillsyn. Men det finns ett överföringsproblem som blir alltmer akut och olösligt. När övergången från jordbruk till industri skedde var det fråga om en överföring av arbetskraft. Men det krävdes inte att jordbrukarna dessutom skulle vara så effektiva att de skulle kunna betala industriarbetarnas löner.

Något åt det hållet är det emellertid man nu kräver att industrin skall göra för den offentliga sektorns anställda. De får ju inte sina löner via en marknad – huvuddelen finansieras genom skatter. Det behövs alltså med nuvarande modell ett ständigt ökat skatteuttag. Samtidigt är alla medvetna om att det skapar väldiga problem. Trots mångåriga skatteutredningar finns det fortfarande bara tre skatteformer som ger statskassan ett väsentligt tillskott: inkomstskatter, arbetsgivaravgifter och moms. Alla håller på att nå en sorts mättnadsgräns. Inkomstskatterna har en sådan nivå att varje regering måste hejda deras ökning. Ändå är skattemoralen låg och småfifflet vanligt; alltför många finner det privatekonomiskt lönsammare att "skatteplanera" än att jobba produktivt.

Arbetsgivaravgifterna har påskyndat minskningen av mänsklig arbetskraft inom industrin och dessutom medverkat till den försämrade konkurrenssituationen. Det finns ingen möjlighet att gå vidare med dem, särskilt inte om man på allvar vill få till stånd ökad industrisysselsättning.

Momsen är skatteutredningarnas kärleksbarn. Och visst kan man höja den en hel del till. Men varje regering måste kraftigt urholka sina egna momshöjningar genom att "kompensera" de s. k. svaga grupperna: pensionärer och barnfamiljer. Och dessa grupper utgör nu tillsammans ca 5,3 av våra 8,2 miljoner invånare. Nettot av momshöjningarna måste därför bli begränsat. Slutsats: Vi kan inte fortsätta med nuvarande modell för att skapa sysselsättning särskilt länge till.

3. Vi lever nu i ett som Sven Rydenfelt uttryckte det "depsamhälle". Folk med idéer och initiativkraft känner sig åsidosatta. Alltför många inriktar sig på sin privata sektor i stället för att medverka i samhällelig produktion och socialt liv. Det är inget tvivel om att Sven Rydenfelt har rätt i sin beskrivning. Spelar det då någon roll? Är det inte bara reaktionära småföretagare som

gastar? Jo, ibland är det kanske det. Men ändå spelar utvecklingen en roll. Löntagarna har fått oerhört stärkta positioner. Men samtidigt ligger i allt väsentligt initiativmakten kvar hos företagen. Det är en motsättning som i längden blir orimlig.

Sammanfattningsvis: Vårt utlandsberoende ökar samtidigt som utlandskonkurrensen blir hårdare. För att klara det försöker vi gynna exportindustrin och stimulera dess effektivisering. Industrierbetskraften minskar då naturligen. Vi för över arbetskraft till den skattefinansierade offentliga sektorn. Skatteuttaget måste öka, varpå kompensationskraven ökar från dem som drabbas av de olika skatterna. Karusellen rullar allt snabbare. Samtidigt har vi överfört en betydande del av *besluts*makten till löntagarna, men den strategiskt viktiga *initiativ*makten ligger i stort sett orubbad kvar hos kapitalägare och företagare, som känner sig trängda och allt oftare utnyttjar sin makt till initiativ för att *inte* ta något initiativ utan springa till staten i stället, vilket gör att de initiativlösa premieras och att de initiativrika känner sig ännu mer trängda.

Ja, enbart som en karikatyr lär inte denna bild kunna viftas bort. Finns det då någon utväg? Jag skall inte skissera ett stort näringspolitiskt program men peka på några grundproblem.

Ett grundproblem är avståndet mellan initiativmakt och besluts¹makt. Det avståndet måste minska. Ett sätt är att utveckla löntagarinflytandet, framför allt i de större företagen. Det kan ske på många sätt, bl. a. genom någon form av löntagarfonder. Men det kan inte gälla hela näringslivet. Det finns också en sektor, där man kanske bör förskjuta maktbalansen åt andra hållet, t. ex. i de mindre företag som står och faller med en "initiativtagare".

Ett annat grundproblem är den solidariska lönepolitiken – svensk ekonomisk debatts heliga ko. I grund och botten är den oförenlig med lokalt löntagarinflytande. Dess ursprungliga målsättning var ju att påskynda strukturrationaliseringen. I en tid då andra hänsyn med rätta gäller är det ganska märkligt att nästan alla debattörer betraktar det som självklart att samma jobb skall ge samma lön helt oberoende av övriga regionala, sociala och samhällsekonomiska aspekter. Det betyder bl. a. att man inte ger löntagare makt att bestämma att de hellre bevarar sitt företag och sin livsmiljö till lägre lön än skaffar sig likalön till priset av väldiga omflyttningar, stor miljöförsämring och betydande kapitalförstörelse.

Ett tredje problem, som sällan berörs, är kvaliteten på företagsledare. Nog är det märkligt att staten pytsar ut miljon- och miljardbelopp till företag, som leds av folk som just dokumenterat sin oförmåga att med nya metoder och idéer klara av svårigheter, utan att ställa krav på företagsledningens sammansättning och funktion.

En ny näringspolitik, som bl. a. upphäver motsättningen mellan besluts- och initiativmakt i företagen, ruckar på den solidariska lönepolitiken, gynnar idéer och initiativkraft, skulle naturligtvis kollidera med en hel del invanda föreställningar. Framför allt skulle den kräva en mer genomtänkt helhetssyn på näringspolitiken. Nu är – enligt industribilagan till budgetpropositionen – "förslag till riktlinjer för näringspolitiken i ett längre perspektiv" utlovat till

våren 1979. Det är sannerligen på tiden.

Den hittillsvarande s. k. näringspolitiken påminner mig om ett uttalande av den numera avlidne egyptiske ledaren Nasser, som en gång uttryckte sin strategi så här: "Jag agerar inte. Jag reagerar." En sådan strategi kan naturligtvis hålla en tid och föra sin utövare till stora framgångar. Men på lång sikt innebär det ju att man alltid ligger ett steg efter omgivningen och att ens handlingsramar bestäms av motspelaren. Slutet kan då inte gärna bli annat än det som drabbade Nasser: platt fall när motspelarna agerar så snabbt och hårt att man ligger där utslagen innan man hunnit reagera.

Må såväl landet och folket som dess valda regering bevaras från ett sådant öde.

GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Efter att i över 20 år ha varit med om att inleda ekonomiska debatter är det litet av nyhetens behag för mig att avsluta denna debatt. Men jag vill gör det närmast därför att jag har ett behov av att kommentera en del inslag i gårdagens diskussion.

Det genomgående temat under gårdagen var att man vid regeringsskiftet tog emot en till ytterlighet nedkörd ekonomi och att man numera genom att ta itu med kostnadssidan för den svenska industrin – eller med andra ord genom att pressa ned efterfrågan och levnadsstandarden för löntagarna och de breda folklagren och komplettera detta med en rad devalveringar – har skapat förutsättningar för en snabb återgång och en förbättring av nationens ekonomiska läge och framtid.

I den mån man med siffror försöker staga upp den där argumentationen har det varit en ytterst ofullständig och av fromma önskningar präglad siffer-exercis. Det vore fel att låta den stå oemotsagd i kammarens protokoll, och det är därför, herr talman, jag vill komplettera på ett par punkter.

Vad den gamla regeringen lyckades med under hela 1970-talet fram t. o. m. 1976 var att hålla den svenska industrins investeringsaktivitet på plussidan. Självfallet varierade investeringstakten. För 1973 redovisas en uppgång med nära 10 %. Under 1976 hade den dämpats till ca 1 %, men under varje år kunde vi tillgodoräkna oss en investeringsökning – i inflationsrensade siffror, dvs. i fasta värden. Det vittnar i sin tur om att under den gamla regeringens tillvaro trodde den svenska industrin och företagsamheten fortfarande på framtiden. Det uppseendeväckande är nu att detta i grunden har förändrats under 1977 och förmodligen även under 1978.

En industriinvesteringsnedgång med 15 % under 1977 är uppseendeväckande och till ytterlighet alarmerande. Tyvärr visar utvecklingen under 1978, som vi nu kan bedöma den och enligt herr Bohmans finansplan, samma dystra prognos. Att tappa en tredjedel av industrins investeringsinsatser på två år – de två år som den borgerliga regeringen har ryktat sitt värv – är ett resultat som i den motsatta situationen, dvs. om det skulle ha hänt under en socialdemokratisk regering, skulle ha väckt ett enormt uppseende. Hur skulle en debatt i kammaren ha gått på dessa premisser? Jag är rädd för att det hade blivit på bekostnad av stämbanden hos de borgerliga partiernas företrä-

dare.

På samma sätt är det med tillväxten i samhällsekonomin. Under hela 1970-talet fram t. o. m. 1976 hade vi plustal. Under de sju åren från 1970 t. o. m. 1976 rörde det sig om tal som varierade från 5 % 1970 och 4 % 1974 ned till 1 % 1975 och 1,7 % 1976, men perioden representerade i medeltal en tvåprocentig tillväxt i inflationsrensade värden. 1977 avbröts denna trend av en nedgång. Nedgången i BNP blev 2,5 %. Vad den blir 1978 vet vi inte. I bästa fall stannar vi möjligen på ± 0 .

I fråga om nationens ekonomiska tillväxt och i fråga om industriinvesteringarnas tillväxt, i fråga om inflationens verkningar, i fråga om människornas standardutveckling, i fråga om handelsbalansens och bytesbalansens utveckling innebär skiftet mellan den socialdemokratiska regeringen och den borgerliga regeringen genomgående och utan undantag att samtliga ekonomiska avsnitt i försörjningsbalansen vänder från positiva till negativa tal. I fråga om handelsbalansen och bytesbalansen hade vi visserligen negativa tal under 1974, 1975 och 1976, men de negativa talen förstärktes alldeles påtagligt under 1977 och kommer förmodligen att göra det även under 1978.

Utifrån detta enkla konstaterande mobiliserar nu regeringens talesmän en alldeles överväldigande argumentation för att bevisa att den dystra situationen under 1977 och innevarande år egentligen inte är någonting annat än den logiska följd av vad som hände från 1970 t. o. m. 1976. Det är en i hög grad, som jag ser det, skröplig argumentation. Den politik den socialdemokratiska regeringen förde fram till regeringsskiftet, det må nu gälla lagerinvesteringen eller hanteringen av det svenska näringslivet över huvud taget, hade ju i allt väsentligt enighet i kammaren bakom sig. Oppositionens särprägel kännetecknades av att man år efter år och naturligtvis av valpolitiska syften ville driva en mera lösaktig finanspolitik, med längre gående skattesänkningar och en rad andra överbud av skilda slag.

Efter regeringsskiftet präglades regeringens och oppositionens skilda attityder av att oppositionen inför perspektivet av en ständigt stegrad utlandsupplåning och en snabbt ökande inflationsutveckling hade velat strama åt på det finanspolitiska området för att stämma i den här utvecklingen. Skiljaktigheten mellan regeringens och oppositionens politik framträder därutöver i att oppositionen ville skaffa pengar för en investeringsexpansion, som vi betraktar som erforderlig, medan regeringen delar ut sina gåvor av allmän, generell karaktär både där det behövs och där det inte behövs.

Jag tror att den enklaste lösningen på den i varje ekonomisk debatt förda diskussionen om fördelningen av skuldbördan för den urusla och pinsamma situation där vi är i dag vore att omgående och när som helst fråga det svenska folket: Hur var det att leva och existera under en socialdemokratisk regering? Hur är det att leva och existera under en borgerlig regering? Jag är rätt säker på att det svenska folket är tillräckligt omdömesgillt för att kunna dra slutsatserna. De talar inte till den borgerliga regeringens favör.

Jag vill också korrigera en del av gårdagens, som jag betraktar, ovederhäftiga inlägg från en rad av regeringens försvarsadvokater. Jag vill framför allt

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

Finansdebatt

här vända mig till ett par av regeringens direkta representanter, herrar Gösta Bohman och Nils Åsling. Just nu spelar man på temat att vi tack vare den hemmalagade inflationen, där elementen i allt väsentligt var momshöjningar och punktskatt höjningar och dubbla devalveringar, nu har skaffat oss – hör och häpna – goda och lyckobringande förutsättningar för att marschera framåt! Låt mig allvarligt varna för denna optimism, även om jag traditionellt inte tillhör pessimisternas skara. Även om väl – vilket vi kan hoppas på – en viss förbättring i den internationella efterfrågan så småningom skall visa sig, så är det för tidigt att utifrån något slags faktiskt underlag i dag blåsa trumpetfanfarer. De senaste rapporter vi har i fråga om leveransvärdet för hela den svenska industrin, och det är för december månad 1977, visar 4 % högre värde i löpande priser – märk väl löpande priser – än för ett år sedan. Det betyder att vi i fasta priser och i volym skulle ligga 9 % lägre. Jag låter här som ett allmänt antagande den officiella indexsiffran vara representativ för vad jag här talar om när jag säger löpande priser.

I fråga om orderingången är situationen enahanda. Den var 4 % högre i löpande priser i december månad 1977 än i december månad 1976, och det betyder att den i volym och i inflationsrensade priser är 9 % lägre än för ett år sedan.

Orderstocken för sista december 1977 var 9 % lägre i löpande priser än vad den var för ett år sedan, och det betyder för inflationsrensade tal en nedgång med 22 %.

Det är, mina damer och herrar på regeringsbanken, sannerligen inte något underlag för en skildring i ljusa tongångar om att den under 1977 förda politiken har räddat situationen. Jag vore tacksam om ni fick rätt i era förhoppningar, men i rättvisans intresse bör det understrykas att i dag finns det inget sakligt underlag för vad ni säger.

Vi läser dessutom i dagstidningarna att det brittiska konjunkturinstitutets senaste rapport, bl. a. mycket stort uppslaget i Svenska Dagbladet i dag, säger ifrån att någon uppgång före 1980 finns det ingen anledning att räkna med.

Jag vill också ta upp frågan om herr Bohmans beskyllningar att socialdemokratin inte visar det personliga kuraget att gå ut och förklara att de svenska löntagarna har för höga löner. Det är här inte fråga om vare sig politiskt kurage eller mod att tala om obehagliga ting – det är helt enkelt fråga om att hålla sig till sanningen. Den här frågan skall bedömas efter den övertygelse man kommer fram till, när man funderar igenom problemen, och jag tvekar inte att säga att hela denna diskussion om det höga svenska kostnadsläget, som i herr Bohmans sinnevärld är liktydigt med det svenska löneläget, är behäftad med enorma överdrifter, osakligheter och felaktigheter. Här har man låtit de speciellt utsatta näringarna bli något slags riktrote för näringslivet i övrigt. Naturligtvis är förhållandet annorlunda.

De svenska gruvarbetarnas löner är höga, men den enda förklaringen till problemen är att det är svårt att sälja malm överallt i världen. Det beror på den svaga efterfrågan inom järnhanteringen när det gäller fartygstonnage, material för byggnation och järnhanterings produkter över huvud taget.

Jag har sagt det tidigare och jag kan upprepa det nu: Den svarta arbetskraften i Nimbagruvan i Afrika ställs inför samma avskedshot som arbetarna i Kiruna och Malmberget, och ingen kan göra gällande att det beträffande Nimbagruvan är något speciellt löneläge som föranleder problemen. Oberoende av löneskillnaderna möter man den här situationen.

Problemen i den svenska järn- och stålindustrin har också sin internationella förklaringsgrund. Jag skulle tro att stålarbetarna i England har löner som i stort sett går upp till hälften av de svenska stålarbetarnas löner, men jag vet att situationen är lika svår för dem som för de svenska stålarbetarna och att arbetslöshetsriskerna är exakt lika stora. Ekonomin för den engelska stålhanteringen är precis lika dålig som för den svenska stålindustrin. Till detta finns andra förklaringsgrunder, som jag utvecklat tidigare och som jag inte skall ta upp tiden med vid detta tillfälle. Några lönereduktioner räddar inte dessa näringar – det är andra ingripanden som är nödvändiga.

De anställda inom tekoindustrin kan inte räddas, även om de arbetar för väsentligt lägre löner än vad de gör i dag, så länge vår tekoindustri skall fritt konkurrera med den tredje världens beklädnadsindustri, där barnarbetskraften avlönas med uppenbara svältlöner och där företagen icke belastas med några sociala utfästelser.

De svenska varvsarbetarnas problem är inget problem om de specifikt höga lönerna i Sverige. En delegation från Metalls avdelning i Göteborg har nyligen haft tillfälle att se på de japanska varvens förhållanden. Delegationen har nu avgett en rapport som jag med stort intresse läst och där man kallt konstaterar att det skiljer icke så påtagligt i lönehänseende mellan de japanska och de svenska varvsarbetarna. Man kan således här presentera den svenska industrins problem som de speciellt utsatta näringarnas problem, och det är inte unikt för vårt land. Där är situationen densamma för en rad nationer.

Vi kan vända på det hela och konstatera att stora företag inom den svenska verkstadsindustrin – låt mig bara som hastigast erinra om L M Ericsson, Alfa-Laval, Electrolux, Sandvik, Saab-Scania och Volvo – kommer, trots de svenska verkstadsarbetarnas löner, att redovisa goda vinster för 1977, i en del fall bättre än för 1976. Så var det både före och efter devalveringen.

När det gäller skogsindustrin och den enorma tekniska och maskinella utveckling som ligger bakom vår massa- och papperstillverkning och även bakom de moderna sågverken spelar inte lönerna den rollen att man här kan börja tala om svårigheterna för näringarna exportmässigt. Svårigheterna för skogsindustrin i vårt land delas av den finska skogsindustrin, där lönerna är betydligt lägre. Noggranna undersökningar ger vid handen att löneposten för skogsindustrin i vårt land kontra de stora konkurrenterna Canada, USA och Finland inte i något avseende är ett problem för oss. Gentemot Canada och USA har Sverige dessutom favören av lägre transportkostnader när det gäller marknaderna i Europa. Svårigheten att konkurrera på området beror helt och hållet på priserna på råvaran. Det tycks nu glädjande nog ha gått upp för de svenska råvaruproducenterna, att vill man ha avsättning för sin råvara, är man tvingad att korrigerat ett tidigare tillämpat överpris. Jag betraktar det som ett rätt välgörande inslag i den här debatten att råvaruproducenterna för att

värna om sina egna industrier nu själva tvingas göra den erfarenheten.

Det anfördes under gårdagen, jag tror det var av herr Hermansson, att en av Globusinstitutet i Hamburg gjord undersökning visar att vi under fjolåret låg på sjunde plats vid en bedömning av de relativa lönekostnaderna inom OECD. Före oss låg Västtyskland, Norge, Belgien, Danmark, Holland och Schweiz. Efter oss låg USA, Österrike, Frankrike, Italien, Japan och England. Vad som inte framgick under gårdagens debatt var att den här avstämningen som redovisades daterar sig från halvårsskiftet 1977, dvs. månadsskiftet juni-juli, och före den sista devalveringen. Därefter kom i augusti den tioprocentiga nedskrivningen av den svenska kronan. Följaktligen har vi väl nu logiskt hastigt och lustigt hamnat väsentligt längre ned i den relativa lönetabel-len.

Vi märker det också i en snabbt avtagande intern efterfrågan, vilket framhållits i ett par tidigare inlägg. Och det visar sig i en kraftig nedgång i handels volymomsättning, som börjar aktualisera sysselsättningsproblem även inom de från utlandsmarknaden helt skyddade hemmanäringarna. Våra problem då det gäller vissa näringar och vår sysselsättning har inget med lönerna att göra. Oavsett löneläget har industrierna i dag problem, men våra industrier inte mer än motsvarande industrier i andra länder.

På den senaste tiden har vi också, herr talman, rätt ofta fått oss till livs en annan intressant redovisning, nämligen en redovisning för hur vi slås ut på den internationella marknaden. Svenska arbetsgivareföreningen har kommit med en rapport som är värd att läsa. Rapporten bygger på en undersökning av exportutvecklingen för de 15 viktigaste industrinationerna. Man arbetar här med exportvärdemarknadsandelar och ser efter vilket värde i exporten som resp. 15 länder har i det totala handelsutbytet och hur detta värde har utvecklats sig. Svenska arbetsgivareföreningen konstaterar att dessa beräkningar tidigare alltid har gjorts med utgångspunkt i volymandelar, men SAF slår fast att denna volymeräkning bygger på skattningar av olika slag och att resultaten är mycket osäkra. Om man i stället ser på exportvärdena, visar det sig att Sveriges procentuella andel av de 15 ländernas samlade exportvärde var praktiskt taget konstant under 1970-talet fram t. o. m. 1976. Beräkningsperioden omfattar de fyra åren 1973–1976. Det var först under 1977 som den svenska exportandelen värdemässigt och påtagligt började sjunka.

Vad jag här anfört ställer den tidigare förda debatten i en helt annan och mera nyanserad dager, och det är bl. a. en verifikation på att devalveringens s. k. välsignelsebringande frukter på intet sätt är bevisade. Varje devalvering för som ett ofrånkomligt faktum med sig en eskalering i fråga om inflation och prisstegring. Varje kursförändring innebär i ett läge där nationen – såväl nationen som sådan som dess enskilda företagare – har dragit på sig utlandsskulder, en snabb stegring av denna skuldbörda.

Vi läser i verksamhetsberättelsen för Svenska Varv att devalveringen ökade företagets internationella skuldbörda och företagets förlust med 600 milj. kr. Motsvarande siffra för Statsföretag är för fjolåret 300 miljoner och för Stockholms kommun närmare 100 miljoner. Jag kunde fortsätta att spalta upp redovisningen på stat, kommuner och enskilda industriföretagare, allt

inom den ram av 50 miljarder som vår utlandsskuld f. n. uppgår till.

Vi vet att nedskrivningen ökar vår skuldbörda med 20 %, som är den samlade devalveringseffekten. Man kan då fråga sig: Är det utan vidare säkert att den svenska industrin har möjligheter att kamma in dessa miljarder som en vinst av devalveringarna? Jag tillåter mig att i hög grad tvivla på detta. Vad vi vet är att vi lägger stora bördor på framtiden och på dem som skall betala vår skuldsättning.

Vad det framför allt finns anledning att ställa sig kritisk inför är följande fakta. Till dags dato har devalveringarna icke förbättrat vare sig vår handelsbalans eller vår bytesbalans. Däremot har de ökat vår skuldbörda och därmed också försämrat vår bytesbalans. Det är helt klart att devalveringen också har varit något av bensin på inflationsbrasan. Förbättringen i handels-siffrorna för de två senaste månaderna under fjolåret har inte följts i fråga om handelsutbytet under januari månad, vilket också sades ifrån under gårdagen. Hur det blir i fortsättningen vet ingen, men genom de stadigt ökade varslen och de ständigt nya bulletinerna om sviktningen inom den svenska företagsvärlden och industrin har man anledning att befara att någon nämnvärd förändring i vår sneda bytesbalans sannerligen inte ligger bakom hörnet.

Herr Bohman har ju själv inte vågat sig på att dra andra slutsatser än att underskottet på ca 16 miljarder fortsätter även under 1978. Vad skall herr Bohman göra då? Tror han på välsignelsen med de genomförda devalveringarna – de har ju prisats högljutt under gårdagens debatt – så bör han ju i ett oförändrat läge i avseende på vår bytesbalans bli tvingad att skynda fram och bjuda medicinen en gång till. Nu har herr Bohman förklarat att det ämnar han inte göra, och han kommer livligt att stödjas av mig på den punkten.

De emfatiska förklaringarna om att han devalverat för sista gången är väl ett försök att tysta det sjuka samvetet. Men det finns anledning att efterlysa vad det då är han tänker komma med för ny ordination. Att bara sitta med armarna i kors och bevittna hur vi år efter år lever på utlandets tillgångar är naturligtvis en omöjlig situation. En förklaring på den punkten är i hög grad önskvärd. Kan den inte ges i dag – och det går självfallet inte, då jag lade mig i debatten i ett så sent skede – finns det möjlighet att fundera över detta under de närmaste månaderna, och vi kan sedan återkomma till det i en debatt i slutet av årets riksmöte.

Jag skulle också, herr talman, innan jag avslutar mitt anförande, vilja ställa följande fråga: Vad är nu regeringens program för framtiden? Vad skall man göra för att få fart på sysselsättningen? Vi kan ju inte år efter år hålla 100 000 svenska arbetare, män och kvinnor, i kontinuerlig utbildning vid sidan av de 110 000 arbetslösa vi har i dag.

Jag erinrar mig valrörelsen 1973, när den dåvarande oppositionen i ett sysselsättningsläge, som inte på långa vägar var så besvärande som i dag, för omkring och ideligen frågade: Vad tänker den socialdemokratiska regeringen göra för att sätta fart på sysselsättningen? Den frågan är oändligt mycket mera befogad i dag, nu ställd till den borgerliga regeringen.

Flera talare har pekat på situationen i Norrbotten. Jag skulle vilja ställa

frågan vilken projektering och planering som pågår för att någonting skall hända i den sjättedel av den svenska nationen, som nu dras med en så förödande arbetslöshet.

Efter alla de förslag om utredningar, delegationer, speciella delegationer, analysgrupper och utredningsmän för olika spörsmål som framlagts har man anledning att ställa frågan om folk har satts på praktiska arbetsuppgifter. Jag skulle vilja ställa frågan – jag behövde inte göra det, eftersom jag vet svaret – om ni har gett Vattenfall i uppdrag att projektera Kalixälvens utbyggnad, något som skulle ge arbete åt 1 000 man under 15 år framöver. Det är en projekteringstid på ett–två år innan man är färdig att sätta spaden i marken. Jag är övertygad om att man inte har gjort det – ja, jag vet att man inte har gjort det. Svaret är sålunda nej.

Har ni lämnat ut projektarbete på det apatitverk i Kiruna, som vi från oppositionens sida har krävt i över ett år och som det nu har antytts från regeringens sida att man är beredd att överväga? Jag föreställer mig att något projektarbete inte har lagts ut.

Har ni satt i gång med arbetet att förstärka malmbanan, något som är absolut nödvändigt om man är inställd på att vi i framtiden skall bryta malm i vårt land? Jag är ganska övertygad om att det har man inte gjort. Svaret är även där nej.

Har ni gjort några förberedelsearbeten för brytning på nya nivåer? Möjligen, men jag är inte övertygad om det. Här har tidigare talats om projektet i Kalix. Det var Alf Lövenborg som erinrade om att industriministerns statssekreterare för ett år sedan var där uppe och lovade att denna utbyggnad i Kalix skulle komma till stånd. Samma dag höll jag ett par föredrag i Kalix, och jag vill verifiera sanningsenligheten i Alf Lövenborgs uttalande. Det har tagit ett år att fundera över detta. I dag får vi besked av industriministern att "nu funderar vi i kanslihuset över detta", och därför kan man inte ge något besked till Olof Palme när han ställer frågan.

Skall det gå i den takten, hinner kon dö många gånger om medan gräset växer. Kan ni komma fram till beslutförhet i frågorna? Det är det som är det avgörande.

Varför kan jag inte också ställa frågan: Kan ni komma fram till beslutförhet i fråga om kärnkraften och därmed också skapa förtröstan hos verkstadsarbetare, tekniker och tjänstemän i Landskrona, Finspång och Västerås?

Skall vi ha tio aggregat, varav fyra icke skall leverera ström, eller hur skall det bli?

Vi importerar olja för 16 miljarder varje år. En stor del går till uppvärmning av våra hus. Vilket ändamål blir praktiskt uppfyllt via eluppvärmning, om vi väljer den vägen? Allt resonemang om att vi har tillräckligt med elenergi, när man exerцерar med olika tal om terawattimmar som skulle behövas i framtiden, är helt meningslöst om man bortser från det obestridliga faktum att vi kan ersätta oljeeldningen med elvärme till båtнад för en handels- och bytesbalans med i dag svår slagsida.

Jag ställer frågan: Har svenska folket gett den sittande regeringen fullmakt att slösa bort miljardbelopp för statsministerns ansiktsräddning? Naturligtvis

inte. Det är en rättighet som man tar sig i regeringen för att få nöjet att kalla sig regering. Här delar regeringens tre partier ansvaret. Statsministern och hans parti vet vi var vi har i denna fråga. Statsministern är blockerad förståndsmässigt och kommer väl att vara det även i fortsättningen. Han är beredd att gå vägen tillbaka mot en fattigare tillvaro. Så icke moderaterna och folkpartiet, men de finner sig i slöseriet med allmänna medel. De finner sig i en energipolitik som man förståndsmässigt tar avstånd från – det är det moraliskt mest upprörande i hela den svenska energidebatten.

Naturligtvis kommer kräftgången för landets ekonomi att fortsätta under denna regerings ledning. För att, herr talman, ta mig friheten att något fritt travestera ett uttalande av en av krigsårens stora statsmän, skulle jag vara beredd att säga: Sällan har så många haft så få att ställa till ansvar för ekonomisk tillbakagång, standardsänkning och förstörade orättvisor i det dagliga livet. Vi får gå långt tillbaka för att hitta en regering som gör rätt för ett slikt eftermäle.

Herr talman! Efter att ha avlyssnat gårdagens debatt hade jag behov av att anföra detta för att i någon mån korrigera vad jag anser vara felaktiga och ofullständiga slutsatser och inlägg i den av regeringens representanter förda debatten.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Såvitt jag förstår innebär finansutskottets betänkande klart hårdare krav på återhållsamhet när det gäller den offentliga sektorn än vad som framgår av finansplanen. Där talades det om att det finns en prutmån på kommunernas och landstingens planer, om man begränsar utbyggnaden till de områden som är prioriterade: äldrevård och barnomsorg. Men det är fortfarande tal om en fortsatt utbyggnad.

Enligt finansutskottet kräver ekonomin emellertid en markant dämpad kommunal expansion under de närmaste åren. Något utrymme för ökad statlig bidragsgivning finns inte i den statliga budgeten, och några kommunala utdebiteringshöjningar är inte heller acceptabla. Menar utskottet då att kommuner och landsting skall klara sig helt utan inkomstförstärkningar under ett antal år framåt? Då tycker jag att utskottet också borde ha klargjort konsekvenserna.

Kommunernas och landstingens ekonomi har nyligen analyserats av den kommunalekonomiska utredningen, KEU 76. Utredningen konstaterar att den automatiska höjningen av skatteunderlaget bara medger en volymutveckling på knappt 1/2 % per år. En framtid utan nya inkomster i någon form innebär med andra ord i stort sett tvärstopp för den kommunala utvecklingen. Hur skall vi under sådana omständigheter klara exempelvis vårduppgifterna? Det har utskottet helt gått förbi. Utskottet har, som jag ser saken, gjort det alldeles för lätt för sig.

Kommuner och landsting får alltmer omfattande samhällsuppgifter efter hand som samhället omdanas. I och med att kvinnor i allt större utsträckning arbetar utom hemmet får samhället ett större ansvar för omvårdnaden av bl. a. barnen och de gamla. Detta är en utveckling som kan väntas fortgå.

För landstingens del har utvecklingen fört med sig ett ökat tryck på hela vårdapparaten, ett tryck som hela tiden förstärkts som följd av befolkningsutvecklingen. Det är de äldsta åldersgrupperna som snabbt ökar i vårt samhälle. De som är 70 år och äldre blir 150 000 fler fram till 1985, och det blir 60 000 fler som då är mer än 80 år. Det är de allra äldsta som i största utsträckning tar sjukvårdens resurser i anspråk. Man räknar med att en 70-åring ligger på sjukhus i genomsnitt tio dagar per år, men för en 80-åring är den siffran dubbelt så hög. Enbart för att bibehålla dagens standard måste sjukvården byggas ut i takt med att de äldres antal ökar. Av bl. a. ekonomiska skäl har landstingen hittills inte kunnat täcka behoven. Vi har i dag besvärande köer.

Kommunalekonomiska utredningen var medveten om dessa problem. Den räknade med en volymökning på nära 2 % per år, om landstingen skall täcka in befolkningsförändringarna och klara en långvårdsutbyggnad på 2 000 platser per år med dagens standard. En sådan utveckling betraktade kommunalekonomiska utredningen som en miniminivå för landstingens utveckling.

Landstingen själva baserar sina flerårsplaner på en volymutveckling på drygt 4 % per år. Det innebär ungefär samma takt som hittills under 1970-talet. Mer än hälften avser en förbättring och utbyggnad av långtidssjukvården samt en fortsatt satsning på öppen vård och hemsjukvård i decentraliserade former. En sådan satsning är en förutsättning för att de äldre skall få bo kvar i sin invanda miljö så länge som möjligt, och den är också en förutsättning för att platserna inom akutvård och psykiatri skall kunna hållas nere.

Men en prioritering av hemsjukvård och långtidssjukvård innebär inte att behoven inom övrig vård ligger stilla. Vad händer då på dessa områden om utskottets "markanta dämpning av expansionen" genomdrivs? Ja, om de prioriterade områdena skall få sitt, måste andra områden vänta. Det innebär i sin tur att vi måste nagga en del på de målsättningar som vi centralt varit ense om. Vi måste hela tiden komma ihåg att sjukvårdens utbyggnad skett under stor politisk enighet.

Riksdagen har även angivit målen för folktandvårdens utbyggnad. När det gäller omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda har vi riksdagens lagstiftning att hålla oss till. Uppräkningen kan göras mycket längre. Det går utskottet helt förbi.

Den kommunala sektorn har också stor betydelse för sysselsättningen. Under 1970-talet har kommuner och landsting svarat för hela nettotillväxten av antalet sysselsatta. För 1978 räknar den preliminära nationalbudgeten med att industrissysselsättningen kommer att minska med 30 000–40 000 personer. Därtill kommer effekten av jordbrukets fortgående rationalisering och en sannolik minskning av sysselsättningen inom handeln. Arbetslösheten "på total nivå" beräknas dock knappast öka under 1978. Och det är en följd av den sysselsättningsökning som sker inom kommunal sektor. Inte heller konsekvenserna i detta avseende har utskottet berört.

Det är också ofta unga människor som anställs inom kommuner och

landsting, vilket i dag inte är minst angeläget. Landstingen anställde förra året 16 000 ungdomar under 25 år. Det motsvarar 14 % av det årliga ungdomstillskottet. En halvering av utbyggnadstakten i kommuner och landsting skulle få besvärliga konsekvenser för sysselsättningen. Det skulle bl. a. innebära att landstingen kunde anställa 6 000–8 000 färre ungdomar.

Jag hoppas att det råder politisk enighet om att de människor som byggt upp vårt samhälle och dess välstånd också skall få del av det välståndet när de blir gamla och går ut ur produktionen. Från landstingens sida är vi beredda att ta ansvaret för att de äldre får en god omvårdnad.

Det är givet att vi också måste ta vårt ansvar när det gäller samhällsekonomin. Landstingsförbundets styrelse är klart medveten om de ekonomiska bekymren. I en rekommendation har den uppmanat sina medlemmar att utforma ett planalternativ med en lägre ökningstakt än i den senaste flerårsbudgeten, ett alternativ som i snitt innebär en ökning med 3,5 fasta procent per år. Planarbetet pågår just nu ute i landstingen.

De överläggningar som pågår mellan staten och kommunförbunden bör kunna klargöra förutsättningarna för kommunernas utbyggnad. Jag är övertygad om att när de överläggningarna är slutförda, är parterna överens om att 1979 blir ett mycket svårt år för kommuner och landsting. Inte ens med en dämpad utvecklingstakt kan verksamheten klaras utan inkomstförstärkningar. Det borde vara lätt för parterna att enas om att kommuner och landsting står inför stora belastningar de närmaste åren. På landstingssidan är vi i alla fall klart medvetna om problemen. Ifall regering och riksdag är lika medvetna borde en konstruktiv diskussion kunna föras till ett rimligt slut för alla inblandade.

Visst måste vi se till att vi är effektiva i vårt samhällsarbete och att vi prioriterar bland alla önskemål som reses. När vi skall hushålla med samhällets resurser måste vi prioritera rätt. En prioritering som går ut över de svagaste grupperna i samhället, över de långtidssjuka, de psykiskt utvecklingsstörda eller andra svaga grupper, kommer i alla fall inte jag att ställa upp på.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag hade ursprungligen inte tänkt att göra något inlägg i denna debatt, men ett antal inlägg i går från socialdemokratiskt håll gör att jag nu tar till orda.

I de aktuella inläggen utmålades de senaste förändringarna av beskattningsreglerna för vissa småföretagare såsom oskäliga och stora förmåner åt dessa egenföretagare. Men sanningen är den att småföretagarna under många år varit utsatta för en mycket orättvis sambeskattnings av de inkomster som två eller flera familjemedlemmar arbetat ihop under inkomståret.

Om en fru eller ett barn skaffar sig inkomster genom arbete utanför hemmet, så har ingen – sedan sambeskattnings slopats – kommit på tanken att dessa inkomster skulle läggas på toppen av makens resp. faderns inkomster med de hårda skattekonsekvenser som detta medför. Men när en jordbrukares eller butiksinnehavares hustru hjälpt maken i hans verksamhet

och inkomsten därigenom förbättrats – ja, då fick mannen skatta för hela inkomsten. Detta innebar dels att man fick betala mycket hög skatt på den höjda inkomsten, dels att hustrun inte fick något socialt skydd hur mycket hon än arbetade i företaget utan klassades såsom hemmafru utan eget förvärvsarbete.

När nu – efter år av påtryckningar på den gamla socialdemokratiska regeringen, inte minst från centerns sida – denna orättvisa avskaffats betecknar socialdemokratiska företrädare i denna kammare detta såsom en oskälig favör åt småföretagarna. Nog för att vi är vana vid socialdemokraternas småföretagarfientlighet, men detta är dock rekordet – detta att beteckna borttagandet av en uppenbart orättvis sambeskattning såsom en oskälig favör.

De socialdemokratiska talarna beskyller också dessa småföretagare för att genomgående vid deklarationstillfället agera samvetslöst. De skulle utan att ta hänsyn till verkliga förhållanden i alla lägen söka missbruka reglerna för att den vägen få så låg skatt som möjligt.

Jag bestrider bestämt att småföretagarna som grupp skulle vara mer benägna än andra att skattefuska. Vilka belägg har socialdemokraterna för sina beskyllningar? Jag har under mina år i taxeringsnämnd och länsskatterätt inte funnit några belägg för detta. Falskdeklarationer förekommer dess värre i alla samhällsgrupper. Det kanske finns vissa tecken som tyder på att en del har utnyttjat de s. k. 5 000-kronorsbolagen i större omfattning än andra grupper för kriminella transaktioner. Men det är ju inte den gruppen som fått några lättnader genom den slopade sambeskattningen av egenföretagarna.

Jag har också under många år hjälpt en hel del jordbrukare och andra småföretagare med deras deklarationer. Jag vill verkligen vitsorda den noggrannhet med vilken dessa har sökt beräkna arbetsinsatsen från hustru och eventuella barn. Jag har aldrig stött på någon, som arbetar heltid i sin rörelse, som låtit sin hustru redovisa mer än 700–800 timmar för året. Med hänsyn till arbetsmarknadsvärdet av detta arbete har hustruns inkomst inte i något fall överstigit en tredjedel av totala inkomsten.

Men om maken skulle ha varit sjuk några månader eller av något skäl ha skaffat sig extra inkomster utanför den egna rörelsen – ja, då kan det naturligtvis tänkas att det finns fall där hustruns inkomst i förvärvskällan blir större än mannens. Men då beror ju detta på att hon faktiskt lagt ner fler arbetstimmar i rörelsen än maken/arbetsledaren. Och då kan det väl inte rimligen betraktas såsom någon orättvisa att hon får deklarera för den del av inkomsten som hon faktiskt arbetat in. Eller är det ett utslag av socialdemokratisk jämlikhetsfilosofi att mannen alltid skall skatta för två tredjedelar av inkomsten i rörelsen, oavsett vilken arbetsinsats han resp. hustrun i verkligheten gjort? F. ö. lär det väl efter de taxeringar som gjorts snart finnas statistik tillgänglig som visar hur man utnyttjat den här möjligheten.

Till sist några ord om många småföretagares situation såsom jag upplevt den i samband med att jag hjälpt dem med deklarationer. Det är speciellt jordbrukare jag tänker på. Visst har deras ekonomiska situation glädjande nog förbättrats något under senare år. Många har en hygglig inkomst, men

man får då inte glömma att den vanligen grundas på en arbetsinsats som är betydligt större än för en heltidsanställd löntagare.

Jag erinrar mig en bitter kommentar från en medelålders jordbrukare med fyra barn. Han sade: Jag trivs för det mesta bra med mitt jobb. Inkomsten är nu rimlig, men bundenheten med djuren är ett gissel – speciellt på fredagskvällar när jag måste driva korna över en allmän väg för mjölkning och möts av ilskna kommentarer från dem som inför en ledig weekend tvingas vänta ett par minuter. Att bli kallad bonnjävel, bondkäring eller något liknande känns bittert, när man tänker på att man själv minsann inte har någon ledig weekend att se fram emot.

Mot denna bakgrund är det mig ett nöje att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i dess betänkande nr 25 och därmed avslag på de socialdemokratiska motionerna om försämrade villkor för egenföretagare.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag har lyssnat på de sakkunniga talare som i går och i dag har behandlat vår ekonomi. Det bekymrar mig – i likhet med Per Gahrton – att man diskuterar i så tekniska termer och i så korta perspektiv. Man använder ideligen uttrycket "när konjunkturen vänder" och tar aldrig upp det verkligt allvarliga från "om konjunkturen vänder".

Att jag nu har begärt ordet i denna debatt beror bl. a. på att Olof Palme ville ge ett intryck av att man på vårt håll inte skulle känna för de alltför många i vårt land som har förlorat eller riskerar att förlora sina jobb. Jag för min del vill avvisa den anklagelsen.

När jag har försökt föreställa mig hur dessa frågor skall lösas har jag bemödat mig om att läsa mig till vad som anförts från både Olof Palmes regering och den nuvarande. Det har gjort mig rätt konsternerad.

Såväl sysselsättningsutredningen som 1975 års långtidsutredning har räknat med att omkring 200 000 nya arbetstillfällen måste åstadkommas i den offentliga sektorn fram till 1980. I förra årets finansplan räknade man med att 35 000 personer som friställts inom industrin skulle behöva anställas inom den offentliga sektorn, särskilt den kommunala delen därav. I årets finansplan meddelas att den offentliga sektorn under 1977 ökade sysselsättningen med ca 50 000 personer och att en liknande utveckling förväntas även för innevarande år.

Redan sysselsättningsutredningen framhöll emellertid att "de automatiska inkomstökningarna i den offentliga ekonomin inte på långt när är tillräckliga för att finansiera en ökning av den offentliga sysselsättningen. Den som förordar en sysselsättningsökning inom den offentliga sektorn måste också vara beredd att ta det politiska ansvaret för att skapa ett nödvändigt finansiellt utrymme", hette det.

I kompletteringspropositionen våren 1976 framhöll dåvarande finansministern Gunnar Sträng att sparandet i den svenska ekonomin totalt sett är otillräckligt och måste öka, och att det är inom den offentliga sektorn som det ökade sparandet måste åstadkommas. I en balanserad ekonomi måste också de kommunala ambitionerna begränsas av det reala utrymmet, anförde

han.

I budgetpropositionen förra året underströk budgetminister Mundebo att det var nödvändigt att "vi styr över resurser från inhemsk konsumtion – offentlig såväl som privat – till investeringar och export. I detta perspektiv är det nödvändigt att både stat och kommun ålägger sig stor restriktivitet med nya åtaganden. Den offentliga verksamheten kommer i framtiden inte att kunna byggas ut i samma snabba takt som karakteriserat de senaste åren."

I årets finansplan framhåller ekonomiministern att det är "av yttersta vikt att en neddragning kommer till stånd av den kommunala expansionen", och detta betecknas som "en av de mest angelägna åtgärderna under de närmaste åren". Det påpekas också att den offentliga sektorns tillväxt under innevarande år i sin helhet kan återföras på en fortsatt expansion inom den kommunala sektorn.

Jag föreställer mig att den kommunala expansion det här är fråga om i rätt stor omfattning gäller vårdområdet och barnomsorgen – två områden som jag för egen del liksom nyss Börje Hörnlund är mycket intresserad av. Det har därför bekymrat mig att jag inte riktigt lyckats förstå hur man skall förena en expansion av den offentliga sektorn på två år med inalles 100 000 personer med ett samtidigt iakttagande av de krav som företrädare för både den förutvarande och den nuvarande regeringen ställt, att den offentliga sektorn – företrädesvis den kommunala delen därav – skall öka sitt sparande, begränsa sina ambitioner och dra ned sin expansion.

Jag hade hoppats att någon i denna ekonomiska debatt på ett lättfattligt sätt och i konkreta termer skulle ha kunnat förklara hur man tänker sig att transfereringen av 50 000 personer, företrädesvis industriarbetare, till den offentliga sektorn, dvs. främst vård- och omsorgssektorn, skall tillgå – med samtidigt iakttagande av de rekommendationer om ökat sparande och neddragning av expansionen inom den kommunala sektorn som uttalats av de för statsfinanserna ansvariga alltsedan våren 1976.

Jag har tidigare, herr talman, ställt en liknande fråga utan att få något svar. Jag har inte någon större förhoppning om att få det nu heller, men jag har tyckt att det kunde vara skäl att så här i debattens sista minuter på något sätt markera att här är ett stort problemområde, som väcker frågor på vilka vi inte har något svar.

Överläggningen var härmed slutad.

Finansutskottets betänkande nr 15

Punkten 1

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del, 3:o motionen nr 867 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del samt 4:o motionen nr 316 av Rolf

Hagel och Alf Lövenborg, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Arne Pettersson begärde votering upptogs för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Carl-Henrik Hermansson begärt votering upptogs för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o och 4:o, av vilka den under 3:o förklarades ha flertalets mening för sig. Rolf Hagel begärde emellertid votering, varför följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 mom. 1 antar motionen nr 867 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i förstnämnda votering antagit motionen nr 316 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 mom. 1 antar reservationen nr 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 867 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Carl-Henrik Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 128
Nej - 11
Avstår - 159

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Skantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 130
Avstår - 13

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 310 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 310 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279
Nej - 13
Avstår - 5

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 317 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Carl-Henrik Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 mom. 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 317 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Carl-Henrik Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 13

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

Finansdebatt

M o m. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 927 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 927 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 284
Nej - 13

M o m. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kjell-Olof Feldt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 153
Nej – 142
Avstår – 2

M o m. 6

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 7

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del, 3:o) motionen nr 231 av Lars Werner m. fl. samt 4:o) motionen nr 284 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Kjell-Olof Feldt begärde votering upptogs för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Carl-Henrik Hermansson begärt votering upptogs för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o) och 4:o), av vilka den under 3:o) förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammarerna till kontraposition i huvudvoteringen angående finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 mom. 7 antar reservationen nr 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarerna till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 231 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Carl-Henrik Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 134
Nej – 13
Avstår – 150

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 mom. 7 röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 141
Avstår - 2

Punkten 2

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del samt 3:o) motionen nr 867 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Kjell-Olof Feldt begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Carl-Henrik Hermansson begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 mom. 1 antar reservationen nr 2 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 867 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del.

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

Finansdebatt

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 132
Avstår - 12

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 869 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Carl-Henrik Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 869 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Carl-Henrik Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 13

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kjell-Olof Feldt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 141
Avstår - 2

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

Finansdebatt

M o m. 4 - 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Skatteutskottets betänkande nr 24

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 640 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 24 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 640 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 13

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Erik Wärnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Erik Wärnberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 24 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Erik Wärnberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153

Nej - 143

Skatteutskottets betänkande nr 25

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Erik Wärnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Erik Wärnberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Erik Wärnberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153

Nej - 143

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Erik Wärnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Erik Wärnberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Erik Wärnberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153

Nej - 142

§ 12 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1977/78:9 med anledning av propositionen 1977/78:101 angående tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 såvitt avser utrikesdepartementets verksamhetsområde

Socialutskottets betänkande

1977/78:21 med anledning av propositionen 1977/78:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 såvitt avser garantilån för arbetsmiljöförbättringar m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Lokalkostnaderna i samband med omorganisation av kronofogdemyndigheterna

Föredrogs civilutskottets betänkande 1977/78:11 med anledning av motion om lokalkostnaderna i samband med omorganisation av kronofogdemyndigheterna.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! I regeringskansliet utarbetas i dessa dagar en proposition om ändrad organisation på kronofogdemyndigheternas område. Frågan har varit föremål för särskild utredning; inom departementet har man både ett betänkande och en mängd remissyttranden som underlag.

Varför väckte jag då en motion under den allmänna motionstiden i det här ärendet, som kommer att redovisas i en proposition? Jo, svaret är helt enkelt att det visat sig att varken utredningen eller remissinstanserna prövat de totala kostnaderna på ett tillfredsställande sätt. Det finns anledning att se allvarligt på detta – det har hänt alltför ofta under tidigare år att vi i riksdagen fattat beslut utan att ha ett tillräckligt underlag vad gäller kostnaderna. Jag ville med min motion uppmärksamma både regering och riksdag på detta förhållande.

I motionen – nr 1692 – har jag i detalj redogjort för två exempel. Jag skall här bara beröra det ena.

Kronofogdemyndigheten i kommun A har 21 personer i tjänst. Lokalkostnaderna är 130 000 kr. I kommun B inom samma distrikt har kronofogdemyndigheten 19 personer i tjänst, och lokalkostnaderna är 151 000 kr. Enligt utredningsförslaget skall kronofogdemyndigheten i kommun A minskas med 14 tjänster, som skall flyttas över till kommun B. Kostnadsökningen i bara detta enda fall blir 113 000 kr., och jag vill påstå att den sammanlagda kostnadsökningen, när man granskar konsekvenserna i samtliga distrikt på det här sättet, kan belöpa sig till ett belopp på uppemot 10 milj. kr. Att så kan bli förhållandet framgick inte av utredningens betänkande.

Jag skall nu bara till sist med tillfredsställelse notera att utskottet delvis ger

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

---

*Lokalkostnaderna
i samband med
omorganisation
av kronofogdemyndigheterna*

*Lokalkostnaderna
i samband med
omorganisation
av kronofogdemyndig-
heterna*

mig rätt, när utskottet på s. 2 i sitt betänkande skriver: "Utskottet utgår från att bedömningar om lokalbehovet och därav föranledda kostnadsförändringar på sedvanligt sätt görs i samband med propositionsarbetet." När riksdagen således skall behandla den aviserade propositionen om några veckor förutsätter jag att vi får möjlighet att ta ställning till förslaget ekonomiska konsekvenser i alla avseenden – även när det gäller lokalkostnadsökningen, oavsett om den blir 1 miljon eller upp till 10 miljoner.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Vi har inte kunnat biträda den motion som Alf Wennerfors väckt. Det är ganska självklart att vi inte kunnat göra det, för det förhållandet att en utredning framlagt förslag om en förändring av kronofogdemyndigheternas organisation innebär ju inte att utredningens förslag kommer att bli helt genomfört. Den proposition som skall framläggas, vars innehåll vi ännu inte riktigt känner till, behöver inte alls ansluta sig till förslaget om minskning från 81 och 65 distrikt. Det kan bli någonting mitt emellan, och det kan också bli en relativt oförändrad organisation.

Vi har ansett det som alldeles självklart att man gör en ekonomisk bedömning i samband med propositionsarbetet, men att det däremot inte är möjligt att göra den mer exakta bedömningen förrän riksdagen fattat sitt beslut med anledning av propositionen. Det är ju först vid genomförandet av organisationsförändringen som de exakta kostnaderna för staten kommer fram.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Föredrogs

Civilutskottets betänkande

1977/78:12 med anledning av motion om ersättning för ekonomisk skada vid lokal trafikreglering

Kulturutskottets betänkanden

1977/78:16 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt gäller anslag till kyrkliga ändamål

1977/78:17 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt gäller anslag till internationellt-kulturellt samarbete jämte motioner

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 15 Bättre fartygsmiljö

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1977/78:14 med anledning av propositionen 1977/78:55 om bättre fartygsmiljö jämte motion.

Bättre fartygsmiljö

I propositionen 1977/78:55 hade regeringen (kommunikationsdepartementet) föreslagit riksdagen att anta förslaget till lag om ändring i lagen (1965:719) om säkerheten på fartyg.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag om olika åtgärder för att förbättra arbetsmiljön ombord på fartyg. Förslagen bygger på fartygsmiljöutredningens första delbetänkande och utgör ett led i strävandena att anpassa lagstiftningen på detta område till vad som redan gäller i land enligt arbetarskyddslagen.

De förslag till lagändringar som läggs fram avser huvudsakligen skyddsarbetet på fartygen. Förslagen syftar till en effektivisering av skyddsarbetet och innefattar vidgade befogenheter för skyddsombuden. Skyddsombud skall utan undantag finnas på alla fartyg med minst fem ombordanställda. Begreppet huvudskyddsombud introduceras i sjösäkerhetslagstiftningen. Skyddsombud skall kunna utses gemensamt för flera fartyg inom ett och samma rederi. Skyddsombudens uppgifter breddas och grundläggande regler om deras verksamhet förs in i lagen.

Skyddskommitté skall enligt förslaget finnas på fartyg med minst femton ombordanställda och även i övrigt om det begärs av de ombordanställda. Även skyddskommittéernas uppgifter breddas. I kommittén skall behandlas frågor om planering av nya eller ändrade lokaler, anordningar och arbetsmetoder m. m. Under vissa förhållanden skall en för rederiets fartyg gemensam skyddskommitté kunna utses.

Nya regler föreslås om samordning av och ansvar för skyddsåtgärderna på fartyg, som är gemensamt arbetsställe för flera arbetsgivares anställda. Samordningsansvaret läggs på redaren. I fråga om fartyg som har tagits in på varv eller ligger i hamn och lastar eller lossar läggs dock ansvaret på den för varvsarbetet resp. stuveriarbetet ansvarige arbetsgivaren.

Reformen föreslås träda i kraft den 1 juli 1978.”

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1977/78:1581 av Sven Mellqvist m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen beslutade att 9 kap. 8 § i förevarande lagförslag ändrades enligt vad som anförts i motionen. Enligt motionärernas förslag skulle skyddsombud i fall, då visst arbete innebar omedelbar och allvarlig fara för ombordvarandes liv eller hälsa, i första instans hänvända sig till den för avdelningen ansvarige arbetsledaren i stället för till befälhavaren såsom föreslagits i propositionen.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:55 och med avslag på

81

motionen 1977/78:1581 skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1965:719) om säkerheten på fartyg.

Reservation hade avgivits beträffande frågan om skyddsombuds s. k. stoppningsrätt m. m. av Sven Mellqvist, Nils Hjorth, Kurt Hugosson, Birger Rosqvist, Bertil Zachrisson, Olle Östrand och Sten-Ove Sundström (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1977/78:55 och med bifall till motionen 1977/78:1581 skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen (1965:719) om säkerheten på fartyg med den ändringen att 9 kap. 8 § skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! I sjöfartsverkets meddelande nr 3 1977 lämnas en redogörelse för yrkesskadefall inom sjömansyrket för föregående år. Där konstateras bl. a. att antalet olyckor per miljon arbetstimmar inom sjömansyrket varit 35, medan genomsnittet för samtliga näringsgrenar under senare år varit 20–25.

Det ger utslag i olycksstatistiken när arbete utförs under dygnets alla timmar. Det gäller här ett arbete vid hamnliggande under stress och jäkt med lastning, lossning, surrning eller förtöjning. Det utförs till sjöss i alla väder, i rigg, på däck, i lastrum eller i maskin på ett i sjön stampande och krångande fartyg. Det gäller fartyg lastade med fast, rullande eller flytande gods som kan vara lättantändligt eller i explosiv gasform. Därför har inom detta område kanske mer än annorstädes förelegat behov av åtgärder för att skärpa säkerhetskraven, behov av skärpta möjligheter till efterlevnad och behov av ökat inflytande på arbetsmiljön för arbetstagarna.

När arbetarskyddslagstiftningen ändrades 1973 omfattade inte ändringarna skeppstjänsten. Men mot bakgrund av bl. a. socialdemokratiska motioner i ärendet och framställningar från de ombordanställda tillsatte den dåvarande regeringen en utredning som fick i uppgift att se över de frågor som angår de ombordanställdas arbets- och miljöförhållanden. Utredningen var klar med ett delbetänkande 1975. Det är detta som ligger till grund för det regeringsförslag som behandlas i det betänkande som trafikutskottet nu avgivit.

Det är naturligtvis inte möjligt att få hel samstämmighet på arbetsmiljöområdet mellan förhållandena till sjöss och landförhållandena, inte heller mellan motsvarande bestämmelser. Det rör sig ju här om arbetsplatser på fjärran oceaner och i hamnar långt borta från Sverige och svensk myndighet i vanlig bemärkelse. Här gäller det arbetsplatser på fartyg på resa i storcirkels-trackern Good Hope-port Adelaide eller när det lastas olja i Persiska viken eller bilar och containers i Port Alisabeth.

Det förslag till lagändringar som nu framläggs gäller huvudsakligen skyddsarbetet ombord på fartygen. Ett viktigt inslag i dessa förslag och tillägg till lagstiftningen om säkerheten på fartyg gäller skyddsombuden och deras ställning samt rätten att avbryta arbete, s. k. stoppningsrätt, och handläggningen av sådana ärenden.

Rätten för skyddsombud att avbryta ett farligt arbete är enligt arbetsmiljölagen i sista hand avhängig yrkesinspektionens avgörande. Inspektionens beslut skall följa gällande lagstiftning och handläggningen i fråga där skyddsombud använt sig av rätten att avbryta ett, som denne bedömer det, farligt arbete, sker alltså enligt myndighetsansvar.

Så kommer också enligt propositionens förslag att ske i sådana frågor som uppkommer ombord på ett fartyg, dvs. tillsynsmyndigheten sjöfartsverket tar slutlig ställning i frågan. Detta gäller dock endast "fartyg som är förtöjt eller ligger till ankars i svensk hamn". Befinner sig fartyg på resa, eller ligger det förtöjt eller till ankars utanför Sverige, skall befälhavaren ta slutgiltigt beslut. Han inträder i stället för yrkesinspektion/sjöfartsverk och blir därigenom myndigheten. Befälhavaren ges härmed enligt propositionen en dubbelroll. I inledningsskedet, innan skyddsombudet beslutat att avbryta arbetet, är befälhavaren den till vilken skyddsombudet skall vända sig för att få rättelse. Denna hänvändelse skall ske till befälhavaren i hans ställning som redarens företrädare ombord. Även om befälhavaren, innan han upphäver beslut av skyddsombud att avbryta arbete som innebär omedelbar och allvarlig fara för ombordvarandes liv eller hälsa, är skyldig att höra skyddskommitté, är det så att befälhavaren samtidigt skall dels tillvarata redarens intressen, dels handlägga ärendet enligt det självständiga säkerhets- och myndighetsansvar som åvilar honom enligt lag.

Från socialdemokratiskt håll menar vi att befälhavarens ställning, då han har att avgöra fråga om upphävande eller ej av skyddsombuds beslut, skulle vara betydligt friare och starkare om hänvändelsen i första instans skedde till den för avdelningen ansvarige arbetsledaren. Sådan hänvändelse av skyddsombud skall alltså enligt vår mening riktas till maskinchefen då det gäller dennes ansvarsområde och till den främste av styrmännen då det gäller övriga i fartyget. I passagerarfartyg, där intendenturavdelningen ombord ofta har en ganska fristående ställning i förhållande till fartygets drift, skall enligt vår mening framställningen först ske till intendenten såsom den för denna avdelning inför rederiet ansvarige. I övriga fartyg kan med fördel frågor av detta slag, som berör intendenturpersonalen och deras arbetsmiljö, uppdras åt den främste av styrmännen att vara den till vilken hänvändelse skall ske.

Denna uppfattning delar vi med Svenska sjöfolksförbundet, och enligt de kontakter jag haft med Maskinbefälsförbundet och Fartygsbefälsföreningen anser man att det vore en styrka om förfaringssättet blir på detta sätt som vi har föreslagit i stället för det som föreslås i propositionen.

Maskinchefen har av en enig utredning ansetts vara redarens företrädare ombord, och som sådan skall han icke delta i val av skyddsombud. Departementschefen har också denna uppfattning. Maskinchefen har alltså, dels som redarens företrädare, dels såsom den för maskineriets drift ansvarige enligt säkerhetslagen, redan en särställning som gör honom lämpad att vara den till vilken skyddsombudet skall hänvända sig i så allvarliga frågor det här gäller. Maskinchefen svarar exempelvis för förandet av fartygets maskindagbok.

Den främste av styrmännen har också en särställning ombord enligt

---

Bättre fartygsmiljö

sjölagens bestämmelser. Om skeppsdagbok inte förs av befälhavaren, skall den föras av den främste av styrmännen. Enligt 63 § sjölagen skall den främste av styrmännen träffa de avgöranden som inte tål uppskov vid befälhavarens förfall. Den främste av styrmännen kan alltså också sägas ha sådan ställning, som gör honom lämplig att vara den till vilken skyddsombud skall hänvända sig med begäran om rättelse i fråga om arbete som skyddsombudet anser innebära omedelbar och allvarlig fara för ombordvarandes liv eller hälsa.

Enligt propositionens förslag till ändring i lag om säkerhet på fartyg – jag avser nu 3 kap. 9 § – är det visserligen enbart befälhavare, maskinchef och sådan ledamot av skyddskommittén som utsetts av arbetsgivaren som anses stå i en sådan särställning ombord att de ej har rätt att delta i val av skyddsombud. Men departementschefen anför i propositionen: "Enligt min mening framstår det däremot som naturligt att visst högre befäl inte bör komma i fråga som skyddsombud. I den mån det förekommer måste det betecknas som olämpligt." En arbetsledare med självständigt ansvar för sin avdelning, såsom den främste av styrmännen eller intendenten på ett passagerarfartyg, kan således aldrig komma i den ställningen att han som skyddsombud och ansvarig arbetsledare har dubbla lojaliteter.

Förslaget om ett sådant tvåinstansförfarande i skyddsarbetet ombord på fartyg, som vi här har framfört, överensstämmer mera med vad som gäller för arbetslivet i övrigt och ger ett större utrymme för det självständiga säkerhetsansvar som i övrigt åvilar befälhavaren.

Ett förslag till lagtext avseende 9 kap. 8 § första stycket skulle alltså få följande lydelse:

"Innebär visst arbete omedelbar och allvarlig fara för ombordvarandes liv eller hälsa och kan rättelse genast uppnås genom hänvändelse till, om fråga gäller maskinavdelningen, maskinchefen eller i övrigt till den främste av styrmännen, kan skyddsombud bestämma att arbetet skall avbrytas. I passagerarfartyg där intendent självständigt ansvarar för arbete som utföres inom denna avdelning, skall dock hänvändelse av skyddsombud i sådan fråga ske till intendenten."

Vi skiljer oss på den punkten från det förslag som departementschefen framfört i propositionen. Enligt vår uppfattning ger vårt förslag större samstämmighet med den arbetsmiljölag som riksdagen tidigare tagit beslut om. Det ger också både ombordanställda och skyddsombud starkare ställning, och det kommer också att vara en styrka för befälhavare som tjänstgör som både redarens ombud och som myndighet – de kommer att ha en starkare ställning när de skall fatta beslut.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservanternas förslag.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Inledningsvis kan jag med stor tillfredsställelse notera att fartygsmiljöutredningens förslag har lett till ett lagförslag och att man tydligen – bortsett från den egentligen bagatellartade frågan om befälhava-

rens rätt att upphäva stopp av arbete ombord som skyddsombudet funnit anledning till – är enig om förslaget. Den enigheten är naturligtvis mycket tillfredsställande, eftersom det är ganska besvärligt att överföra de arbetsmiljöbestämmelser som gäller på landbacken till fartyg, som erbjuder många andra villkor än dem vi är vana vid från arbetet på land.

Jag övergår sedan direkt till den enda punkt där det föreligger divergens mellan utskottsmajoriteten och reservanterna – det gäller om man skall ha ett tvåinstansförfarande i samband med skyddsombuds beslut om att stoppa arbete eller om fartygschefen ensam skall ta ställning. Det problemet har ingalunda varit oprövat. Nyligen har utredningen – och där har bl. a. förbundsordföranden i Svenska sjöfolksförbundet Gunnar Karlsson varit med – ursprungligen varit enig om att utforma bestämmelsen så som den nu i princip är utformad i det lagförslag som departementschefen har framlagt och som utskottsmajoriteten biträder. Det är först under remissomgången som Svenska sjöfolksförbundet tydligen har funnit anledning att diskutera huruvida man inte i stället skulle ha ett två-instans-förfarande. Herr Rosqvist har ju så ingående redogjort för detta att jag inte närmare behöver gå in på vad det skulle innebära. Jag skall bara ta upp motiveringen för att utskottsmajoriteten på denna punkt har ansett sig böra biträda propositionen. Departementschefen har utförligt redovisat de skäl han funnit för att låta bestämmelserna få den utformning som en enhällig utredning ursprungligen ställde sig bakom.

Om skyddsombudet alltså ger order om att arbetet måste avbrytas, därför att han finner att det skulle kunna föreligga risk för att besättningsmän ombord kommer till skada, kan befälhavaren besluta att arbetet trots detta skall utföras. Men om det finns en skyddskommitté, det gäller således fartyg med minst 15 ombordanställda, skall befälhavaren först höra skyddskommittén – förutsatt att det inte är speciellt tvingande skäl, t. ex. att oväder eller något annat gör att man helt enkelt inte kan vänta med att ta ställning till om ett visst arbete skall utföras eller ej. Fartygsbefälhavaren har ju att ta hänsyn till inte bara de anställdas säkerhet utan exempelvis också till passagerares och andras säkerhet. Naturligtvis har han också ansvaret för både fartyget och dess last. Han har alltså ett större ansvarsområde att ta hänsyn till än skyddsombudet, som i princip endast har att se till att de anställda ombord inte råkar illa ut.

För vår del anser vi att allt talar för att ett två-instans-förhållande snarast skulle kunna minska tryggheten ombord, och det är ju ändå den som man i första hand måste försöka att säkerställa. Det skulle kunna uppstå tvivel om vem som i ett akut läge skall fatta beslutet om huruvida huvudskyddsombudets beslut skall stå fast eller ej. I sista hand skulle det i alla fall bli fartygsbefälhavaren som har att fatta beslut. Vi skall observera att han är den ende som under straffansvar tar på sig ansvaret för utförandet av ett arbete som skyddsombudet vill stoppa, och vi kan inte tänka oss att befälhavaren skulle låta utföra arbetet utan att ta de kontakter som tiden tillåter. Det kan gälla kontakter med maskinchefen eller andra som besitter sådana speciella kunskaper som kan vara av värde vid bedömningen.

Vi menar alltså att fartygsbefälhavaren, oavsett om man tillämpar ett tvåinstans-förfarande eller ej, i största möjliga utsträckning kommer att inhämta uppgifter från maskinchefen eller andra som har speciella kunskaper.

Mot denna bakgrund har vi biträdd departementschefens förslag, och därmed också den ursprungligen enhälliga utredningens förslag, att låta befälhavaren under straffansvar ensam ta ställning till om ett stoppförbud skall hävas eller ej.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till trafikutskottets hemställan i dess betänkande nr 14.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Ja, herr Torwald, någon verklig mening och effekt med rätten att, i likhet med vad som gäller på arbetsplatser på land, stoppa arbetet anser vi liksom berörda arbetstagare inte föreligger i regeringens nu framlagda förslag. Gör en jämförelse med en industri på landbacken! Då skulle förhållandet bli följande: Skyddsombudet anser att arbetet föranleder stor fara för den som skall utföra detsamma, och han vill stoppa arbetet. Han skulle då få vända sig direkt till den verkställande direktör som beordrat arbetet. Denne vore då också yrkesinspektion eller dess ombud, som har befogenhet att upphäva det stopp för ett farligt arbete som skyddsombudet ansett vara nödvändigt. Vad får i ett sådant feodalt system rätten att stoppa arbetet för värde?

Befälhavaren på ett fartyg kan jämföras med en verkställande direktör på en arbetsplats på land. Eftersom arbetsplatsen, ett fartyg, befinner sig långt borta från Sverige har man måst ge honom också ett myndighetsansvar. Det är ostridigt en dubbelfunktion, och den har ingen motsvarighet på landsidan. Så långt kan vi väl vara överens.

Men dubbelfunktionen förstärks ytterligare på ett onödigt sätt, sett från arbetstagarnas synpunkt, genom att arbetsmiljölagens mellaninstanser i övrigt – enligt denna skall skyddsombudet först vända sig till arbetsledaren för att få rättelse – inte har någon motsvarighet i regeringens förslag som gäller sjöfolket. Härigenom förstärker regeringsförslaget i väsentliga avsnitt arbetsgivarintresset framför arbetstagarintresset.

Herr Torwald betecknar det som vi velat peka på i vårt ändringsförslag, i vår reservation och tidigare i vår motion, som en bagatell. Herr Torwald! Detta är ingen bagatell utan en mycket viktig fråga. Befälhavaren skall enligt herr Torwalds förslag, om det nu är meningen att arbetet skall avbrytas, först säga ja och sedan säga nej. Han får alltså en mycket egendomlig funktion. Det är ungefär som om jag skulle begära att herr Torwald, som i utskottet sagt nej till vårt förslag, nu skulle ändra sig och tillstyrka det. Herr Torwald kunde kanske demonstrera hur detta skall gå till genom att i den kommande voteringen förfara på det sättet.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Det är väl onödigt att för herr Rosqvist, som är van att arbeta på sjön, understryka att det föreligger en fundamental skillnad, nämligen att arbetsplatsen ombord hela tiden rör sig. Under den tid som åtgår medan man

fattar ett beslut kan den rörelsen möjligen medföra att inte bara den aktuella besättningsmannen utan också hela fartyget och dess besättning kommer i en hotande situation. Den faran föreligger normalt inte på en arbetsplats på land, utan där är det enda problemet huruvida den aktuella arbetstagaren skall utföra arbetet eller inte. Någon annan blir i regel inte påverkad av om man kommer till ett snabbt beslut.

Men om man befinner sig i ett kritiskt läge på sjön, och det gäller en arbetsuppgift som ovedersägligen är riskfylld men samtidigt kanske nödvändig att utföra för att inte fartyget skall gå på grund eller något annat allvarligt skall inträffa, är det givet att både tidsmomentet och effekterna för de övriga besättningsmännen liksom för eventuella passagerare och för fartyget måste vägas in. Det finns bara en ombord som har det samlade ansvaret för detta, och det är fartygschefen.

Jag vill än en gång understryka att det faktiskt ursprungligen var så, att utredningen i dess helhet var enig om denna bedömning. Jag utgår från att utredningen när den enhälligt kom fram till detta gjorde det efter moget övervägande. Att en grupp sedan av någon anledning funnit att den i efterhand vill driva en annan linje tycker jag inte verkar övertygande. Vi menar att de avvägningar som måste ske och som gjorts av departementschefen var väl motiverade och ställer oss därför bakom departementschefens yrkande. Vi står alltså fast vid att tillstyrka utskottets hemställan och därmed propositionens förslag.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Herr Torwald gör gällande att det förslag som vi har arbetat fram, som bygger på idéer från Sjöfolksförbundet och som berör sjöfolket självt, skulle ställa dem det gäller i en svårare och farligare situation än om vi går på propositionens förslag. Det är egendomligt – herr Torwald underkänner helt och hållet de sjöfarandes egna möjligheter att bedöma sin säkerhet och ta vara på sina intressen. Han måste ha stor sakkunskap på det här området, när han kan gå emot en hel facklig organisation, som i ett remissyttrande har uttalat sin åsikt. Därtill har de främsta företrädarna för de andra två fackliga organisationerna instämt i det förslag, som jag här har föredragit, och sagt att de för sin del anser att det blir bättre än det förslag som finns i regeringspropositionen.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag påstår inte att jag vet bättre; jag säger att det här gäller en avvägning mellan olika intressen. Det är ostridigt att reservanternas förslag skulle medföra ökad tidsutdräkt i kritiska skeden. Eller menar man att regeln skall åsidosättas när det är kritiskt? Då är man tillbaka i samma situation som förut och har ingenting vunnit.

Det märkliga är att det i varje fall inte i remissyttrandena finns någon skriftlig bekräftelse på att de övriga organisationerna har backat från den uppfattning de hade när utredningen gjordes. Jag konstaterar återigen att utredningen ursprungligen var enhällig. Tydligt har Svenska sjöfolksför-

bundet i efterhand kommit på en annan linje.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Sven Mellqvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Birger Rosqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 14 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Sven Mellqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Birger Rosqvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152

Nej - 136

§ 16 Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1977/78:37 med anledning av motion om drivmedelsförsörjningen i glesbygd, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17 Anmälades och bordlades

Motion

1977/78:1759 av *Lars Werner m. fl.* med anledning av skrivelse (förslag 1977/78:17) från talmanskonferensen med överlämnande av ett från utredningen angående en allmän översyn av riksdagens arbetsformer avgivet förslag om ändrad mandatperiod för riksdagens utskott

§ 18 Meddelande om frågor

Nr 86

Torsdagen den
2 mars 1978

Meddelades att följande frågor framställdes

den 2 mars

*Meddelande om
frågor*

1977/78:324 av *Sten-Ove Sundström* (s) till industriministern om en högre förädlingsgrad på de statliga basindustriernas produkter:

Under december månad 1977 tillsatte regeringen en enmansutredning för att bl. a. se över Statsföretag AB:s verksamhet, mål och inriktning samt företagets medverkan i regionalpolitiken. I Norrbotten arbetar tre av fyra industriarbetare i statliga företag. Dessa företag har drabbats hårt under den rådande lågkonjunkturen, delvis på grund av den låga förädlingsgraden beträffande företagets produkter. En långt gående förädling av t. ex. LKAB:s, NJA:s och ASSI:s produkter skulle få positiva effekter på länets sysselsättning. Jag vill därför ställa följande fråga till industriministern:

Avser nämnda utredning att behandla frågan om en högre förädlingsgrad då det gäller de statliga basindustriernas produkter?

1977/78:325 av *Gustav Lorentzon* (vpk) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att stoppa den nuvarande verksamheten vid Rönnskärsverken, m. m.:

Rönnskärsverken är en av landets smutsigaste arbetsplatser, och verksamheten där kolliderar med miljöskyddsbestämmelserna men får ändå fortsättas på dispens. Arbetarna utsätts ständigt för stora och till och med livshotande hälsorisker. Cancer och kärlsjukdomar är vanliga, och man har kunnat konstatera en påtaglig överdödlig het bland befolkningen. Det finns anledning att misstänka att de hundratals ton av olika giftiga ämnen som varje år släpps ut från fabriken är orsak till att andelen missfall i Rönnskär är dubbelt så hög som normalt.

Jag vill mot den här bakgrunden fråga arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att stoppa den nuvarande verksamheten vid Rönnskärsverken och ge orten fullgod ersättningsindustri?

1977/78:326 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till försvarsministern om förutsättningarna för ändrad krigsplacering i visst fall:

Ett nytt fall av personkontroll har, enligt pressen, medfört att en person avförts från den krigsbefattning han innehaft. Befattningen är skyddsklassad och personundersökningen har av ÖB bedömts som så graverande att vederbörande inte anses lämplig att upprätthålla den. Han utgör med andra ord en säkerhetsrisk.

*Meddelande om
frågor*

Mot bakgrund härav vill jag fråga försvarsministern:

Vilka typer av befattningar föranleder registrering som säkerhetsrisk och på vilket sätt anses innehavarna kunna utnyttja befattningen, så att det blir till fara för försvaret eller landets säkerhet?

1977/78:327 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till justitieministern om förutsättningarna för ändrad krigsplacering i visst fall:

En anställd vid Domnarvet i Borlänge har fått ett meddelande från de militära myndigheterna att han avförts från den krigsplacering han innehaft. Efter att ha begärt upplysningar om varför han omplacerats har han från försvarsstabens säkerhetsavdelning fått veta att han utgör en säkerhetsrisk och därför skilts från befattningen.

För att få klarhet i vad han anklagas för har han skrivit till regeringen och begärt att få ta del av de uppgifter som ligger till grund för åtgärderna. Denna begäran har avslagits av regeringen. Enligt vad han själv uppger har han arbetat fackligt på sin ordinarie arbetsplats samt under värnpliktstjänstgöringen deltagit i det soldatfackliga arbetet. Han arbetar också aktivt för tidningen FiB/Kulturfront.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga justitieministern:

Kan en registrering som säkerhetsrisk ske på grundval av förtroendeuppdrag under värnpliktstjänstgöringen, i fackföreningen eller arbetet för FiB/Kulturfront? Överensstämmer detta i så fall med bestämmelsen att registrering inte får ske på grund av åsikter, och vilka möjligheter har då den enskilde att ta del av på vilken grund registreringen utförts och att bevisa att han blivit orättfärdigt behandlad?

1977/78:328 av *Nils Berndtson* (vpk) till försvarsministern om planerna på ett nytt svenskt stridsflygplan för 1990-talet:

Enligt pressuppgifter pågår redan planering för ett nytt stridsflygplan för 1990-talet – betecknat JA 90 – trots att ställningstagande till B3LA-projektet ännu inte gjorts. Detta skulle kunna innebära att sysselsättningen vid Saab-Scania AB i Linköping även framdeles blir beroende av militära bedömningar. Den nödvändiga satsningen på civila produktionsalternativ kan ytterligare fördröjas. Ett sådant perspektiv är oroande för såväl de anställda som kommunen.

Med anledning härav vill jag fråga försvarsministern:

Är pressuppgifterna rörande flygplanet JA 90 riktiga, och hur anser försvarsministern i så fall att denna planering påverkar möjligheterna till civila produktionsalternativ vid Saab-Scania AB i Linköping?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 15.42.

In fidem
BENGT TÖRNELL